ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಿಬಂಧ

ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು

ನಿಬಂಧಕಾರರು:

ವಿನೋದಮ್ಮ

ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಮೈಸೂರು

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು:

ಡಾ.ಬಿ.ನಂ. ಚಂದ್ರಯ್ಯ

ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಮೈಸೂರು

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ನಿಬಂಧ

ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು

ನಿಬಂಧಕಾರರು:

ವಿನೋದಮ್ಮ

ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್.

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್, ಮೈಸೂರು

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು:

ಡಾ.ಬಿ.ನಂ. ಚಂದ್ರಯ್ಯ

ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ

ಮೈಸೂರು

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಹಂಪಿ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರ

ಹಂಪಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್ ಪದವಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾದ ವಿನೋದಮ್ಮ ಇವರು 2007-08ನೇ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ "ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಭಾಗಶಃವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಪದವಿ, ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿಯಾಗಲೀ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು

(ಡಾ. ಬಿ.ನಂ. ಚಂದ್ರಯ್ಯ)
ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಮೈಸೂರು

ದಿನಾಂಕ: 08.08.2008
ಸ್ಥಳ: ಮೈಸೂರು

ಅಭ್ಯರ್ಥಿಯ ಘೋಷಣಾ ಪತ್ರ

ಡಾ. ಬಿ.ನಂ.ಚಂದ್ರಯ್ಯ, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ **"ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು"** ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಈ ನಿಬಂಧ.

2007-08ನೇ ಸಾಲಿಗಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾದ ಈ ನಿಬಂಧವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ಭಾಗಶಃವಾಗಿಯೇ ಆಗಲೀ, ಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೇ ಆಗಲೀ, ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳ ಪದವಿ, ಡಿಪ್ಲೊಮಾ ಅಥವಾ ಯಾವುದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಘೋಷಿಸುತ್ತೇನೆ.

ನಿಬಂಧಕಾರರು
Vinodamma
(ವಿನೋದಮ್ಮ)
ಕನ್ನಡ ಎಂ.ಫಿಲ್.
ಕುವೆಂಪು ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು

ದಿನಾಂಕ: 08.08.2008
ಸ್ಥಳ: ಮೈಸೂರು

ಅನುಭವ ಮಂಟಪ

ಪರಿವಿಡಿ

I ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ ೧–೨

II ವಚನ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ೩–೧೦

III ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಜೀವನ ವಿವರಗಳು ೧೧–೩೭

IV ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆ; ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು; ೩೮–೭೫

೧. ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆ

- ಅ) ಕಾಯಕತತ್ವ
- ಆ) ದಾಸೋಹವೆಂಬ ವಿಶ್ವಮಾನವ ಧರ್ಮ
- ಇ) ಜಾತ್ಯತೀತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣ
- ಈ) ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ

೨. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ

- ಅ) ದೇವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ
- ಆ) ದೇಗುಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಖಂಡನೆ
- ಇ) ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆ

೩. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ

- ಅ) ಶೀಲ – ನೇಮ
- ಆ) ಅನುಭಾವ

V ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸ್ತ್ರೀಸಂವೇದನೆ ೭೬–೭೯

VI ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿ ೮೦–೮೮

ಉಪಸಂಹಾರ ೮೯–೯೧

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು ೯೨–೯೩

ಅನುಬಂಧ ೯೪–೯೫

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ಹುಟ್ಟುಹಾಕಿದ ಜನಪರ ಆಂದೋಲನ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಮನ್ವಂತರ. ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ಮಹಿಳೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಪಾರಂಪರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬದಲಾಗತೊಡಗಿತು. ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ಹಕ್ಕು ನೀಡಿದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆ ಅಕ್ಷರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಹೊಸ ಆಲೋಚನಾಕ್ರಮವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದ ಸ್ತ್ರೀವಾದಿ ಚಿಂತನೆ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಗಳ ಹೊಳಹುಗಳನ್ನು ನಾವು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಚನಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆ. ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ವಿಷಯಬಂದಾಗ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಿಫುಲವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ, ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿ ಶಿವಶರಣೆಯರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಬಹುಮಂದಿ ಓದುಗರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದಾಕ್ಷಣ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಓದಬಯಸಿದಂತೆ ಆಕೆಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಬೇರಾವ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಉತ್ಸುಕತೆ ತೋರಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೆ ಅಮುಗೆರಾಯಮ್ಮ, ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಚನಕಾರರು ಮತ್ತು ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯಂತಹ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ, ಈ ಅಧ್ಯಯನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡಿರುವ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅರ್ಥ.

ವಚನಕಾರರು ಅಂದು ಸಮಾನತೆಯ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಶೋಷಣಾರಹಿತ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಮುಂದಾದರು. ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಾಣದಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಶರಣೆಯರು ತಮ್ಮ ಗೂಡಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವುದನ್ನು ಬಹುಶಃ ನಾವು ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕೆಲವು ಅಲಕ್ಷಿತ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು

ಅವರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಆಯ್ದಕ್ಕಿಮಾರಮ್ಮ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಮಾದರಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಂದು ಅಂಗಡಿ ಮುಂದೆ ಚೆಲ್ಲಾಡಿರುವ ಧಾನ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಜನರಾರಿಗೂ ಆಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲ. ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಾರೆಯೇ ಹೊರತು ಇಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಕಾಯಕದ ಬಗ್ಗೆ ನೀಡುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಬಸವಣ್ಣನಾದಿಯಾಗಿ, ಹಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶರಣರ ಮುಂದೆ ಕಾಯಕದ ಸಮಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ನೆನಪುಮಾಡುವ ರೀತಿ ಪ್ರಸ್ತುತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ.

ಶರಣರ ಮನೆಮುಂದೆ ಕಸಗುಡಿಸುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಶೌಚ, ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಿದ್ಧಿಯ ಯೋಗ ಇವು ಹೆಚ್ಚು ಸಮಕಾಲೀನವೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ರಾಯಮ್ಮ, ಕಾಮಮ್ಮ, ರೆಮ್ಮವ್ವೆ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ, ಬೊಂತಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಗಂಗಾಬಿಂಕೆ, ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ, ಕನ್ನಡಿಕಾಯಕದ ರೇಮಮ್ಮ, ಕೇತಲದೇವಿ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಕಾಯಕದ ಸೋಮವ್ವೆ, ರೇಚವ್ವೆ, ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಕಾಳವ್ವೆ, ದುಗ್ಗಳೆ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತು ಶರಣೆಯರ ಚಿಂತನೆಯ ನಾನಾ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ, ಆ ಮೂಲಕ ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ, ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸು, ಪಾವಿತ್ರ್ಯ, ನೇಮನಿಷ್ಠೆ, ಧರ್ಮದ ನಿಜವಾದ ಅರಿವು, ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಚಿಂತನೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಕಾರ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಪರಿಚಯಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ವಚನ ಚಳವಳಿ ಮತ್ತು ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಮಾನವನ ಇತಿಹಾಸದಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ದೀರ್ಘವಾದ ಒಂದು ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿಯೋ ಅರೆಜಾಗೃತವಾಗಿಯೋ ಇರುವ ಈ ಕ್ರಾಂತಿಶಕ್ತಿ ಮನುಷ್ಯನ ಆಂತರಿಕ ವಿಕಾಸ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯು ಅನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಿಕ್ಕಿದೊಡನೆಯೇ ಸ್ಫೋಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದು ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪವೂ, ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಅಂದಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಕಲಚೂರರಿಗೆ ಸೋತು ಮೂಲೆಗುಂಪಾಗಿದ್ದರು. ವಿಜಯಿಗಳಾದ ಕಲಚೂರರು ಯಾದವರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ತಾವು ಅಜ್ಞಾತರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೂ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆ ಅನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯೆಲ್ಲಿಯದು?

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಕದಡಿ ಬಗ್ಗಡವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಚೋಳರದಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಳೆಗುಂದಿದ ಜೈನಮತ ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯದೆ, ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಹೆಣಗುತ್ತಿತ್ತು. ವೈದಿಕಮತ ತನಗೆ ತಾನೆ ನಾಚುವಷ್ಟು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿಹೋಗಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಡಾಂಭಿಕತನ, ಮಡಿವಂತಿಕೆ, ಅರ್ಥಹೀನ ಆಚಾರ, ಜಾತೀಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಆ ಮತಾನುಯಾಯಿಗಳಿಗೇ ಸಹ್ಯವೆನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಏಕೆ ಉದಿಸುತ್ತಿತ್ತು? ಬಹುಶಃ ಶಿವಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದ್ದ ಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪಂಥ ವೀರಶೈವ ಅಥವಾ ಶಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮೋಕ್ಷದ ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿದ್ದ ಮತದ ಮುಳ್ಳುಬೇಲಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡೂ ಮತಗಳೂ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಶ್ರಮಿಸಿದವು. ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಲಿಂಗ-ವಿಭೂತಿಗಳು ಲಾಂಛನವಾದವು. ಮಾನವ ಪ್ರೇಮ, ಸರ್ವಸಮಾನತೆ, ದೈವಭಕ್ತಿ, ನೈತಿಕಜೀವನ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಈ ಎರಡೂ ಪಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನ ಚಿಂತನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಹೀಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದ ಈ ಕ್ರಾಂತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿತು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರ್ಣಯುಗ ಸ್ಥಾಪನಾಚಾರ್ಯನಾದ ಆದಿಕವಿ ಪಂಪ ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಯಬಿಟ್ಟ 'ಚಂಪೂ' ಚಕ್ರ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳವರೆಗೆ ಉರುಳಿ ನೂರಾರು ಹಿರಿಯ ಕಿರಿಯ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗ ತೋರಿದ ಹೆದ್ದಾರಿಯಾಗಿ ಬರಬರುತ್ತಾ ಕಿರುದಾರಿಯಾಗಿ, ಕಾಲ್ದಾರಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತು. ಈ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟ ರನ್ನ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳಿಂದ ರಾಜರ ಮತ್ತು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದವರ ಮನ್ನಣೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು. ಅವುಗಳ ವಸ್ತು, ರೀತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆ ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದವು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ತಾವು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆತು ಅಖಂಡ ವೃತ್ತಗಳನ್ನೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು. ಅವರ ಗುರಿ ರಾಜರ ಅನುಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಪಂಡಿತರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯುವುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ನಮ್ಮ ಜನರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿರುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ, ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿತ್ತು.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದದ್ದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಧರ್ಮನಿರೂಪಣೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿ, ಜನರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಜನರ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬೌದ್ಧರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂದಿನ ಜನ ಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದ ಪಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿದರು. ಬಹುಶಃ ಅವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದು ಅವು ನಾಶವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೈನರೂ ಬೌದ್ಧರಂತೆಯೇ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಬೋಧನೆಗೆ ಜನರ ಭಾಷೆಯಾದ ಪ್ರಾಕೃತವನ್ನು ಬಳಸಿ, ಆ ಭಾಷೆಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಘನತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರು ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ಹಲವು ಜೈನ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದರು. ಆದರೆ ಅವು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪಂಡಿತರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೂ ರಾಜರ ಕೃಪಾಯಾಚನೆಗೂ ಕೈ ನೀಡಿದವು. ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯದಾತರನ್ನು ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ದೇವೇಂದ್ರ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೊಗಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆಯೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಪೋಷಾಕಿನಂತೆ ಭವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಇವರ ಹೆಗ್ಗುರಿ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪ್ರತಿಭೆ-ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ಇವುಗಳ ವೈಭವವನ್ನು ದೂರದಿಂದ ಕಂಡು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೈ ಮುಗಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು, ಆ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗಾರರಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಅದರೆ ಅದು ಜನತೆಯ ಸ್ವತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾವ್ಯಗಳು ಜನರಿಗೆ "ನೀರಿಳಿಯದ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ಕಡುಬು ತುರುಕಿದಂತಾಯ್ತು". ಎನ್ನಬಹುದು. ಇವುಗಳ ಭಾಷಾ ಶೈಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಷ್ಕರಣವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಕೂಗು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇತ್ತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ದಲ್ಲಿಯೇ, ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಬೇಕಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಚರ್ಚೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಮರಸವಿಲ್ಲದ ಭಾಷಾಶೈಲಿಗಳು 'ನೆಲ್ಲು ಮೊಸರು ಕಲಸಿದಂತೆ' 'ಮುತ್ತು ಮೆಣಸು ಪೋಣಿಸಿದಂತೆ' ಎಂದು ಜರಿಯುತ್ತಾನೆ ನಯಸೇನ ಕವಿ. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಳಸುವ ಕಡೆ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಇಡುವವನು ಕವಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ; ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವರನ್ನು ಕುರಿತು 'ಬೆರೆಸಲ್ ತಕ್ಕುದೆ ಘೃತಮುಮಂ ತೈಲಮುಮಂ?' ಅಂದರೆ ತುಪ್ಪ-ಎಣ್ಣೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೆರೆಸುವುದುಂಟೆ? ಎಂದು ಛೀಗುಟ್ಟುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆದು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾದ ಸರಳವಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಶಿವ ಮುಂತಾದವರು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಅವರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಾಚುರ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಅಪೋಹವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆ, ವಿದ್ವತ್ತುಗಳಿಗೆ ಮೂಲವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವಾಗಲೂ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮೂಡಿಬರುತ್ತಿತ್ತು.

ಅಲಸಗಾಮಿಗಳಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಶೀಲರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಸ್ಕರಣಕ್ಕಾಗಿ ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಾ ಮೀನಾಮೇಷಗಳನ್ನು ಗುಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲಕರವಾದ ಒಂದು ಕ್ರಾಂತಿಯೇ ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ಈ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ನಾಂದಿಯನ್ನು ಹಾಡಿದವರು ವೀರಶೈವ ವಚನಕಾರರು. ನಿರಾಭರಣ ಸುಂದರಿಯಂತಿರುವ ಈ ವಚನವಾಙ್ಮಯ ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ಮೀಸಲಾದ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕೋಡನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರುವ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹಿರಿಯ ಸ್ವತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯ ವಾಙ್ಮಯ ಇತರ ದ್ರಾವಿಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಆರ್ಯಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಭಾವ, ಭಾಷೆಗಳೆರಡೂ ಕನ್ನಡದ ನೆಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ, ಕನ್ನಡದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದು ಅಪ್ಪಟ ಕನ್ನಡತನದಿಂದ ತುಂಬಿದಂತಹವು.

ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಧರ್ಮ ಜೀವನ ಮೂಲವಾದುದು. ಅದುವರೆಗೆ ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಂತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳ ಉಗಮಕ್ಕೂ ರಾಜಾಸ್ಥಾನವೇ ಮೂಲವಾಗಿತ್ತು. ರಾಜರಿಂದ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಒತ್ತಾಸೆ, ಸಹಾಯಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ರಾಜರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದ ಧರ್ಮ ಕತ್ತಿಯ ಮೊನೆಯಿಂದಲೂ, ಪ್ರಸಾದದ ಪ್ರಲೋಭನೆಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು ಜನರ ಮತಾಂತರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಜನರ ಮನಃಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಬೋಧನೆಯಿಂದ ಯುಗಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿರಂಕುಶರಾದ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರದೊಡನೆ ಧಾರ್ಮಿಕಧಾರೆಯೂ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟು, ರಾಜರು ಪರಸ್ಪರ ಕಿತ್ತಾಡುತ್ತಲೂ, ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿಯೂ ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಕುರುಹಾಗಿ ಭೋಗವಿಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾಗ, ಧರ್ಮ ಅವರ ಕೈತಪ್ಪಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಹಳೆಯನ್ನು ಊದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಅನಿಶ್ಚಯತೆಯಲ್ಲಿ ಜನರು ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು ಒಂದು ಕಡೆ, ಕುರುಡರ ಕೈ ಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ಕುರುಡರಂತೆ ಡಾಂಭಿಕ ಆಚಾರಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣರನ್ನು ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಜಂಗುಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ, ದೈವಧರ್ಮಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಧರ್ಮನಿಯಂತ್ರಣ ಕರ್ತೃಗಳ ತಂಡ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ. ಸಮಾಜದ ಈ ದಾರುಣ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ವಿಚಾರಪರರಾದ ಸಜ್ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತ್ತು. ಸಮಾನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನೂತನ ಸಮಾಜವೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಅವರು ಕೈ ಹಾಕಿದರು, ಅವರೇ ವಚನಕಾರರು. ಇಂದು ನಾವು ಸಮತಾವಾದವೆಂದು ಯಾವುದನ್ನು ಸಂಭಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆಯೊ ಅದನ್ನು ಈಗ್ಗೆ ಎಂಟುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಾರಿದ ಕೀರ್ತಿ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು.

ವಚನವೆಂದರೆ ಮಾತು ಎಂದರ್ಥ. ಶಿವಶರಣರ ಬೋಧನೆ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ 'ವಚನ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ವಚನವೆಂಬುದು ಒಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ. ಇದಕ್ಕೆ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಶಾಸ್ತ್ರವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಮಾತೃಸ್ಥಾನ. ಇದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಹರಿದು ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಈ ಸೌಲಭ್ಯ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಇದು ಮೊಲದ ಕೋಡಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರಮಾಡಲು ಹೊರಟವರು ಬೌದ್ಧರು, ಜೈನರು, ಆದರೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವರು ವಚನಕಾರರು.

ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಶೈವಾಗಮಗಳು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರ, ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೂ ಇವೇ ಮೂಲ. ವಚನಕಾರರು ಆಗಮೋಕ್ತವಾದ ಶಿವಾದ್ವೈತವನ್ನು ಸಾರಹೊರಟವರು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಚನವಾಙ್ಮಯವನ್ನು 'ಕನ್ನಡದ ಶೈವಾಗಮ'ಗಳೆಂದು ಕರೆದು ಗೌರವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಆಗಮಗಳು ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಾದರೂ ವಚನಗಳು ಆಗಮಗಳ

ಭಾಷಾಂತರವೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಈ ಬಗೆಯ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ವರ್ಚಸ್ಸು ಬಂದದ್ದು ಬಸವಣ್ಣನವರಿಂದ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ವಚನವಾಙ್ಮಯವಿದ್ದುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ನಮಗೆ ದೊರೆಯುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ವಚನಕಾರ ಜೇಡರದಾಸಿಮಯ್ಯ. ಆತನ ವಚನಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಇಂತಹ ವಾಙ್ಮಯವಿತ್ತೆಂದು ಊಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ.

ವಚನಕಾರರ ಗುರಿ ಜನಜಾಗೃತಿ, ಆಬಾಲವೃದ್ಧರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು, ಅನುಸರಣ ಯೋಗ್ಯವಾಗಬೇಕು, ಅನುಸರಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ ಹೊರತು ಆ ಉದಾರ ಚೇತನರು ಯಾವ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡುವವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕೀರ್ತಿಕಾಮನೆಯಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಯರಂಗಕ್ಕೆ ಇಳಿದವರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ತಿಳಿಗನ್ನಡದ ತೊಡಿಗೆಯುಟ್ಟು ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮೆಚ್ಚಿಸಬಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಈ ವಚನಗಳು ಜನರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ರಾಜಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟವು.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮ, ಧರ್ಮ, ನೀತಿ ಇವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ವಚನಗಳ ವಸ್ತು. ಮಾನವನನ್ನು ದೇವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಮಹೋನ್ನತ ಗುಣವೆ ಅವುಗಳ ಅಮರತೆಗೆ ಕಾರಣ. ಸರಳವಾದರೂ, ಗಾದೆಯಂತೆ ಸಾರವತ್ತಾದ ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವ, ಮಹತ್ತಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾದ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ಈ ವಚನಗಳನ್ನು "ಕನ್ನಡದ ಉಪನಿಷತ್ತು"ಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವಚನಕಾರರು ಕಂಡುಬಂದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಭೇದಭಾವಗಳನ್ನು ಒರೆಸಿಹಾಕಿದರಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲಾ ಜಾತಿ, ಕುಲ, ಪಂಥದವರಿಗೂ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಕ್ಕಿಂತ ಶೀಲಮುಖ್ಯ, ನುಡಿಗಿಂತ ನಡೆ ಮುಖ್ಯ. ಶೀಲಶುದ್ಧರಾದವರು ಆಳವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅನುಭಾವಿಗಳಾಗಿ, ತಮಗೆ ಸ್ಫುರಿಸಿದ ಸತ್ಯವನ್ನು ವಚನರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದರು. ಛಂದಸ್ಸಿನ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದ, ಭಾಷಾಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಆಡಂಬರವಿಲ್ಲದ ಈ ವಚನಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾವಂತರಲ್ಲದವರೂ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ರಚಿಸಿದರು.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸರಳ, ಸುಲಭ, ಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಿರಿದರಲ್ಲಿ ಹಿರಿದನ್ನು ಕಾಣುವಂತಹವು. ನಿರಾಡಂಬರವಾದ ಅಲ್ಲಿಯ ನುಡಿಯ ಕಿಡಿ ಅಜ್ಞಾನದ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಹೇಳ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾದುದು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಂಡು, ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಮಾಜದ

ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಕಂಕಣಬದ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತ ಬಸವಣ್ಣ, ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಸಿದ್ಧರಾಮ, ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯ, ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಚಳವಳಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಕಾಲಾನಂತರ ಭಾರತ ಎದುರಿಸಿದ ಪರಕೀಯ ಆಕ್ರಮಣಗಳು ಮುಂತಾದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯ ಬದುಕು ಹೊಸ ಹೊಸ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ರಕ್ಷಣೆಯ ನೆಪದಲ್ಲಿ ದಾಸ್ಯದ ಉರುಲು ಬಿಗಿಯಾಗಿ, ಪುರುಷಾಧೀನತೆಯೇ ಪ್ರಧಾನ ಮೌಲ್ಯವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

ಈ ಹಿಂದಿನ ಉದಾರವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಮರೆಯಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಹಭಾಗಿತ್ವ, ನಿಷೇಧಕ್ಕೊಳಗಾಯಿತು. ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಾಧನ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥಗಳ ಜೀವಪರ ಆಶಯಗಳು, ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಸುತ್ತುವರೆದಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ದಿಗ್ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಡಿಲಗೊಳಿಸಿದವು. ಕಾರಿಕಾಲಮ್ಮೆ, ಆಂಡಾಳ್ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧಕಿಯರಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಚೈತನ್ಯದ ನೆಲೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ವಿವಾಹವೇ ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ, ಪತಿಯೇ ಪರದೈವವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ನಿಷೇಧಗೊಂಡ ವಿಷಮ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ನಡೆದ ಸ್ತ್ರೀ ಉದ್ಧಾರ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರದೇ ಹೋದದ್ದು ದುರಂತ.

ಮಧ್ಯಯುಗದ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಶರಣರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಲಿಂಗ ಸಮಾನತೆ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿಯಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ನಿರಂತರತೆಯಲ್ಲಿ ದೃಢಗೊಂಡಿದ್ದ ಜೀವವಿರೋಧಿ, ಸ್ತ್ರೀ ವಿರೋಧಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾನವೀಕರಣಗೊಳಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ ಜನಪರ, ಜೀವಪರ ವಿಮೋಚನಾ ಹೋರಾಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವಚನ ಚಳವಳಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣದಿಂದ ತಳಕ್ಕೆ ನೂಕಲ್ಪಟ್ಟ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರೆನ್ನುವ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದ ಉದ್ಧಾರವನ್ನು ತನ್ನ ಆಸಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿತು.

ಹೀಗೆ ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಸ್ತ್ರೀಪರ ಆಶಯಗಳು, ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜದ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಪೂರಕವಾದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸಿದುದು ಅಪೂರ್ವ ಸಾಧನೆ. ಶೋಷಿತರ ಉದ್ಧಾರ ಮತ್ತು ಸಮಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನಡೆದ ಶರಣರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮಹಿಳೆಯರ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದೊರೆಕಿತು. ಜೈವಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಕಾರಣವಾಗಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕನಿಷ್ಠಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಚಾರಗಳು ನಿರಾಕೃತಗೊಂಡು, ಸ್ತ್ರೀತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪುರುಷತತ್ತ್ವದ ಸಮಾನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸುವ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಯು ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು.

ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ 'ಆತ್ಮ' ತತ್ವದ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿ, ನಡುವೆ ಸುಳಿವ ಆತ್ಮನು ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲ, ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥಾ; ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಚೈತನ್ಯರೂಪಿಯಾದ 'ಆತ್ಮ'ದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿ, ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ನೀತಿ, ಮಹಿಳೆಯ ಸತ್ವ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಔನ್ನತ್ಯಗಳನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದುದು ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸಾಧನೆ. ಸ್ತ್ರೀತ್ವಕ್ಕಂಟಿದ 'ಮಾಯೆ', 'ಮಿಥ್ಯೆ'ಯೆಂಬ ಹುಸಿ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದು ಶರಣರ ಸ್ತ್ರೀಪರ ಚಿಂತನೆ ಮಹತ್ವದ ಆಯಾಮವಾಗಿದೆ. "ಅರಿತವರಿಗೆ ಮಾಯೆ ಶಕ್ತಿ, ಅರಿಯದವರಿಗೆ ಮಾಯೆ ಮಾರಿ" ಎನ್ನುವ ಶರಣರ ಆಶಯದಲ್ಲಿ 'ಅರಿವು' ಗೈರು ಹಾಜರಿಯಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯೇ 'ಮಾಯೆ'. ವಿವೇಕ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಮಸುಳಿಸಿ ದುರಂತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕೃತ ಸ್ಥಿತಿಯೇ 'ಮಾಯೆ'. ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು 'ಶಕ್ತಿ'ತತ್ತ್ವವಾಗಿ ಶರಣರು ಭಾವಿಸಿದರು.

ಸ್ತ್ರೀ ದೇಹವನ್ನು ಅಪವಿತ್ರ ಮೈಲಿಗೆಯೆಂದು ದೂಷಿಸುತ್ತ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿಸಿದ ಭಾವಸೂತಕಗಳನ್ನು ತಿಳಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ' ಮೂಲಮಂತ್ರವಾಯಿತು. ಭಕ್ತರಾದ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಿಗೆ ಕಡ್ಡಾಯವಾದ 'ಲಿಂಗದೀಕ್ಷೆ' ಹುಟ್ಟಿನ ಹೊಲೆಯನ್ನು ತನುಮನ ಭಾವಕ್ಕಂಟಿದ ಸೂತಕಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಪುರುಷಮಣಿಯಾಯಿತು. "ಸತಿ ಭಕ್ತೆಯಾದೊಡೆ ಹೊಲೆಗಂಜಲಾಗದು" ಎಂದು ಸ್ತ್ರೀದೇಹಕ್ಕಂಟಿಸಿದ ಸೂತಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಶರಣರ ಸ್ತ್ರೀಪರ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರು ಭಕ್ತೆಯರಾಗಿ, ವಚನ ರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಸಾಮರಸ್ಯ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ಆದ್ಯತೆಗಳಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದ ಶರಣರು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಘನತೆಯನ್ನು, ವಿಚಾರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು. ಅಂತೆಯೇ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಪುರುಷಾಧಿಕಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ತನ್ನ ಲೋಕವಿರೋಧಿಯಾದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಆಯ್ಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ಬದುಕಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಪುರುಷರಿಗೇ ಮೀಸಲು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆನಿಸಿದ ಧರ್ಮ, ತತ್ವ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಳೆಯರ ಪ್ರವೇಶ ಸುಲಭವಾಯಿತು. ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತರದ ಮಹಿಳೆಯರು ಅಂದು ನಡೆಸಿದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಚಿಂತನೆಗಳು ವೇದಕಾಲದ ಬ್ರಹ್ಮವಾದಿನಿಯರ ಮುಂದುವರಿಕೆಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ 'ಸತಿ'

ಮಾದರಿಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನರಾದ 'ವಿಚಾರಪತ್ನಿ'ಯರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡುದು ಶರಣಯುಗದ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ದುಗ್ಗಳೆ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ, ಬೊಂತಾದೇವಿ, ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಸುಮಾರು ೩೩ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರವೇಶದೊಂದಿಗೆ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಸಕಲ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಹಿಳೆಯ ವಯಕ್ತಿಕ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿದುದು ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಸಂಗತಿ. ಅವಿವಾಹಿತರಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಸತ್ಯಕ್ಕ, ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ, ಬೊಂತಾದೇವಿಯರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿವಭಕ್ತೆಯರಾಗಿ ಮನ್ನಣೆಗೊಂಡರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರ, ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದ ಸೂಳೆಯರ ಬಗೆಗೆ ಶರಣರ ಒಟ್ಟು ಧೋರಣೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಪರವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಬದುಕಿನಿಂದ ಶಿವಭಕ್ತೆಯರಾದ ಸೂಳೆಯರನ್ನು ಶರಣಧರ್ಮ ಗೌರವಿಸಿದದು ಅಪೂರ್ವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಸೂಳೆತನವನ್ನು ತೊರೆದು ಭಕ್ತಳಾದ ಸಂಕವ್ವೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧಕಿಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು, ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಭವ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ವಚನರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರು. ಧರ್ಮ, ಸಮಾಜ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ತಮ್ಮ ವಯಕ್ತಿಕ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾಲಿಸಿದರು. ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ಮಹದೇವಮ್ಮ, ಕಾಳವ್ವೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕ, ರಾಯಮ್ಮನವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಉತ್ಕಟ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ತತ್ತ್ವನಿಷ್ಠೆ, ಋಜುಜೀವನದ ಕಾಳಜಿ; ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ಬೊಂತಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಮುಂತಾದವರ ಅನುಭಾವಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದವು.

ಹೀಗೆ ಚಳವಳಿಯ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಸಾಧಕಿಯರಾಗಿ, ಚಿಂತನಶೀಲರಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುಭಾವಿಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಮಹಿಳೆಯರು ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸತ್ವಪೂರ್ಣ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಜೀವನ ವಿವರಗಳು

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ :- ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ. ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಮರ ಸಮಕಾಲೀನಳಾದ ಈ ಶರಣೆಯ ಜೀವನದ ವಿವರಗಳು ಪವಾಡಗಳು ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳು ಚಿಂತನಾರ್ಹವೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ ಆಗಿವೆ. ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾರಯ್ಯ ದಂಪತಿಗಳು ಮೂಲತಃ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಮರೇಶ್ವರ ಗ್ರಾಮದವರು. ಇವರು ಸ್ವಗ್ರಾಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣಗಳಿರಬಹುದು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವರ ಬಡತನ; ಎರಡನೆಯದು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿಯೂ ತಾತ್ವಿಕ ಸಂಘಟನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಜರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಶರಣರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ಈ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದವು. ಆದರೆ ಅವರ ಬಡತನದ ವಿಷಯ ಮಾತ್ರ ಬೇರ ಬೇರೆ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದಂಪತಿಗಳಿಬ್ಬರೂ ವಚನಕಾರರಾಗಿದ್ದು, ಮಾರಯ್ಯನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ವಚನಾಂಕಿತ "ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ". ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪತಿ-ಪತ್ನಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಶರಣ-ಶರಣೆಯರಾಗಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪತಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಶಿವನಾಮ ಮೂಲದ ವಚನಾಂಕಿತದಿಂದಲೇ ಪತ್ನಿಯ ವಚನಾಂಕಿತ ಆರಂಭವಾಗುವುದು. ಶರಣ-ಶರಣೆಯರ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ತುಂಬಾ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ.

ಈ ಶರಣ ದಂಪತಿಗಳ ಹೆಸರಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ "ಅಕ್ಕಿ" ಅಥವಾ 'ಆಯ್ದಕ್ಕಿ', ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಒಂದು ಪವಾಡ ಹೇಗೆ ಅವರ ಇಡೀ ಜೀವನದ ಒಂದು ಧಾತು ಶಕ್ತಿಯೆನಿಸಿದೆ. ಎಂದರೆ, ಇವರ ಹೆಸರು ಆರಂಭವಾಗುವುದೆ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ, ಅದೂ ಶರಣರ ಮನೆಮುಂದೆ ಆಯ್ದ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ. ಈ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ವಿಷಯ ಬೇರೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯಗ್ರಾಹ್ಯವಾದದ್ದು. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ಆಯ್ದಕ್ಕಿಯಿಂದಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೂ ಅವರಿಗೂ ಹುಟ್ಟುಕೊಂಡ ವರ್ಗ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಈ ಶರಣದಂಪತಿಗಳ ಅಕ್ಕಿಯ ಪವಾಡವನ್ನು ತುಂಬಾ ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ", ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನ "ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ", ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತನ "ಚನ್ನಬಸವ ಪುರಾಣ", ಮರಿತೋಂಟದಾರ್ಯನ "ಸಿದ್ದೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ". ಚನ್ನಪ್ಪ ಕವಿಯ "ಶರಣ ಲೀಲಾಮೃತ" ಮತ್ತು ಯಳಂದೂರು ಹರೀಶ್ವರ ಕವಿಯ "ಪ್ರಭುದೇವರ ಪುರಾಣ"

ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಆಯ್ದಕ್ಕಿಯ ಪವಾಡವನ್ನು ತುಂಬಾ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತೆಯೇ, ರಾಯಚೂರಿನ ಅಮರೇಶ್ವರದಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಮಾರಯ್ಯ ಅಲ್ಲಿನ ಶರಣರ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಿವಭಕ್ತರ ಮನೆಗಳ ಒರಳುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಚೆಲ್ಲಿದ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಯ್ದು ತಂದು, ಅಡುಗೆಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಉಳಿದಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಜೀವಿಸಿದ್ದರು. ಶಿವನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ಅಥವಾ ಶರಣದಾಸೋಹ ಅವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತೇ ಹೊರತು ಬಡತನ ಅವರಿಗೆ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು, ಈ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಒಂದು ಘಟನೆಯಿಂದ ದೃಢಪಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ದಂಪತಿಗಳ ಅಚಲನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ದಾಸೋಹದ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು, ಅವರ ಬದುಕಿನ ದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಮನಗಂಡ ಬಸವಣ್ಣ ಮಾರಯ್ಯ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನೇ ಚೆಲ್ಲಿಸಿದ ಮಾರಯ್ಯ ಮೂರು ದಿನಗಳ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಆಯ್ದು ಮನೆಗೆತಂದ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಚಕಿತಳಾದ ಪತ್ನಿಯು, ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಇದರ ಹಿಂದಿರುವ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತ ಲಕ್ಕಮ್ಮ "ಬಸವಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ಶರಣರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಲಕ್ಕಮ್ಮನು ಗಂಡನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದಳು. ಅದರಂತೆಯೇ ಮಾರಯ್ಯ ತನ್ನ ಸತಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಾಡಿದ. ಅಂದು ಕೂಡ ಗಂಡ ಆಯ್ದು ತಂದ ಒಂದೇ ದಿನದ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದಲೇ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಮನೆಯ ಅನುಭವಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ಶರಣರ ಮಹನೀಯರಿಗೂ ಉಣಬಡಿಸಿದಳಂತೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷದ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ಜಂಗಮರಿಗೆ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ದಾಸೋಹಸೇವೆ ಮಾಡಿದಳು ಎಂಬುದಾಗಲಿ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದಲೇ ಅಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ದಾಸೋಹ ಮಾಡಿದಳು ಎಂಬುದಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಆ ಶರಣರ ದಂಪತಿಗಳು ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಬಡತನವನ್ನು ಅವರು ಎದುರಿಸಿದ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನ ಕೃಪೆಗೆ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕದೆ ಅವರು ಮೆರೆದ ಶಿವತತ್ವದ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧ ತಾತ್ವಿಕ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಶರಣರು ಜಾತಿ ಕುಲ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಗಳಂತೆಯೇ ವರ್ಣ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರು ಅಧೀನರಾಗದೆ, ಬಾಳಿದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ ಮತ್ತು ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮರ ಜೀವನವೇ ಸಾಕ್ಷಿ. ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಗಂಡನನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು

ಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವಳಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಈ ಪವಾಡದಿಂದ ತುಂಬಾ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪವಾಡವೆಂದರೆ, ಒಮ್ಮೆ ಶಿವನು ತಿರುಕನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಅವನೊಬ್ಬ ಜಂಗಮನೆಂಬುದಷ್ಟನ್ನು ಮನಗಂಡ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ತಾನುಟ್ಟ ಸೀರೆಯ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಹರಿದು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಳಂತೆ. ಅದು ಸಾಲದೆಂದು ಶಿವನು ನುಡಿದಾಗ ಮಾರಯ್ಯನ ಕೈಪುವನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಪರಶಿವನು ಈ ಸತಿಪತಿಗಳನ್ನು ತನ್ನೊಳಗೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಇನ್ನೂ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ಜೀವನದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಕಥಾನಕವೆಂದರೆ, ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅಲ್ಲಮ ಮತ್ತು ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರೆಲ್ಲ ನೆರೆದಿದ್ದ ಇಡೀ ಶರಣ ಸಮೂಹವನ್ನೇ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಕಥಾನಕವನ್ನೂ "ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ"ಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

"ಆಯ್ದಕ್ಕಿಯ ಮಾರಿತಂದೆಗಳು, ನಿಮ್ಮ ಸಂಗದಿಂದ ಘನಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಮನಮಗ್ನಯೋಗವಾಯಿತ್ತೆಂದು ಪ್ರಭುದೇವರೊಡನೆ ಬಿನ್ನೈಸುತ್ತಿರಲು, ಆ ಪ್ರಸ್ತಾವದೊಳು, ಆಯ್ದಕ್ಕಿಯ ಲಕ್ಕಮ್ಮಳು ಬಂದು ಪ್ರಭುದೇವರು ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಗಣಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಪತಿಗೆ 'ಕಾಯಕ ನಿಂದಿತ್ತು ಹೋಗಯ್ಯ ಎನ್ನಾಳ್ದನೆ' ಎಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿ ಕಳುಹುವ ಪ್ರಸ್ತಾವದ ವಚನ 'ಕಾಯಕ ನಿಂದಿತ್ತು ಹೋಗಯ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಭಾವ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತಿಪ್ಪೆಯ ತಪ್ಪಲು ಅಕ್ಕಿಯತಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಮಾಡಬೇಕು ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ, ಬೇಗ ಹೋಗು ಮಾರಯ್ಯ.[೧]

ಅಂದರೆ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕುರಿತ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿದ್ದ ಅಲ್ಲಮ ಬಸವಣ್ಣರನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ಇಡೀ ಶರಣ ಸಮೂಹವನ್ನೇ ಎಚ್ಚರಿಸಿ, ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನೇ ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ನಿಷ್ಠುರ ಕಾಯಕವಾದಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ. ಅನ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೇ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಳೆಂಬುದರಲ್ಲಿ, ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಗಾಧತೆಯನ್ನೇ ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಮಹಿಳೆಯಾಗಿ ಅವಳ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅದೆಷ್ಟು ಅರ್ವಾಚೀನವಾಗಿ, ಚಿರನೂತನವೆನಿಸಿ, ತೀರಾ ಸಮಕಾಲೀನವೆಂಬಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಈ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕವಾಗಿಯೂ ತುಂಬಾ ಗಮನಾರ್ಹ.

---

೧. ಶಿವಗಣಪ್ರಸಾದಿ ಮಹಾದೇವಯ್ಯನ ಪ್ರಭುದೇವರ ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಸಂ ಡಾ॥ ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು ಪು. ೨೭೪, ೧೯೬೯.

ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ

ಬಸವಯುಗದ ಈ ಶರಣೆ ದೀಪದ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ಎಂಬ ವಚನಕಾರ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಕಥಾನಕ ಪ್ರಸಂಗಗಗಳನ್ನು "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ", "ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ", "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ" ಮೊದಲಾದ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಇವಳ ಹುಟ್ಟೂರು ಕೇರಳದ ಅವಲೂರು. ಅಲ್ಲದೆ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಪರ್ಕ ಇವಳಿಗೆ ಕೌಟುಂಬಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ಎಂಬುದೇನೋ ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಲಯಾಳಿ ಭಾಷೆಯ ಈ ಮಹಿಳೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ, ಅದರಲ್ಲೂ ಕಲ್ಯಾಣದ ಶರಣರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನಾಡಿನ ಶರಣರ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ, ಬಸವಯುಗದ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಶರಣರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಆಂದೋಲನ ಅದೆಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇನೇ ಇದ್ದರೂ, ಶಿವಭಕ್ತ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಾದ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲು, ತಂದೆ ತಾಯಂದಿರು ಅವಳ ಮದುವೆಯ ಅಲೋಚನೆಯಲ್ಲಿರಲು, ವಿವಾಹದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯತಾಳಿದ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆಯ ಮನವನ್ನರಿತ ಅವಳ ಮನೆಯವರು ಪುನಃ ಅವಳನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸದೆ, ಅವಳ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗದೆ ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವತಃ ಶಿವಧ್ಯಾನಿಯಾದ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ, ತನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಜೀವನದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿಯೂ, ಕಾಯಕ ಮಾಡದೆ ಉಣ್ಣಬಾರದ ಶರಣ ನಿಯಮದಂತೆಯೂ, ಶಿವಭಕ್ತರಿಗೆ ಧೂಪ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಅದರಿಂದ ಬಂದುದರಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇವಳ ಶಿವನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೂ ನೈಜಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಶಿವನೇ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರ ಯುವಕನ ರೂಪಧರಿಸಿ, ಒಬ್ಬ ಶಿವಭಕ್ತನಂತೆಯೇ ಅವಳೆದುರು ಸುಳಿದಾಡಿ, ಅವಳಿಂದಲೇ ಶಿವನಿಗೆ ಧೂಪವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ, ಕಡೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಗೊಗ್ಗವ್ವೆಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂಬುದು ಅವಳಿಗೆ ತೀರಾ ಹೊಸದಾದ ಅಸಕ್ತಿಯೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಆ ಯುವಕನ ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿಯೇ ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿ, ತನ್ನ ಅಚಲ ಶಿವನಿಷ್ಠೆಗೆ ಬದ್ಧಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡಿನ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅವಳು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡ ರೀತಿ, ಹಾಗೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅವಳು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಈ ಘಟನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಅಚಲನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಶಿವ, ಅವಳಿಗೆ

ತನ್ನ ನಿಜರೂಪದ ದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ತದನಂತರ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ತಾನು ಕೈಗೊಂಡ ಧೂಪದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಶಿವಧ್ಯಾನದ ಮತ್ತು ಶಿವಯೋಗದ ಕ್ರಿಯಾಚರಣೆಯನ್ನಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ವಚನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ. ಅವಳ ಅಂಕಿತ ನಾಸ್ತಿನಾಥ.

ಸಿದ್ದನಂಜೇಶನ "ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ"ದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಗೊಗ್ಗವ್ವೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆಯೆಂದರೆ, ಒಮ್ಮೆ ಗೂಡುಗಲೂರ ದೊರೆಯಾದ ಶಿವಭಕ್ತ ಚೇರಮರಾಯನು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಯಾವುದೆಂದು ಹುಡುಕುತ್ತ ಬರಲು, ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ತನ್ನ ಧೂಪದ ಹೊಗೆಯ ಮೂಲಕ ಅವನಿಗೆ ಕೈಲಾಸದ ದಾರಿ ತೋರಿದಳಂತೆ. ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ತನ್ನ ಕಾಯಕದ ಮುಖಾಂತರ ಶರಣಧರ್ಮದ ಅಂತಃಸತ್ವದ ಶಕ್ತಿಗೂ ಸಂವೃದ್ಧಿಗೂ ಹೇಗೆ ಬದುಕನ್ನೇ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯಾದ ನಾಸ್ತಿನಾಥನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಳಾದಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ದುಗ್ಗಳೆ

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೭ರ ಚಿಕ್ಕಮುದೇನೂರ ಶಾಸನ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೯೭ರ ಕಿರಿಯಿಂಡಿ ಶಾಸನ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೦೧ರ ಗಿಜಗನಹಳ್ಳಿ ಶಾಸನವೇ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶಾಸನೋಕ್ತ ಹಿರಿಯ ಶರಣನಾದ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ದುಗ್ಗಳೆ.[೨]

ದುಗ್ಗಳೆಯ ಜೀವನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ರೀತಿಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ನಮಗೆ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ದುಗ್ಗಳೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಪುರಾಣಕಾರರು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಅವಳ ಬದುಕಿನ್ನು ಆಕೆ ಪವಾಡಗಳು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಅವನ ಬದುಕನ್ನವಳು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಬಳಿಕ, ಮೂಲತಃ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಬಂದವಳಾದ ದುಗ್ಗಳೆಗೆ, ಪತಿಯ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ದೊರೆತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಮಾನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಮೂಲಭೂತ ಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಚಿಂತನೆಯಂಥ ಒಂದು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಾತಾವರಣ.

ಈ ಮೂರು ಪರಿಕರಗಳಿಂದ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹರಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಮಾನವನ ಬಂಧ ವಿಮೋಚನೆಗಾಗಿ ಜೀವನವಿಡೀ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸುತ್ತ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಧ್ಯೇಯ ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಗಳ ಕೈಹಿಡಿದೇ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಮುನಿಜೀವಿ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಪತ್ನಿಯಾದ

---

೨. ಎಂ.ಎ. ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು, ಪು.೩೬.

ದುಗ್ಗಳೆ, ಅನಂತರದ ಕವಿಗಳಿಗೂ ಪುರಾಣಕಾರರಿಗೂ ಅವಳೊಬ್ಬ ಪುರಾಣ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಪರರ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರನ್ನು ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೆಡೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಕಾಯಕದ ಕೈಹಿಡಿದ ಸಂತಪತಿ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಸಂತಸತಿ ದುಗ್ಗಳೆಯ ಬದುಕಿನ ಅಂಶ ಅಂಶವೂ, ಅದೊಂದು ಪವಾಡವಿರಲಿ ಇಲ್ಲವೆ, ನಿತ್ಯದೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಯಿರಲಿ, ಪತಿಯೊಡನೆ ಕಾಯಕದ ಒಡನಾಟದ ಕ್ಷಣವಿರಲಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂವರ್ಧನೆಗಾಗಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಪಾರಮ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿ ಬದುಕಿ ಬಯಲಾದವಳು ದುಗ್ಗಳೆ.

"ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಈಶಾನ್ಯದ ಮೇರೆಯಿಂದ ಹದಿನಾರು ಮೈಲುಗಳು ಮತ್ತು ಮುದನೂರಿನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನಲವತ್ತೈದು ಮೈಲಿಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಚಿಕ್ಕಗೊಬ್ಬೂರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಗೊಬ್ಬೂರು. ಈ ಹಿರಿಯ ಗೊಬ್ಬೂರೇ ದುಗ್ಗಳೆಯ ತವರೂರು.[೩]

"ದುಗ್ಗಳೆ ಸ್ವತಃ ಶಿವಭಕ್ತೆಯೇ ಆದರೂ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ ಅವಳನ್ನು ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಅವನು ಒಡ್ಡಿದ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವಳು ಗೆಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು. ಅಂತೆಯೇ, ಅವಳ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕುರಿತ ಎರಡು ಪರೀಕ್ಷಾತ್ಮಕ ಪವಾಡಗಳೆಂದರೆ, ಒಂದು ಅವಳನ್ನು ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸ್ವತಃ ದಾಸಿಮಯ್ಯನೆ ಒಡ್ಡಿದ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಅವಳ ಶಿವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದುದು.[೪]

"ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಪರಮಶಿವಭಕ್ತನೂ ಶಿವಧ್ಯಾನಿಯೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಮುನಿಯ ಸೂಚನೆಯಂತೆ, ತನಗೆ ಅನುರೂಪಳೂ ಶಿವಶೀಲವಂತೆಯೂ ಆದ ಜೀವನ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಿರಿಯ ಗೊಬ್ಬೂರಿಗೆ ಬಂದ ದೇವರದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಆ ಗ್ರಾಮದ ಮಲ್ಲಿನಾಥ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವಿಯ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಾದ ದುಗ್ಗಳೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು, ಈ ಮರಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಪಾಯಸ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತೆ ತನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತಾನೆ. ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಸವಾಲನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ದುಗ್ಗಳೆದೇವಿ, ಆ ಮರಳನ್ನು ತೊಂಡೆಯ ಬಳ್ಳಿಯ ಬುಡಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಪಾಯಸ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಆ ಶಿವಸತ್ವದ ಸುಶೀಲೆಯೂ ಸಮಶಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮಹಿಳೆಯೂ ಆದ ದುಗ್ಗಳೆಯನ್ನು ದಾಸಿಮಯ್ಯ ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುಗ್ಗಳೆಯ ಜೀವನದ ಈ ಪವಾಡದ ಘಟನೆಯನ್ನು

---

೩. ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ, ಶಿವಶರಣರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು, ಸಂ.೩ ಪುಟ ೨೧–೯೫೧.

೪. ತ.ಸು.ಶ್ಯಾಮರಾಯ, ಶಿವಶರಣ ಕಥಾರತ್ನಕೋಶ, ಪು. ೧೯೦

ಕವಿ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕ ತನ್ನ 'ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ."[೫]

ಇಲ್ಲಿ 'ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ, ಮೂಲತಃ ಸಂತರೂ ಶಿವಧ್ಯಾನಿಗಳೂ ಆದ ಶರಣರು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಜೀವನ ಸಂಗಾತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರಷರ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೂಲಕ, ಮಾನವ ಲೋಕದ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಗಂಡುಗಳ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು 'ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ದುಗ್ಗಳೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದದ್ದು ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ನಿದರ್ಶನ. ಬಹುಶಃ ಈ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿರುವ ಅದೃಶ್ಯ ಕವಿಯ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯವೂ ಆ ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಸಾರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಅದೇ ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಪವಾಡವೆಂದರೆ, ಪರಮ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠಾವಂತರಾದ ದುಗ್ಗಳೆ ದಾಸಿಮಯ್ಯರು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಕಾಲ ನೇಯ್ದ ಒಂದು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹರಿದು ಚಿಂದಿ ಚಿಂದಿ ಮಾಡಿದ ಶಿವ, ಒಂದು ಹಿಡಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ಅವಳ ಕೈಗೆ ನೀಡಲು, ಅದನ್ನವಳು ಒಂದು ಕಣಜದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶಿವಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು, ಆ ಕಣಜ ತವನಿಧಿಯಾಯಿತು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಅದೇ ಕಾವ್ಯ ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಚರಮೂರ್ತಿಗಳಿಬ್ಬರು ಕಾಯಕನಿರತ ದಾಸಿಮಯ್ಯನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು "ಸಂಸಾರ ಸುಖವೂ, ವಿರಕ್ತಿ ಸುಖವೋ?" ಎಂದವನನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಅದಕ್ಕೆ ದಾಸಿಮಯ್ಯನು " ಸುಶೀಲೆಯಾದ ಹೆಂಡತಿಯಿದ್ದರೆ ಸಂಸಾರ ಸುಖ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿರಕ್ತಿ ಸುಖ" ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಘಟನೆ ಅದೃಶ್ಯಕವಿಯ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಕದಿರ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ

ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಈಕೆಯನ್ನು ಬಸವಯುಗದ ಶರಣೆಯಂತಲೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.[೬] ಏಕೆಂದರೆ, ಕವಿ ಹರಿಹರ ತನ್ನ "ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ರಗಳೆ"ಯಲ್ಲಿ ಅನ್ಯ ಶರಣೆಯರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲೇ ರೆಮ್ಮವ್ವೆಯನ್ನೂ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ".[೭] ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಕೂಡ ತನ್ನ 'ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚಾರಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿನ ಗಣ ಸಹಸ್ರ ನಾಮದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪುರಾವೆಗಳ ಆಧಾರದ

---

೫. ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ. ಪು. ೪೭೮

೬ ಆರ್. ನರಸಿಂಹಚಾರ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿಚರಿತೆ ಸಂ.೧..

೭ ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ಪು. ೫೩೧-೯೬೮ (ಸಂ) ಫ.ಗು ಹಳಕಟ್ಟಿ.

ಮೇಲೆ ಕದಿರ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಬವಸವಯುಗದ ಶರಣೆ ಎಂಬುದು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ "ಸಕಲ ಪುರಾತನರ ವಚನಗಳು" ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿಯ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಯುಗದ ಶರಣರ ವಚನಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ವಚನಗಳು ಸೇರಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದ ಕವಿಯಾದ ಶಂಕರದೇವನ "ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಚಾರಿತ್ರ"ದಲ್ಲೂ ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿಯ "ನೂರೆಂಟು ಶರಣೆಯರ ಅಷ್ಟಕ"ದಲ್ಲೂ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಶರಣೆಯರ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಈಕೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕದಿರ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಹಿನ್ನಲೆಯಿಂದ ಬಂದವಳೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೂ ಸೂಚನೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಅವಳ ಕದಿರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ಅಂದರೆ ರಾಟೆಯಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವ ಅವಳ ಕಾಯಕದಿಂದಲೂ ಅವಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅನ್ಯರಂತೆಯೇ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಕೂಡ ಕಾಯಕನಿಷ್ಠ ಶರಣೆ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ವಿವಾದವಾಗಿ ದೃಡಪಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶಿಖರಪ್ರಾಯವಾದ ಮೌಲ್ಯ, ಅಂತೆಯೇ ರಾಟೆಯಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆದು ಮಾರಿ, ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯದಿಂದ ಶರಣರಿಗೆ ದಾಸೋಹ ಸೇವೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಅಲ್ಲದೆ, ಬಸವಾದಿ ಶರಣ ಪ್ರಮಥರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಶರಣರ ಅನುಭಾವ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿಯೂ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ಎಂಬುದರಿಂದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ; ಶರಣರು ಸೇರುತಿದ್ದ ಅನುಭಾವಗೋಷ್ಠಿ ಬೇರೇನೂ ಆಗಿರದೆ, ಅದೊಂದು ಬೌದ್ಧಿಕ ವೇದಿಕೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಜರುಗುತಿದ್ದುದು ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಚರ್ಚೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಅಂತಲೇ, ಅನ್ಯ ಶರಣೆಯರಂತೆಯೇ ಕದಿರ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಕೂಡ ಶರಣರ ನಡುವೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲೆಯನ್ನು, ಒಟ್ಟಾರೆ ತಾನು ಕಲಿತ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ವಚನಗಳ ರಚನೆಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ್ದು ಅವಳ ಜೀವನದ ಅದ್ಭುತ ಘಟನೆ. ಅವಳ ವಚನಗಳ ಅಂಕಿತ ಕದಿರ ರೆಮ್ಮಿಯೊಡೆಯ ಗುಮ್ಮೇಶ್ವರ.

ಸತ್ಯಕ್ಕ

ಸತ್ಯಕ್ಕ ತುಂಬಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಶರಣೆ, ಹರಿಹರನನ್ನೂ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಆನಂತರದ ಅನೇಕ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಕಾರರು ಇವಳ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬಾ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಲೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಶಿವಮೊಗ್ಗಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಾಳಕೊಪ್ಪ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹಿರೇಜಂಬೂರು ಇವಳ

ಹುಟ್ಟೂರು. ಹೆಸರಿನಂತೆಯೇ ಇವಳ ಕಾಯಕ ಕೂಡ "ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವಾದದು ಶರಣರ ಮತ್ತು ಶಿವಭಕ್ತರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಕಸವನ್ನು ಗುಡಿಸುವುದು ಇವಳ ಕಾಯಕವಾದರೂ, ಕೇವಲ ಶಿಭಕ್ತರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಕಸವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗುಡಿಸುವುದು ಇವಳ ಕಾಯಕವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅದೇ ಅವಳ ಶಿವನಿಷ್ಠೆ ಕೂಡ. ಹರಿಹರನ 'ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ರಗಳೆ', ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ" ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನ "ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ", ತೋಂಟದ ಸಿದ್ದಲಿಂಗ ಯೋಗೀಂದ್ರ ವಿರಚಿತ "ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ", ಹಾಗೂ "ಚನ್ನಬಸವಪುರಾಣ", "ಬಸವರಾಜ ವಿಜಯಂ" ಮುಂತಾದ ಶಿಷ್ಟ ಕಾವ್ಯಗಳೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಜನಪದ ಗರತಿಯ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಶರಣ ಜೀವನ ಹರಡಿ ಚಿತ್ತಾರಗೊಂಡಿದೆ

ಕೇವಲ ಶರಣರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಕಸ ಗುಡಿಸುವ ಕಾಯಕದ ಉಪಜೀವನ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಕೂಲಿ ಕಂಬಳ ಮಾಡಿ ತಂದುದನ್ನೂ ಶರಣರ ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ ಶರಣೆ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಜೀವನವೇ ಕಲ್ಪನಾತೀತ. ಏನೇನೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಗತಿಕಳಾಗಿ ನಿಂತು, ಶರಣ ಸಂದೋಗದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವ ಸಲುವಾಗಿ ಹರಪಾರಮ್ಯಕ್ಕೂ, ಶಿವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತೆತ್ತುಕೊಂಡು, ಅಚಲನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಉತ್ಕಟ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗಹಿಡಿದ ಸತ್ಯಕ್ಕ ಶರಣರ ಮನೆ ಮುಂದೆ ಕಸ ಗುಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜೀವನದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಶೊಧಿಸಿ ಅದರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದವಳು. ಅಜ್ಞಾನ, ಬಡತನ, ಅಕ್ಷರ ಜ್ಞಾನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಜಾತಿ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ಬಂಧನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ, ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಧೂಳಿನ ಕಣವೆಂಬಂತೆ ಧೂಳಿಪಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸತ್ಯಕ್ಕನಂಥ ಮಹಿಳೆಯರು, ಶರಣಧರ್ಮವನ್ನು ಸೇರಿ, ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಕಲಿತು, ವ್ಯಕ್ತಿ-ಶಕ್ತಿ, ಯುಕ್ತಿಗೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಚೇತನಮೂಲದಿಂದ ಅಪೂರ್ವ ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಶರಣರ ಸಮೂಹ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಮಾನವ ಘನತೆಯ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೊಬಗನ್ನು ಮನನಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನ, ವಲತ, ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿ, ಪರೋಪಕಾರ, ಕಾಯಕ ನೇಮ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಗತ, ಮತ್ತು ರಕ್ತಗತವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಧಮನಿಗಳಲ್ಲೇ ಅವುಗಳ ಸಂಚಯನಗೈದು ಬದುಕಿದ ಸತ್ಯಕ್ಕನಂಥ ಶರಣೆಯರು, ಶರಣ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ, ಶರಣೆಯರಾಗುವ ಪೂರ್ವದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಕಸವಾಗಿದ್ದು, ಶರಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಹರಪಾರಮ್ಯಕ್ಕೂ ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ, ಒಟ್ಟಾರೆ ಒಂದು ಜನಪರ ಆಂದೋಲನಕ್ಕಾಗಿ ದಲಿತ ವರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಶರಣೆಯರು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಬದುಕು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಸಾವನ್ನೂ ಆ ಸಲುವಾಗಿಯೇ ಸಮರ್ಪಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶರಣೆ ಸತ್ಯಕ್ಕನ

[illegible]

ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯೊಂದು ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಯೆನಿಸುತ್ತದೆ, ಆ ನಂತರದ ಅನೇಕ ವೀರಶೈವ ಪುರಾಣಕಾರರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಈ ಜೀವನ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಧರೆ ಇರುವವರೆಗೂ ಹರಗುರುಚರಮೂರ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಮೆಚ್ಚುವ ಸಾಕ್ಷಿ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಹರಿಹರ ತನ್ನ "ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ರಗಳೆ"ಯಲ್ಲಿ ಶರಣೆ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಅವಳು ಪರಿಪಾಲಿಸಿದ ಏಕದೇವತೋಪಾಸನೆಯ ಭಕ್ತಿ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[೮] ಹಾಗೆಯೇ, ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಂದರೆ ಬಸವಯುಗದ ಈ ಶರಣೆಯ ಸೀಮಾತೀತ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಲಕ್ಕಣ್ಣದಂಡೇಶನು, ತನ್ನ "ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ"ಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. "ಸತ್ಯಕ್ಕನೆಂಬೊರ್ವ ಭಕ್ತೆ ಜಂಬೂರೊಳಗೆ ಭಕ್ತಿವಿದೆ ಹರಿಶಬ್ಧವಂ ಕೇಳದಿಹ ಭಾಷೆ ಭಕ್ತೆಯಂ ಮನವ ನೋಡುವೆನೆನುತಲೀಶ್ವರಂಬಂದು ಭಿಕ್ಷವನು ಬೇಡೆ ಭಕ್ತನಂ ಕಾಣುತಂ ಹುಟ್ಟಲನ್ನವ ತರಲು ನಿತ್ಯಳಾಗೌ ತಾಯೆ ಹರಿಯ ಕರುಣದಿಯೆನಲು ಹೊತ್ತುವತಿಕೋಪದಿಂ ಸಟ್ಟುಗದೊಳಿರಿದವಳ ಚರಣಾಂಬುಜಕೆ ಶರಣು"[೯]

ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಜೀವನದ ಈ ಘಟನೆಯು ಮುಂದಿನ ಪುರಾಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಥನವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನರಿಯಲು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥ ವಿವರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಜಂಬೂರೊಳಗೆ ಸತ್ಯಕ್ಕನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತೆಯ, ಮನವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಪರಮೇಶ್ವರ ಭಿಕ್ಷುಕನಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದಾಗ, ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ತಂದು ಅವನ ಜೋಳಿಗೆಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾಳೆ ಅವಳ ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹರಸಿದ ವೇಷಾಧಾರಿ ಶಿವನು "ಹರಿಯ ಕರುಣದಿಂದ ಸತ್ಯಳಾಗು ತಾಯೆ" ಎಂದೆನಲು, 'ಹರಿ' ಶಬ್ಧವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕೋಪಗೊಂಡ ಹರಭಕ್ತೆ ಸತ್ಯಕ್ಕ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಸಟ್ಟುಗದಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಇರಿಯುತ್ತಾಳೆ.

ಇದೇ ಘಟನೆಯನ್ನಾಧರಿಸಿದ್ದರೂ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕ ತನ್ನ "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ"ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಜಂಬೂರೆಂಬ ಪುರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಕ್ಕನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶಿವಭಕ್ತಿ ನಿಷ್ಠೆಯ ಶಿವಶರಣೆಯಿದ್ದಳು", ಶಿವ ಶಬ್ದವನ್ನಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯ ಶಬ್ದವ ಕೇಳಲೊಲ್ಲೆನೆಂಬ ನೇಮದಿಂದಿದ್ದಳು. ಶಿವಭಕ್ತರ ಮನೆಯ ಅಂಗಳವನ್ನು ಗುಡಿಸಿ ಶುಚಿಮಾಡಿ, ಅವರು ನೀಡಿದ ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಶಿವಾರ್ಚನೆ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತ, ಸದಾ ಭಸ್ಮ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಧರಿಸಿ ಶಿವಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಈ ಪರಿಯ ಶಿವನಿಷ್ಠೆ ನೇಮಗಳಿಂದ ಸತ್ಯಕ್ಕನಿರಲು, ಒಂದು ದಿವಸ: ಶಿವನಲ್ಲದೆ

---

೮. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ಪಿ.ಜಿ. ಹಳಕಟ್ಟಿ. ಪು. ೫೩೧-೧೯೬೮,

೯. ಲಕ್ಕಣ್ಣದಂಡೇಶ ವಿರಚಿತ ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಪು. ೩೮೦-೧೯೬೦ (ಸಂ) ಎಸ್. ಬಸಪ್ಪ.

ಅನ್ಯ ಶಬ್ದವ ಕೇಳಲೊಲ್ಲೆ"ನೆಂಬ ಭಕ್ತೆಯ ಮನವ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಮನದಿಂದ ಶಿವ, ಕಂತೆ-ಕಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು, ದಂಡಿಕೋಲು ಗುಂಡುಗಪ್ಪವ ಏರಿಸಿ, ಭಿಕ್ಷುಕನಾಗಿ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂದು, ಭಿಕ್ಷೆಯ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷವ ತಂದು, ಜೋಳಗೆಯನಾಂತು ಭಿಕ್ಷವ ನೀಡಿದಾಗ ಹರಿದ ಜೋಳಿಗೆಯಿಂದ ಒಂದು ಅನ್ನದ ಅಗುಳು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳಲು, ಆ ಭಕ್ತೆಯ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳುವಂತೆ ಆ ಭಿಕ್ಷುಕ, " ಹರಿದ ಹರಿಯಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ಜೋಳಿಗೆ; ಅಚೆಲಿಹರಿ, ಈಚೆಲಿಹರಿ, ಹರಿಯಿಂದ ಭಿಕ್ಷೆ ಸೂಸಿತು" ಎಂದವನು ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಅತಿಕ್ರುದ್ಧಳಾದ ಸತ್ಯಕ್ಕ " ಹರನ ವೇಷವ ತೊಟ್ಟು, ಗುರುಮೂರ್ತಿ"ಯಂತೆ ತೋರಿ ಹರಿ ಹರಿ ಎಂದು ಹರಿನಾಮ ನುಡಿದೆನಲಾ! ಎಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಟ್ಟುಗದಿಂದ ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬಾರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಲ್ಲು ಮುರಿದು, ಮುಖವೊಡೆದು ಗೋಳಾಡುತ್ತ ಬೀದಿ ಗೋಡಿಬರಲು ಪುರಜನರೆಲ್ಲ ನೆರೆದು ನೋಡಲಾಗಿ "ಸತ್ಯಕ್ಕನು ಸತ್ಯವುಳ್ಳ ಭಕ್ತಳೆಂದು ಭಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ನನ್ನನೀ ಪರಿಯಲಿ ಕೊಂದಳು" ಎಂದವನು ಗೋಳಾಡಲು "ಸತ್ಯಕ್ಕ ಭಿಕ್ಷುಕನ ಕೊಲಬಹುದೆ?" ಎಂದು ಪುರ ಜನರು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದರು, ಆಗ ಭಿಕ್ಷುಕ ಹೆದರಿ ನಡುಗುತ್ತ ಹರಿದ ಜೋಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಗಳು ಚೆಲ್ಲಿದೊಡನೆ ಕೊಂದಳೆನ್ನನು" ಎಂದು ದೂರಿದ. ಪುನಃ ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ಸತ್ಯಕ್ಕ ಭರದಿಂದ ಮುನ್ನುಗ್ಗಲು ಶಿವನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ತೋರಿ ನಿಂತು "ಮೆಚ್ಚಿದೆ ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯನು, ನಿನಗೇನು ಬೇಕು ಬೇಡು"ಎಂದನು. ಶಿವನ ನಿಜ ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಪರಮ ಸಂತುಷ್ಟಳಾದ ಸತ್ಯಕ್ಕ ಶಿವನಿಗೆ ಹೊಡೆದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಪಾರ ನೊಂದಳು. ಆಗ ಶಿವನು ಅವಳಿಗೆ ನಿಜ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ.[೧೦]

ಇದೇ ಪವಾಡ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇತ್ತೀಚಿನ ಕವಿಯಾದ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ದಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಯು ತನ್ನ "ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ"ದಲ್ಲೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ."[೧೧]

ಆದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಕಥಾನಕದಲ್ಲಿನ ನಾಟಕೀಯ ನಿರೂಪಣೆ,ಸತ್ಯಕ್ಕನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರಣ, ಪುರಜನರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ವೀರನಿಷ್ಠೆ, ಉತ್ಕಟ ಶಿವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಆ ಕಾವ್ಯ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇಅಲ್ಲದೆ ಶರಣ ಧರ್ಮದಿಂದ ಅವಳೇನೋ ಜೀವನದ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರಲೇಬೇಕು, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಜೀವನದ ಹಂಗು ತೊರೆದು, ಆ ಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ದುಡಿದವಳೇ

---

೧೦. ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ" ಭಾಗ-೧ ಪು. ೨೮.

೧೧. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಯು ಪು.೨೨೩-೯೯೧೨ ಸಂಧಿ೧೧, ವ. ೨೪-೨೫.

ಆಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ ಕಾವ್ಯ ತುಂಬಾ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೂ ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಜೀವನ ಸಂಬಂಧಿಯಾದ ಈ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಕಥಾನಕದ ವಿವರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನಿಗೂ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು, ಅಂದರೆ, ಈ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ಕಥಾನಕಗಳು ಶರಣ ಧರ್ಮದ ಪರಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಬೆಳೆದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡುತ್ತ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೇತಲದೇವಿ

"ಮರಡಿ ಪುರಶಾಸನ"ದ ಪ್ರಕಾರ ಬಸವಪೂರ್ವಯುಗದ ಶರಣನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡಲಾಗಿರುವ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಈ ಕೇತಲದೇವಿ ಅವಳ ವಚನಾಂಕಿತ 'ಕುಂಭೇಶ್ವರ'. ಕೇತಲದೇವಿಯ ಪತಿ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಬಗೆಗೆ ಹರಿಹರನ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ರಗಳೆಯೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಆ ರಗಳೆ ಕೂಡ ಗುಂಡಯ್ಯನ ಭಕ್ತಿಪ್ರಧಾನವಾದ ಮತ್ತು ಶಿವಪಾರಮ್ಯದ ಒಂದು ಪವಾಡ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದು, ಶರಣ ಸತಿಯಾದ ಕೇತಲದೇವಿಯ ಬಗೆಗಾಗಲಿ, ಅಥವಾ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಅವರ ದಾಂಪತ್ಯದ ಬಗೆಗಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಅದಾಗಿರಲಿಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ಶರಣರಿಗೆ ಸಮೀಪದವನಾದ ಹರಿಹರನ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ರಗಳೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಆತನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಕೇತಲದೇವಿ ಬಸವಪೂರ್ವಯುಗದ ಶರಣೆ ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ತಾರ್ಕಿಕವಾಗಿ ಸ್ಥಿರಪಡುತ್ತದೆ.

ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಮೂಲೋತ್ಪಾಟನೆಗೊಳಿಸಿ, ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ಜೀವನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶ್ರೇಣೀಕರಣವನ್ನು ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸಿ, ಆ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣಧರ್ಮ ಮೂಲದ ಸಮಾನತೆ ಆ ಸಲುವಾಗಿದ್ದ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ತಮ್ಮ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನವನ್ನೇ ಧಾರೆಯೆರೆದ ಗುಂಡಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕೇತಲದೇವಿಯ ಜೀವನದ ಎರಡು ಪವಾಡ ಘಟನೆಗಳು ಸದಾ ಚಿಂತನಾರ್ಹವೆಂದೆನಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೊದಲನೆಯದು ಹರಿಹರನ "ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ರಗಳೆ", ಎರಡನೆಯದು ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ "ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ"ದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಕೇತಲದೇವಿಯ ಜೀವನದ ಒಂದು ಪವಾಡ ಘಟನೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಪವಾಡಗಳ ಉದ್ಧರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳಿಂದ ಹೊರಡುವ ಧ್ವನಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತ,

ಆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಹರಿಹರ ಚಿತ್ರಿಸಿದ ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪವಾಡ; ಒಂದು ದಿನ ಕುಂಬಾರ, ಗುಂಡಯ್ಯ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದ ಮಡಕೆಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ, ಶಿವಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತ, ತಾನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಮಡಕೆಯ ನಾದದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಈ ನಾದಕ್ಕೆ ಕೈಲಾಸದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಶಿವ ತಲೆದೂಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಚಕಿತಳಾದ ಪಾರ್ವತಿ "ಹೀಗೇಕೆ ತಲೆದೂಗುತ್ತಿರುವಿರಿ?" ಎಂದು ಪತಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲು, ಅದಕ್ಕೆ ಶಿವ "ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಯ್ಯನೆಂಬ ನನ್ನ ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತ ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಡಕೆಯ ನಾದದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು, ಆ ನಾದಕ್ಕೆ ಒಲಿದು ಅವನ ಮನದೊಳಗೆ ನಾನು ನಾಟ್ಯವಾಡುತ್ತಿರುವೆನು" ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವನು, ಅದಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತಿಯು "ಹಾಗಿದ್ದ ಬಳಿಕ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ನಾಟ್ಯವನ್ನು ನೋಡಲೇಬೇಕು" ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಶಿವ "ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ ಆದರೆ, ನೀನು ಮಾತ್ರ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನಾಟ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬೇಕು" ಎಂದು ಷರತ್ತು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ.

ಅದರಂತೆ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಶಿವ ಗುಂಡಯ್ಯ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಡಕೆಯ ನಾದ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಅವನೊಡನೆ ಕುಣಿಯತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಗುಂಡಯ್ಯನ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಶಿವ, 'ನಿನಗೇನು ಬೇಕು' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಗುಂಡಯ್ಯ 'ನನ್ನ ಮಡಕೆಯ ಧ್ವನಿ ನಾದದ ಮೂಲಕ ನಾನು ಸದಾ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲು, ಶಿವ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ಹರಸುತ್ತಾನೆ.[೧೨] ಇವಿಷ್ಟು ಸ್ವತಃ ಹರಿಹರನೆ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಡುವ ಕುಂಬಾರಗುಂಡಯ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಪವಾಡ ಘಟನೆಯ ವಿವರ.

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಲ್ಕಿಯವನಾದ "ಕುಂಬಾರ ಗುಂಡಯ್ಯನೂ ಆತನ ಪತಿ ಕೇತಲದೇವಿಯೂ ಮಣ್ಣಿನ ಮಡಕೆ ಕುಡಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೊಗೆ ಮುಚ್ಚಳಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾರಾಟಮಾಡಿ ಬಂದ ಹಣದಿಂದ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಶಿವಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಶಿವಭಕ್ತರ ದಾಸೋಹದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತಾರೆ."[೧೩]

---

೧೨. ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು "ಕುಂಬಾರಗುಂಡಯ್ಯನ ರಗಳೆ" ಪುಟ ೨೫೧-೬೦-೧೯೬೮ (ಸಂ) ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ.

೧೩. ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ ಭಾಗ ೧ ಪು. ೨೫೪-೧೫೫ ೧೯೬೪ (ಸಂ) ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ.

ಅಂದರೆ ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಬದುಕು ಶಿವಧ್ಯಾನ, ಶರಣರ ದಾಸೋಹ, ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಮುಂತಾದ ಒಂದು ನಿಯತ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದು ಈ ಎರಡೂ ಕಾವ್ಯಗಳ ಭಾಗಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಸವಪೂರ್ವದ ಹಾಗೂ ಬಸವಯುಗದ ಶರಣರನ್ನು ಕುರಿತ ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳನ್ನು ಮೊದಲುಗೊಂಡು, ನಂತರದ ಇದೇ ಶಿವಶರಣರ ಪವಾಡಪೂರಿತ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಕಾವ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶಿವಪುರಾಣಕಾರರು ತಳೆದಿರುವ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆಯ ಪರಂಪರೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಅಕಳಂಕಿತವಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಏಕೈಕ ಕಾರಣ, ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಕಕ್ಕಯ್ಯರಾದಿಯಾಗಿ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ಹಾಗೂ ಆ ನಂತರದವರೂ ಶಿವಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಲು ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ತ್ಯಾಗ ಶ್ಲಾಘನೀಯ.

ಅಕ್ಕಮ್ಮ

ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮತ್ತು ನಿಲಾಂಬಿಕೆಯ ನಂತರ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಗೌರವ ಅಕ್ಕಮ್ಮನದು. ಈಕೆಯ ಹೆಸರು ರೆಮ್ಮವ್ವೆ, ಈ ಹೆಸರಿನ ಇತರ ಶರಣೆಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪಡೆದ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಲು ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ. ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನವರು ಅನೇಕರಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಳೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಈಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಬೇರೆಯವರು ಈ ಹೆಸರು ಕೊಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠರು ಈಕೆಯನ್ನು "ಅಕ್ಕಮ್ಮನ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ" ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವಳ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ೧೧೯೦[೧೪] ಇರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಣ್ಣ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವ, ಅಜಗಣ್ಣ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಮುಂತಾದ ಶರಣ-ಶರಣೆಯರ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಅಕ್ಕಮ್ಮನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಇವರುಗಳ ಸಮಕಾಲೀನಳೆನ್ನುವುದು ಸೂಕ್ತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಮ್ಮನ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ. 'ಆಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರಲಿಂಗ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಮ್ಮ ರಚಿಸಿರುವ ೧೫೪ ವಚನಗಳು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ.[೧೫] ವ್ರತನಿಷ್ಠೆ ಸದಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಆಕೆಯ ವಚನಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿವೆ.

---

೧೪. ಶಿವಶರಣೆಯ ವಚನಗಳು, ಭಾಗ-೪ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಡಾ॥ ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ

೧೫. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪು ೧೩೧-೧೮೫

ಅಮುಗಿರಾಯಮ್ಮ

ಅಮುಗಿರಾಯಮ್ಮ ಬಸವಯುಗದ ವಚನಕಾರ್ತಿ. ವಚನಕಾರ ಅಮುಗಿದೇವಯ್ಯ ಅಥವಾ ಅಮುಗಿದೇವನ ಪತ್ನಿ ಎಂದು ಸಿದ್ಧರಾಮಚರಿತ್ರ"ವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ[೧೬] ತ.ಸು. ಶಾಮರಾಯ[೧೭] ಮತ್ತಿತರ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪ್ರಕಾರ ರಾಯಮ್ಮ ರಾಯಸದ ಮಂಚಣ್ಣನ ಪತ್ನಿ ಹಾಗೂ ಅಮುಗಿದೇವಯ್ಯನ ಶಿಷ್ಯೆ. ತನ್ನ ಗುರುವಿನ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ರಾಯಮ್ಮ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಳೆಂಬುದು ಇವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರಾಯಮ್ಮನ ವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಡಾ. ಆರ್.ಸಿ. ಹಿರೇಮಠರು 'ಸಿದ್ಧರಾಮ ಚಾರಿತ್ರ'ದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಾಯಮ್ಮ ಅಮುಗಿದೇವಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯತೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಸೊನ್ನಲಿಗೆ ಪುಳಜ ಹಾಗೂ ಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಅಮುಗಿದೇವಯ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾಯಮ್ಮರ ಬದುಕಿನ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹದ ಹಾಗೂ ವಚನ ರಚನೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.[೧೮] ರಾಯಮ್ಮನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೬೦ ರಾಯಮ್ಮನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ೧೧೬, ಅಂಕಿತ "ಅಮುಗೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ".

ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪತ್ನಿ ಶರಣೆ ಕಾಳವ್ವೆ

ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪತ್ನಿ ಕಾಳವ್ವೆಯ ಹದಿಮೂರು ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ನಾಂಥೇಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಂಧಾರಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವಳು. ಅತ್ಯಂತ ಬಡತನದ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಅಂತಹ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಬದುಕನ್ನು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು, ಕಳ್ಳನಾಗಿದ್ದ ಪತಿ ಪೆದ್ದಣ್ಣನನ್ನು ಅವನಿದ್ದ ಇರವಿನಲ್ಲೇ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ಛಾತಿ ಕಾಳವ್ವೆಯದು.

ಕಾಳವ್ವೆ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ 'ಬಾಚಿ ಕಾಯಕದ ಬಸವಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ ಕಾಳವ್ವೆ, ಸಿದ್ಧ ಬುದ್ಧಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ, ಕದಿರ ಕಾಯಕದ ಕಾಳವ್ವೆಯರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಜಗದಾಂಬ ಮಲ್ಲೇದೇವರು ಅವರು ತಮ್ಮ "ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವಚನ ಕಾರ್ತಿಯರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಳವ್ವೆಯರೂ ವಚನ ಕಾರ್ತಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಲ್ಲದೆ, ಅನ್ಯವಿಷಯ ದೊರೆಯದಾಗಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಯಕ ನಿರತರಾಗಿ ತಾವು ನಂಬಿದ. ತತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಗೆ

---

೧೬. ಫ.ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ: ಶಿವಶರಣ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಪು. ೪೪-೪೫
೧೭. ತ.ಸು.ಶಾಮರಾಯ: ಶಿವಶರಣ ಕಥಾರತ್ನಕೋಶ ಪು. ೩೯೪
೧೮. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನಗಳು, ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ, ಪು. ೪೦೭.

ತಂದು, ಅತ್ಯಂತ ಸರಳರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಳಲೆತ್ನಿಸದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲಾ ವ್ರತಾಚರಣೆಗೆ, ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟದ್ದಾರೆ. ಈ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಲ್ಲಿ ತಲಾ ಎರಡು, ತಲಾ ಒಂದೊಂದು ವಚನ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ವಚನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥವೂ ಮುಖ್ಯ[೧೯]

ಕಾಲಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಮಮ್ಮ

ಕಾಮಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದಿರುವ 'ಕಾಲಕಣ್ಣಿ' ಎಂಬುದು ಸ್ಥಳನಾಮವೋ, ವಿಶೇಷಣವೋ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವಳ ಊರೂ ಆಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಕಾಲಜ್ಞಾನದ ಅರಿವು, ಕಣಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷಣವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇವಳ ಕಾಲವನ್ನು ಇತರ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಊಹಿಸಿ ಸುಮಾರು ೧೧೬೦ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕವಿಚರಿತೆಕಾರರು ಈಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಯಿತ್ರಿಯರು' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವಳನ್ನು ಕಾಲಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಮಮ್ಮ, (ಕಾಮಲವ್ವೆ)[೨೦]

ಇವಳದಾಗಿ ದೊರಕಿರುವುದು ಒಂದು ವಚನ ಮಾತ್ರ. ಈ ವಚನಕಾರ್ತಿಯ ಅಂಕಿತ "ನಿರ್ಭೀತ ನಿಜಲಿಂಗ" ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಕಾಮಮ್ಮಳ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ವಚನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವ್ರತನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ಆಚಾರ ಶ್ರದ್ಧೆ. ಇದರಿಂದ ಅವಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂವೇದನೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳಿಂದ ಕಳಚಿ ಹೊರಬರುವಲ್ಲಿನ ಸಿಡಿಮಿಡಿ ಸಹಜವಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಈಕೆ "ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಪಂಚಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಗಣಾಚಾರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಚನದಿಂದ ತಮಗೆ ಸರಿಕಾಣದ್ದನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವ ಕೆಚ್ಚು ಕಾಮಮ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಅವಳ ಭಾವ ಭಾಷೆಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಅವಳ ಧೀರ ಮನೋಭಾವ ಈ ಒಂದು ವಚನದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ.[೨೧] ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ದೊರೆತ ವಚನದ ಮೂಲಕ ವ್ರತಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿನ ನಿಷ್ಠೆ, ಆಚಾರ

---

೧೯ 'ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ". ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕನ

೨೦. 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಯಿತ್ರಿಯರು' ಪು. ೧೭೦. ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೨೧. "ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಾಧನೆ", ಲೇ. ಜಗದಾಂಬ ಮಲ್ಲೇದೇವರು, ಪು. ೧೭೧-೧೭೨.

ಪಾಲನೆಗಳಲ್ಲಿನ ದೃಢ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ವಚನಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತತ್ವಕ್ಕೆ ಸಂದ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನದ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೊಟ್ಟಣದ ಸೋಮಮ್ಮ

ಕೊಟ್ಟಣದ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೋಮಮ್ಮನದು ಒಂದೂ ವಚನ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಕೊಟ್ಟಣದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಳು ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವಳ ಬಗೆಗೆ ಉಳಿದ ಯಾವ ವಿವರಗಳೂ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆಯ ಒಂದು ವಚನಕ್ಕೇನೆ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ "ಹದ ತಪ್ಪಿ ಕುಟ್ಟಲು ನುಚ್ಚಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕಿಯಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಒಂದು ಸಾಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, "ಒತ್ತೆಯ ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊತ್ತೆಯ ಹಿಡಿಯೆ, ಹಿಡಿದಡೆ ಬತ್ತಲೆ ನಿಲಿಸಿ ಕೊಲುವರಯ್ಯ" ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು, 'ವ್ರತಹೀನನನರಿದು ಬೆರೆದಡೆ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ವ್ರತಹೀನನ ನೆರೆಯೆ ನರಕವಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ಅರಿಯದುದು ಹೋಗಲಿ, ಅರಿದು ಬೆರೆದನಾದಡೆ' ಎಂದು ಹಿಗ್ಗಲಿಸಿ, 'ಕೈ ಕಿವಿ ಮೂಗ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ಕಿವಿಯ' ಎಂದಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಂಕಿತವನ್ನು ಬದಲಿಸದೆ, ಕೊಟ್ಟಣದ ಸೋಮಮ್ಮನ ಹೆಸರಿಗೆ ಯಾರೋ ಸೇರಿಸಿರುವಂತಿದೆ.

'ವ್ರತಹಿನನ ನೆರೆಯೆ ನರಕವಲ್ಲದೆ ಮುಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ, ಅರಿಯದುದು ಹೋಗಲಿ, ಅರಿದು ಬೆರೆದನಾದಡೆ' ಎಂಬುದಿಷ್ಟೂ ನೇರವಾಗಿ ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆಯೆ ಹೊರತು, ಕೊಟ್ಟಣದ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತ್ರವೂ ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕಾದ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯ ಕೊಯ್ವರಯ್ಯ' ಎಂಬ ಸಾಲು ಯಾರದೆ ಆಗಲಿ, ಅದೆಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದುದು ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸುವಂತಹದ್ದು. 'ಕಾದ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಏಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಎರಡು ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಇಡೀ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾದದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಒಂದು ನುಡಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ

ಬಸವನೆಂಬ ಭಕ್ತಿಯ ಬಳ್ಳಿಗೆ ನೀರೆರೆದು ಪೋಷಿಸಿದ ನೀರೆಯರಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಮೊದಲಿಗಳು. ಕಲ್ಯಾಣದ ಬಲದೇವ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗಳು. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯೊಂದಿಗಿನ ಬಸವಣ್ಣನ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಬಸವ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯರ ವಿವಾಹವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಉದ್ದೇಶವುಳ್ಳದ್ದು. ಕುಟುಂಬವೆನ್ನುವ ಸಮಾಜದ ಚಿಕ್ಕ, ಆದರೆ ಪ್ರಮುಖ ಘಟಕದ ನೆಲೆಯಿಂದಲೇ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ರೂಪು ವರ್ಣಿಸಲಸದಳ. ಆಕೆಯ ಭಾವರೂಪ ವಿಳಾಸ ಗುಣ ವೈಭವಗಳನ್ನು ತಂದೆಯ ಮುಂದೆ ಪುಣ್ಯಕಾಂತೆಯರು ಕವಿ ಸಮಯದ ಮೂಲಕ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಧೈರ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೂದೇವಿಗೆ, ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ, ಪ್ರಭೆಯಲ್ಲಿ ರೋಹಿಣಿಗೆ, ಜಾಣ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತಿಗೆ, ರೂಪಿನಲ್ಲಿ ರತಿಗೆ, ಉನ್ನತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಲೋಮಜೆಗೆ, ಪತಿವ್ರತಾ ಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರುಂಧತಿಗೆ, ಸಂತತ ಪವಿತ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆಗೆ, ರವಿಸತಿಗೆ ಮದುಮಗಳು ಗಂಗಾಂಬೆ ನೂರ್ಮಡಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಸೊಬಗಿನ ಕನ್ಯೆಯೊಂದಿಗಿನ ವಿವಾಹವು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಆದದ್ದಲ್ಲ; ಅಹಂನಿರಸನದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮನಗಾಣುವಂತಾಯ್ತು. ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಗೆ ಅಹಂನಿರಸನ ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಸಹಕಾರವಿಲ್ಲದೆ ಈ ಸಾಧನೆ ಬಸವಣ್ಣನೊಬ್ಬನಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯಲಾರದು. ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕಗಳೆರಡನ್ನು ಬೆಸೆಯುವ ಪರಂಪರೆಯ ಸತ್ವವನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನ ಕೈಹಿಡಿದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಳು.

ಬಿಜ್ಜಳನ ಕರಣಶಾಲೆಯ ಕರಣಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬಂದ ಪತಿಯ ಧನವನ್ನು ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ಗಂಗಾಂಬೆ, ತನ್ನ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯೇನಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಕೈ ಹಿಡಿದ ಗಂಗಾಂಬೆಗೆ ಮನೆ ಬರೇ ಮನೆಯಲ್ಲ, 'ಮಹಾಮನೆ'ಯಾಯ್ತು. ದಂಪತಿಗಳ ಸರಸ ಸಲ್ಲಾಪದ ಏಕಾಂತದ ರಸನಿಮಿಷಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಯ ನಾನಾ ಹಂತದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಡುವ, ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವ, ಅರ್ಥೈಸುವ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ' ದಂತಹ ವ್ಯಾಪಕ ನೆಲೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೊದಗಿತ್ತು. ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಜ್ಞಾನದಾಸೋಹ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯೊಡನೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಆಕೆ ಏರಿದಳು.

ಸ್ನೇಹವೂ ರಾಜಕೀಯ ಹಂಚಿಕೆಯೋ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ತಂಗಿ ನೀಲಲೋಚನೆಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕಾಯ್ತು. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲೇ ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಕೂಡ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಬಿಜ್ಜಳನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯ್ತು. ಒಂದು ಅನ್ಯಧರ್ಮಿಯರ ಕಿರುಕುಳದ ಕಾರಣ ಬಿಜ್ಜಳನೊಂದಿಗೆ ಘರ್ಷಣೆ; ಮತ್ತೊಂದು ಶರಣ ಜಂಗಮರಿಂದಲೇ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯರಿಬ್ಬರೂ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತರು.

ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಉಟ್ಟ ಸೀರೆ ಅಕ್ಷಯವಾದ ಪವಾಡದ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿ

ಪರೀಕ್ಷೆಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಗಂಗಾಂಬೆಯ ದೃಢಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕರಣವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಿಂಡನಾಗಯ್ಯನೆಂಬುವನು ಒಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಚ್ಚು ಮೆಚ್ಚಿಂದಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ವೇಶ್ಯೆಯ ಊಳಿಗದವಳು ಜಂಗಮದ ದಿನದ ಪಡಿಯನ್ನು ತರಲು ಮಹಾಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಾಳೆ. ಮಹಾಮನೆಯ ಹಿರಿಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಹೊತ್ತ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಉಟ್ಟ ದಿವ್ಯ ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಯ ಸಿರಿಯನ್ನು ನಿಬ್ಬೆರಗಾಗಿ ಊಳಿಗದ ಹೆಣ್ಣು ನೋಡಿದಳು. ಪಡಿಯನ್ನು ಬೇಡಲೊಲ್ಲದೆ, ಒಡನೆಯೇ ತನ್ನ ಒಡತಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಆ ಸೀರೆಯ ಸೊಬಗನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಉಟ್ಟ ಸೀರೆಗೆ ಸಮನಾದುದು ಮೂಜಗದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಮಿಂಡನಾಗಯ್ಯ ಬೇಡಿದರೆ ಬಸವಣ್ಣ ಕೊಡದೆ ಇರಲಾರ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಕಾಶೀಪೀತಾಂಬರ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದ ಸೀರೆ ಮೊದಲಾದವು ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯುಟ್ಟ ಸೀರೆಯ ಅಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಬಾರವು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಆಸೆಪಟ್ಟ ವೇಶ್ಯೆ ಶಿರೋವ್ಯಾಧಿ ಎಂದು ಮುಸುಕಿಕ್ಕಿ ಮಲಗುತ್ತಾಳೆ. ಅದೇ ನೆಪವಾಗಿಸಿ ಸೀರೆಯನ್ನು ಬೇಡಲು ಬಸವಣ್ಣನಲ್ಲಿಗೆ ಮಿಂಡನಾಗಿದೇವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನೆರೆದ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾಗಿಮಯ್ಯನಿಂದು ಬಸವಣ್ಣ, "ನಿಮ್ಮರಸಿಯುಟ್ಟ ಉನ್ನತ ದುಕೂಲ ಬೇಕೆಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಸುರತಾಂಗನೆಗೆ" ಎನಲು ವಿಚಲಿತನಾಗದ ಬಸವಣ್ಣ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ, ಅರಮನೆಯ ನೆರೆದ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಅಂತಹ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಅತೀತಳಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಸಾಧಕಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆ ನಿಂದ ನಿಲವು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು.

ಸತಿ ಬಂದು ನಿಂದ ಮೇಲೆ ತಡವೇಕೆ? ಆತುರಾತುರವಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. 'ಹುಟ್ಟಿಗೆಯನಿದ್ದಂತೆ ಕೊಡು ಕೊಡು ಹುಟ್ಟಿಗೆಯನಯ್ಯಂಗೆ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ ಹುಟ್ಟೆವಿನ್ನು', ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಲಜ್ಜಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಅಳಿಯಲೋಸುಗ ಬಸವ ಮಡದಿಯ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಸೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಡದಿಯ ಮಾನ ಪತಿಯ ಅಹಂನ್ನು ಪೋಷಿಸುವಂತಹುದು. ಬಸವನಿಗಿದು ಅಹಂನಿರಸನದ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯಾದರೋ ಕಾಯ ಹಂಗನ್ನು, ತೊರೆದ ಅನುಭಾವದೆತ್ತರಕ್ಕೇರಿ ನಿಂತಾಕೆ. ಆಕೆ ಉಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರ ಅಕ್ಷಯವಾಯಿತೆಂಬ ಪವಾಡ ಕಥನದ ಹಿಂದೆ ಅನುಭಾವದ ಉನ್ನತ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಯವನ್ನಾವರಿಸಿದ ವಸ್ತ್ರ ಕ್ಷುಲ್ಲಕವೆಂಬ ಸತ್ಯ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಗಾಂಬೆ ಈ ಹಂತವನ್ನೇರಿರದಿದ್ದರೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಪುರುಷಹಂಕಾರದ ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಸಫಲವಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇಡೀ ಪ್ರಸಂಗದ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಯಶಸ್ಸು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಗೇ ಸೇರಬೇಕು.

ಗುರುಸೇವೆ, ಪತಿಭಕ್ತಿ, ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆಗಳ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಘನಲಿಂಗರುದ್ರಮುನಿಗಳ ಶಿಷ್ಯಳಾಗಿದ್ದಳು. ಶರಣಸತಿ – ಲಿಂಗಪತಿ ಎಂಬ

ಭಾವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಗಂಗಾಂಬೆ ಸಾಧಾರಣ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನದ ರೀತಿನೀತಿಗಳಾಚೆ ತನ್ನ ವಿಕಸನಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಳು. ದೊರೆತ ಕೆಲವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಲೌಕಿಕ – ಅನುಭಾವಿಕ ಜೀವನದ ಹೊಳಹುಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾತೃತ್ವದ ಬಯಕೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಗಾದರೋ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗನಂತೆ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾಳೆ. ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಸಾಧನೆಯ ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಆದರ್ಶವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಆ ಅನುಭಾವ ಜ್ಞಾನ ಶಿಶುವಿನ ಮಾತೆ ತಾನಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸಿದಳು. ಅಲ್ಲಮನಂತಹ ಮಹಾಸಾಧಕನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಿಂದ ಪಕ್ವವಾದ ಆಕೆಯ ಚೇತನದ ಅನುಭಾವಿಕ ಹಂಬಲ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿ ಹಿಂಸಾರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದಾಗ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗಬಯಸಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಮನ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯರ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಬಯಸಿತ್ತು. ಹಡಪದಪ್ಪಣ್ಣನ ಮೂಲಕ ಕಳಿಸಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಕರೆಗೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದ ರೀತಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಗುರುಪ್ರಾಣಿಯಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಶರಣಧರ್ಮದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಗುರು ಘನಲಿಂಗರುದ್ರಮುನಿಗಳ ಆದೇಶದಂತೆ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವರ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜಾದ ವೀರ ಪಡೆಗೆ ಮಾತೃ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ನೀಡಿದಳು. ಶರಣ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದಾಳು ವೀರ ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಿದೇವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಕೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ನದೀ ತೀರದ ಕಾತರವಳ್ಳಿಯ ಬಳಿ ಉಳಿವೆಗೆ ಹೊರಟ ಶರಣಸಮೂಹ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಬಲದೇವ ದಣ್ಣಾಯಕರ ಪುತ್ರಿ ಗಂಗಾಂಬೆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡು ವೀರಮರಣವನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಹೀಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೇಳೆವಾಳಿತನದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾದರಿಯಾಗಿ ಆಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ.

ಕಾಳಕೂಟಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ರೇಚವ್ವೆ

ರೇಚವ್ವೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸುಮಾರು ೧೧೬೦ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಕೆ ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಸಮಕಾಲೀನೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಕಾಳಕೂಟಯ್ಯಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಈಕೆಯ ಲಭ್ಯವಿರುವ ವಚನ ಕೇವಲ ಒಂದು ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಈಕೆಯ ಅಂಕಿತದ ಬಗ್ಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಅಂಕಿತ "ಕುಂಭೇಶ್ವರ"ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕವಯಿತ್ರಿಯರು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ನಿಜಕುಂಭೇಶ್ವರ"ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ ಹಾಗೂ ಶಿವಶರಣೆಯರ

ವಚನಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಈಕೆಯ ಅಂಕಿತ "ನಿಜಶಾಂತೇಶ್ವರ". ಎಲ್ಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಚನ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ವ್ರತಾಚಾರ ನಿಷ್ಠೆ ಈ ವಚನದ ಆಶಯ. ಬಂಜೆ ಹಸುವಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಹಾಗೆಯೇ ವ್ರತಹೀನರಾದವರ ಜೊತೆ ಸಂಪರ್ಕ ವಿಹಿತವೆ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ವ್ರತಹೀನರನ್ನು ಬೆರೆತರೆ ಬಂಜೆ ಆಕಳಿನ ಸಹವಾಸದಂತೆ ಅದು ವ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಆದಿದೈವವಾದ ನಿಜಶಾಂತೇಶ್ವರನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ "ನೀ ಬೆರೆದಡೂ ಬೆರೆ, ನಾನೊಲ್ಲೆ" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ರತನಿಷ್ಠೆ ಹಾಗೂ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಖಚಿತವಾದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಮ್ಮ

ಶರಣೆಯರಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಮಹಿಳೆಯರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬಳು ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಗಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನ ಪತ್ನಿ. ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ. ಹಡಪದವ ಎಂದಾಗ ಅಪ್ಪಣ್ಣನದು ಕ್ಷೌರಿಕ ಕಾಯಕವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಸಹಜವಾದರೂ ಈ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ದಾಖಲೆಗಳೇನೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈತ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಪೂಜೆಯಾದ ಬಳಿಕ ಬಸವಣ್ಣವನರ ಕೈಗೆ ಪನ್ನೀರು ಕೊಡುವ ಕಾಯಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಕಾವ್ಯಾಧಾರಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದ ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ಏನೇ ಇರಲಿ ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಬಸವಣ್ಣವನರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಪ್ತನಾಗಿದ್ದನೆಂಬುದು ವಚನಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಮ್ಮನ ಇತಿ ವೃತ್ತಗಳೇನೂ ಈತನಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಈಕೆಯ ಪತಿಯಂತೆ ಈಕೆಯ ಕಾಯಕ ಕೂಡ ಅಸ್ಪಷ್ಟ. 'ಕೆಟ್ಟು ಹೋದ ಬಿದಿರಿನಂತೆ' ಬಿದಿರಿಗೆ ಗೆಣ್ಣು ಮೂಡಿತ್ತು.' ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಈಕೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವುದರಿಂದ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಬಿದಿರಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆಯುವ ಕಾಯಕ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ಊಹಿಸಲವಕಾಶವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡವಳು.

ಲಿಂಗಮ್ಮ ೧೧೩ ವಚನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಒಂದು ಮಂತ್ರಗೋಪ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಇವುಗಳ ಅಂಕಿತ 'ಅಪ್ಪಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ', ಈಕೆಯ ವಚನಗಳ ವಸ್ತು ಸಂಸಾರದ ಅಶಾಶ್ವತೆ, ಶಿವಯೋಗ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ನಿರೂಪಣೆ. ಲಿಂಗಮ್ಮನ ಗುರು ಚನ್ನಮಲ್ಲೇಶ್ವರ. ಲಿಂಗಮ್ಮ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಳುತ್ತಾ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನರಿಯದ ಮೂಢರು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶುಚಿಗೊಳಿಸುವವೆಂದು ದೇಹ ದಂಡಿಸುವುನ್ನು ಗೇಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಮನಸ್ಸು ಇರಬೇಕಾದ ರೀತಿಯನ್ನು 'ಗಾಳಿ ಬೀಸದ ಜಲದಂತೆ; ಮೋಡವಿಲ್ಲದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ;

ಬೆಳಗಿದ ದರ್ಪಣ'ದಂತೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಸುಂದರ ಉಪಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರದ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೆ ಆತ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧಿಸಿದಳು. ಈಕೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾಳಜಿಗಳು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪರಿಣತಿಯಲ್ಲಿ ಇತರ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರಿಗಿಂತ ಎರಡನೆಯವಳಲ್ಲ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ ಇತರರಿಗೆ ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯಳಾದ ಸಂಗತಿ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಡುವಂಥದ್ದಾಗಿದೆ.

ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ

ಶರಣೆಯಾದ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ತನ್ನ ಅನುಮಾನವನ್ನು, ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು, ಸಂದಿಗ್ಧಗಳನ್ನು ಪ್ರಭುದೇವರ ಬಳಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ' ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. 'ಭಾವವೆ ನಿಬ್ಬೆರಗಿನ ನಿಲುವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವೆ ಸರ್ವಾಂಗಲಿಂಗವಾಗಿ'ದ್ದ ಪ್ರಭುದೇವ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಪರಿವೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ಸಂದರ್ಭ ತುಂಬ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿದೆ, ನಾಟಕೀಯವಾಗಿಯೂ ಇದೆ.

'ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ ಕಥಾಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ'ದಲ್ಲಿ ಅಜಗಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಇವರ ಉಲ್ಲೇಖ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಅಣ್ಣನಾದ ಅಜಗಣ್ಣ ಲಕ್ಕುಂಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಆದರೆ ಎಳಂದೂರ ಹರೀಶ್ವರಕೃತ ಪ್ರಭುದೇವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಅಜಗಣ್ಣ 'ಅಡಕ'ವೆಂಬಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದೂ, ನಂತರ ತಂಗಿಯಿದ್ದ ಮಸಳಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದನೆಂದೂ ಇದೆ. ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನ ವಾಕ್ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಹಾಗೂ ಮನನ ಮಾಡಿದ, ಹದವಾದ ಮನಸ್ಸೊಂದರ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾದ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯುಳ್ಳ ಹೆಣ್ಣು ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಬೊಂತಾದೇವಿ

ಪಾರಮಾರ್ಥದ ಹಂಬಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖ ಭೋಗಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಲೋಕಧರ್ಮವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ವಿರಕ್ತಿಯ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿಕೊಂಡು, ಧೀಮಂತ ಅನುಭಾವಿ ಬೊಂತಾದೇವಿ ತುಂಬು ತಾರುಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅರಮನೆಯನ್ನು, ಬಂಧು ಬಳಗವನ್ನು ತೊರೆದು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಅಲೆದಾಡಿದ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯಂತೆ ಉಜ್ವಲವಾದುದು.

ಬೊಂತಾದೇವಿ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೇಶದ ಮಾಂಡವ್ಯಪುರದ ಅರಸನ ಮಗಳು. ಈಕೆಯ ಮೂಲ ಹೆಸರು 'ನಿಜದೇವಿ', ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ ನೆಲೆಗೊಂಡು ವೈರಾಗ್ಯತಾಳಿ ರಾಜ್ಯ, ಸುಖಭೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೊರೆದು, ಉಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕಳೆದೊಗೆದು ದಿಗಂಬರೆಯಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣದತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಬೊಂತಾದೇವಿಯ 'ಶಿವಭಕ್ತಿ' ಮತ್ತು ವೈರಾಗ್ಯದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಶಿವನು ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದನೆನ್ನುವ ಕಾವ್ಯಗಳ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಭಕ್ತಿ ಸುಧೆಗಾಗಿ ಬೊಂತಾದೇವಿ ಎದುರಿಸಿದ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪ್ರತಿರೋಧಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವಂತಿವೆ.

ತೀವ್ರಭಕ್ತಿ, ನಿಷ್ಠುರ ವಿರಕ್ತಿ ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಬಸವಯುಗದ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯರಿಂದ ಸಹಸ್ರ ಗಣನಾಮ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಶಾಂತಲಿಂಗದೇಶಿಕ ಕವಿಯವರೆಗಿನ ಹಲವಾರು ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳು ಬೊಂತಾದೇವಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆ ಸೋಮನಾಥ ಕವಿಯು (ಕಿ.ಶ.೭೨೦೦) ತನ್ನ ತೆಲುಗು 'ಬಸವ ಪುರಾಣ'ದಲ್ಲಿ ಬೊಂತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಪುರದ ಭಕ್ತರ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ.[೨೨]

ಬೊಂತಲಾದೇವಿ, ಬೊಂತಾದೇವಿ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸ್ತುತಿಸುವ ಈಕೆ ಬಸವಯುಗದ ಹಿರಿಯ ಶರಣೆ, ವಚನಕಾರ್ತಿ. ಸೋಮನಾಥಪುರಾಣ, ಚನ್ನಬಸವಪುರಾಣ, ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ, ಗುರುರಾಜಚಾರಿತ್ರದ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಕಾರ ಬೊಂತಾದೇವಿ ಶಿವಭಕ್ತೆ, ವೀರಭಕ್ತೆ. "ಭೈರವೇಶ್ವರಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ"ದಲ್ಲಿ ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.[೨೩] 'ಶಿವಭ್ರಾಂತಿ'ಯಿಂದ ವೈರಾಗ್ಯತಾಳಿ ದಿಗಂಬರೆಯಾಗಿ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವ ಹಿಡಿದು ಶರಣರನ್ನರಸಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ, ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನೆದುರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಶಿವ ಆಕೆಗೆ ಧರಿಸಲು 'ಬೊಂತೆ' (ಕೌದಿ) ಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ದಿಗಂಬರಿಯಾಗಿದ್ದ 'ನಿಜದೇವಿ' ಶಿವನು ಕೊಟ್ಟ, ಬೊಂತೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬೊಂತಾದೇವಿಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶರಣರ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತ ಭಕ್ತಳಾಗಿ, ಭಿಕ್ಷೆಯ ಕಾಯಕದಿಂದ ವಿರಕ್ತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾಳೆ. ಶರಣ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಪರಿಚಿತಳಾಗಿದ್ದ ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ಪ್ರಖರ ವೈರಾಗ್ಯ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಭುದೇವರು

---

೨೨. ಬಸವಪುರಾಣ (ಕನ್ನಡಾನುವಾದ) ಡಾ.ಪಿ.ವಿ. ನಾರಾಯಣ ಪು. ೪೩೧-೪೦.

೨೩. ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ ಕಥಾಮಣಿ ಸೂತ್ರರತ್ನಾಕರ ಸಂ. ಡಾ. ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ, ೧೦೬೮, ಕಥೆ, ೪೬೧, ಪು. ೩೬೭

ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ತೊರೆದು ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೊರಟುನಿಂತಾಗ, ಶರಣರು "ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಂತೆ ವಿರಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಜಮುಕ್ತಿಯ ಪಡೆದವರುಂಟೆ?"[೨೪] ಎಂದು ಪ್ರಭುದೇವರನ್ನು ಕೇಳಲು, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತ ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಶರಣಗಣಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯ ತರುವಾಯ ಶರಣರು ಚದುರಿ ಹೋದಾಗ ಬೊಂತಾದೇವಿ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊನೆಗಾಲದವರೆಗೂ ಉಳಿದು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೊಂತೆಯನ್ನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅದು ಬಯಲಾಗಲು ಆಕೆಯು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಗುತ್ತಾಳೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾವ್ಯಗಳ ಹೇಳಿಕೆ.

ಬೊಂತಾದೇವಿಯ ಐದು ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಅಂಕಿತ "ಬಿಡಾಡಿ", ಇದು ಯಾವ ಬಂಧನಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗದ ಬಯಲುರೂಪಿ ಶಿವನನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿವನ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನಂತತೆ, ಸರ್ವಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವಗಳನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆ, ಸಮತಾಭಾವ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ ಈಕೆಯ ವಚನಗಳು.

ಕನ್ನಡಿ ಕಾಯಕದ ರೇಮಮ್ಮ

ಈಕೆಗೆ ರೇಮಮ್ಮ, ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಎಂಬ ನಾಮಾಂಕಿತಗಳೂ ಉಂಟು. 'ಕನ್ನಡಿ ಕಾಯಕದ ಅಮ್ಮಿದೇವಯ್ಯ'ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಬ್ಬ ವಚನಕಾರನು ಇದ್ದು, ಈಕೆಗೂ ಅವನಿಗೂ ಏನಾದರೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೋ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯದು. 'ಕನ್ನಡಿ ಕಾಯಕ' ಎಂದರೆ 'ಕ್ಷೌರಿಕವೃತ್ತಿ' ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಅಮ್ಮಿದೇವಯ್ಯನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕತ್ತಿ, ಕತ್ತರಿ, ಕನ್ನಡಿ ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಬಳಕೆ ಯಾಗಿರುವುದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ರೇಮಮ್ಮನೂ ತನ್ನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ, ಕಾಲ ಸು. ೧೧೬೦. ರೇವಮ್ಮನ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಚನ ದೊರೆತಿದ್ದು, 'ಸದ್ಗುರುಸಂಗ ನಿರಂಗಲಿಂಗ' ಎಂಬ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ದೊರೆತಿರುವ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾದ ಪ್ರೀತಿ, ವ್ರತಾಚಾರ ನಿಷ್ಠೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಚ್ಯುತಿ ತಂದವರ ಬಗೆಗಿನ ಕೋಪ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ.

ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ

ಈಕೆಯ ಬಗೆಗೂ ಏನೂ ವಿವರ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ವೇಶ್ಯಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು

---

೨೪. ಭೈ ಕಾ.ಕ.ಸೂ.ರ. ಸಂ. ಡಾ॥ ಆರ್.ಸಿ ಹಿರೇಮಠ ಮತ್ತು ಡಾ. ಎಂ. ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ, ೧೦೬೮, ಕಥೆ, ೪೬೧, ಪುಟ ೩೬೨

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ನಂತರ ಶರಣರ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಬದುಕಿನತ್ತ ಸಾಗಿ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಆಕೆಯ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದೆ ಸೇರಿದ ವಿಶೇಷಣ ಹಾಗೂ ವಚನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವಳೊಬ್ಬ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಬದುಕಿದ ದಿಟ್ಟ ಮಹಿಳೆ. ಈಕೆಯ ಒಂದು ವಚನ ಮಾತ್ರ ದೊರೆತಿದೆ. 'ನಿರ್ಲಜ್ಜೇಶ್ವರ' ಅದರ ಅಂಕಿತ ವ್ರತಭ್ರಷ್ಟರ ಟೀಕೆಯೇ ಇದರ ವಸ್ತು. ವ್ರತಹೀನರ ಸಂಗ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಹ ಎಂಬುದು ಈಕೆಯ ನಿರ್ಧಾರದ ನಿಲವು. ಇದನ್ನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಯ ಅನುಭವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಂಜಿಕೆ, ಆತ್ಮವಂಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ

ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯ – ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಶಿವಶರಣರ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪರೂಪದ ದಂಪತಿಗಳು; ಅಪರೂಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಾತಿಗಳು. ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ರಾಜದಂಪತಿಗಳು, ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಧಾರಗಳು ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಬಸವಪುರಾಣ, ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ, ಗೌರವಾಂಕನ ಮೋಳಿಗಯ್ಯನ ಪುರಾಣ, ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ ಮೊದಲಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಆರುಸಾವಿರ ಜಂಗಮರಿಗೆ ದಾಸೋಹ ಮಾಡುತ್ತ ಶಿವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದ (ಇವರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಮಹಾದೇವ ಭೂಪಾಲ – ಗಂಗಾದೇವಿ) ಈ ರಾಜದಂಪತಿಗಳು ಬಸವಣ್ಣನ ಕೀರ್ತಿವಾರ್ತೆ ಕೇಳಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರಯ್ಯ ಮತ್ತು ಮಹಾದೇವಿ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಧರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮಾರುವ ಕಾಯಕವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಬಂದ ಹಣದಿಂದ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ಜಂಗಮರು ಈ ದಂಪತಿಗಳ ಮನೆಯ ಅಂಬಳಕವನ್ನು ಸವಿದು ಅದರ ರುಚಿಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಅವರ ದಾಸೋಹ ನಿಷ್ಠೆ, ನಿರಪೇಕ್ಷ ಭಾವವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ವೇಷ ಮರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಾರಯ್ಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಮಹಾದೇವಿಯಿಂದ ಆದರಾತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅಂಬಳಕ ಸವಿದು, ಪೂಜಾಗೃಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಹೊನ್ನಿನ ಜಾಳಿಗೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಮನೆಗೆ ಮರಳಿ ಬಂದ ಮಾರಯ್ಯ ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಮಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬ ಭಕ್ತ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದೂ, ತಾನು ಅಂಬಳಕ ನೀಡಿ ಕಳಿಸಿದನೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ತಮ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆಂದು

ಬಸವಣ್ಣ ಹೂಡಿದ ತಂತ್ರವೆಂದು ಊಹಿಸಿದ ಅವರು ಆ ಹೊನ್ನನ್ನು ಜಂಗಮರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಧನದಲ್ಲಿ ಶುಚಿತ್ವವನ್ನು ತೋರಿ ಶರಣರ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯಾಗಿ ಶರಣರೆಲ್ಲ ಚದುರಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾಗಲು, ಮಾರಯ್ಯನಿಗೂ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಮಹಾದೇವಿ 'ಮಾಡಿದ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದೆಹೆನೆಂಬುದು ಕೈಕೂಲಿ", "ಮರ್ತ್ಯ ಕೈಲಾಸವೆಂಬುದು ಭಕ್ತರಿಗೆ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ", "ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವೆಂದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಕೈಲಾಸವುಂಟೇ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಅವನ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯುತ್ತಾಳೆ. ಮಾರಯ್ಯ ಸತಿಯ ಜಾಣ್ಮೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ 'ನಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳೆಯೇ ಎನಗೆ ಸತ್ಯದ ಹಾದಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾದೇವಿ "ನಿಮ್ಮ ಭಕ್ತಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಎನ್ನ ಸ್ತ್ರೀಜಾತಿ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿತ್ತು ಎನಗೆ ಭಿನ್ನಮಾತಿಲ್ಲ" ಎಂದು ತನ್ನ ವಿನಯ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾಳೆ, ಹೀಗೆ ಸತಿಪತಿಗಳೊಂದಾಗಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಜೀವನ ನಡೆಸಿ ಕಲ್ಯಾಣದ ಸಮೀಪದ ಮೋಳಿಗೆಕೇರಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈಕೆಯ ೬೯ ವಚನಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

"ಎನ್ನಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ನಿಃಕಳಂಕ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಎಂಬುದು ಅಂಕಿತ. ಎಲ್ಲ ವಚನಗಳು ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿವೆ. ಪತಿಗೆ ಸತ್ಯದ ನಿಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವಲ್ಲಿ ನುಡಿದ ನುಡಿಗಳೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ, ಜೊತೆಗೆ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸ್ವರೂಪ, ಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನ ಸಂಬಂಧ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಭೀರವಾದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಗಳೇ ಅವುಗಳ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ವಚನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಸಹಜತೆ ತೋರದಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ತೀವ್ರವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಿ ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಇತರ ಶರಣೆಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಾಳೆ.

ನೀಲಾಂಬಿಕೆ

ನೀಲಮ್ಮ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಲೋಚನೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದ ಈಕೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಎರಡನೆಯ ಹೆಂಡತಿ, ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಸೋದರ ಮಾವನಾದ ಬಲದೇವರ ಮಗಳೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಿದೆ. ಆದರೆ ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಯಾರ ಮಗಳೆಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇವಳ ನಿಜನಾಮದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಂದೇಹರೂಪದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಹರಿಹರ ಮತ್ತು ಭೀಮಕವಿ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ 'ಮಾಯಿದೇವಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಮಾಯದೇವಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಶರಣರನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರೆದ ಪ್ರಥಮ ಕವಿಯಾದ ಹರಿಹರ ಬಸವಣ್ಣನು

[illegible]

ಸಿದ್ಧರಸಮಂತ್ರಿಯ ಆಸ್ತಿಗೆ ವಾರಸುದಾರನಾದನೆಂದು ಹೇಳುವವನಾದರೂ ಈ ಮಾಯಿದೇವಿ ಯಾರ ಮಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಭೀಮಕವಿಯೂ ಈ ವಿಷಯವಾಗಿ ಮೌನತಾಳಿದ್ದಾನೆ.

ಲಕ್ಕಣದಂಡೇಶ ಇವಳನ್ನು ಬಿಜ್ಜಳನ ತಂಗಿಯೆಂದು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿದರೆ, ವೀರಶೈವಾಮೃತ ಪುರಾಣ ಸಿದ್ಧರಸನ ಮಗಳೆಂದು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸುವನೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಸಿಂಗಿರಾಜನು ನಿಲಲೋಚನೆ ಸಿದ್ಧರಸನ ಮಗಳು, ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಾಕುತಂಗಿ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ, ಇವಳು ಬಿಜ್ಜಳನ ತಂಗಿಯೇ ಆಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತೂ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರೋಕ್ಷ ಆಧಾರವೆನ್ನುವಂತೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕನ್ಯೆಯಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಗಿಂತ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕನ್ಯೆಯಾದ ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ.

ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಗೆ ಸಿದ್ಧರಸ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗನಿದ್ದನೆಂದು, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಬಾಲಸಂಗಯ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಗನಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೃತರಾದರೆಂದು ಕಾವ್ಯಗಳು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ತನ್ನ ಒಂದು, ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಅವಳ ಕಂದ ಬಾಲಸಂಗ' ಎಂದು ನುಡಿದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು.

ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯರ ಜೀವನದ ವಿವರಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದು ಬರದಿದ್ದರೂ ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುರಿನಲ್ಲಿ ಇವಳ ಪ್ರವೇಶ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯರ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಮಹಾಮಣಿಹವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ದುಡಿದ ಇವಳೂ, ಅವನ ಜೀವನ ಪಥದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವಳು ತಂಗಡಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಳಾದಳೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರವಾಗಿದ್ದ ನೀಲಾಂಬಿಕೆ 'ಸಂಗಯ್ಯ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ವಚನ, ಸ್ವರವಚನ, ಕಾಲಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಈಗ ೧೨೬ ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಚನಗಳೂ ಬಸವಣ್ಣನ ಸ್ತುತಿ ಹಾಗೂ ಆತನ ಅಗಲಿಕೆಯನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಅನುಭಾವದ ಎತ್ತರವನ್ನು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಭಿತ್ತರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯದು.

ಆಯ್ದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯ ವಿಭಿನ್ನ ನೆಲೆಗಳು

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದರೂ, ಆ ಪರಿಣಾಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಗುರಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ವಚನಕಾರರು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಲೋಕದ ಜನರ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ಅವರನ್ನು ಉತ್ತಮ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಿಸಿ, ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಮುಂದಾದರು. ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿಷಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳಾದ ವರ್ಣ, ಜಾತಿ, ಸ್ತ್ರೀ–ಪುರುಷ ಭೇದ, ಉಚ್ಚ–ನೀಚ ವೃತ್ತಿಗಳೆಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಇಡೀ ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದ ಅಂಧಕಾರ ಮುಸುಕಿತ್ತು. ವರ್ಣ, ಜಾತಿ, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಕಾರಣದಿಂದ ಒಂದು ವರ್ಗದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶೋಷಣೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆ ಎಂದೋ ಮಾಯವಾಗಿ ಅಸಮಾನತೆ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಮಹಾವೀರರು ಇಂತಹ ಅಸಮಾನತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆಸಿದ ಹೋರಾಟದ ಕಾವು ಎಂದೋ ಇಳಿದು ಹೋಗಿತ್ತು. ಹಳೆಯ "ವೃತ್ತಿಪತ ಚಿಂತನೆ"ಯ ಕ್ರಮವೇ ಮುನ್ನಡೆದು "ಸಮಾಜಪರ ಚಿಂತನೆ"ಯ ಕ್ರಮ ಉಪೇಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಭೇದತತ್ವಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಇಡೀ ಸಮಾಜವೇ ಹೋಳು ಹೋಳಾಗಿ ವಿಭಜಿತವಾಗಿತ್ತು. "ಭಾರತೀಯರು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಸಬಲರು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲರು" ಎಂದು ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಬಲ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲ್ಯಾಣದೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣವೂ ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಸಾರಿ, ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಅನುಪಮ ಸಾಂಗತ್ಯವೇರ್ಪಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಸಾಧನೆ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರದ್ದು.

ಇವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿಯ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳೆಂದರೆ...

೦೧) ಕಾಯಕತತ್ತ್ವ : ಈ ಕಾಯಕತತ್ತ್ವವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ'ದ ಸಮಸ್ತ ಶರಣ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಅದರ ಅಧ್ವರ್ಯು ಬಸವಣ್ಣ. ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಸ್ಫುರಿಸಿದ ಒಂದು ವಿಚಾರತತ್ತ್ವವಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಜೀವನದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿತ್ತು.

ಕಾಯಕದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ: "ಕಾಯಕ" ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತದ್ದಾದರೂ ಅದರ

[illegible]

ಮೂಲವೇ ಮರೆಯಾಗಿ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ್ದೇ ಎನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಅರ್ಥವಲಯ ಹೊಂದಿ ಸತ್ತ್ವಯುತವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ನಮ್ಮ ದರ್ಶನ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಭಾಷಾಜಗತ್ತಿಗೂ ವಚನಕಾರರು ನೀಡಿದ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಕಾಯಕ' ಎಂದರೆ ಶರೀರದ ಮೂಲಕ ಮಾಡುವ 'ಶ್ರಮ' ಕಾಯದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಕಾಯಕ. ಆದರೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು 'ಕಾಯಕವೆ ಕೈಲಾಸ'ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುತ್ತ ಭಾರತೀಯ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ 'ಕಾಯಕ'ವೆಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಕಾಯಕಲ್ಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಕಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾಯಕವೂ ಇಲ್ಲ, ಮಾನವನ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯೂ ಇಲ್ಲ.

ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕ ಶರಣರು ಕೈಗೊಂಡ ಗಮನಾರ್ಹ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಕಾರಣ ಒಂದು ಕಡೆ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಧರ್ಮಪೀಠಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಸೂತ್ರ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಶೇಕಡಾ ತೊಂಬತ್ತರಷ್ಟು ಸಾಮಾಜಿಕರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟ ಆರ್ಥಿಕ ಸೂತ್ರ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೀವನ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡ ವೃತ್ತಿಗಳೇ ಜಾತಿಗಳಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡ ದುರಂತವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಶಿವಶರಣರು, ವೃತ್ತಿಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಗುಂಪುಗಳು, ತಾವು ಕೈಕೊಂಡ ವೃತ್ತಿ ಕುಲಕಸುಬುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೇಲು ಕೀಳುಗಳನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಸದಾ ಬಡತನ, ನಿರುತ್ಪಾದಕ ಪರಾವಲಂಬಿಗಳಾಗಿ ಬಳಲುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ವೃತ್ತಿಮೂಲವಾದ ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿರ್ಮೂಲನವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು.

'ಕಾಸಿ ಕಮ್ಮಾರನಾದ; ಬೀಸಿ ಮಡಿವಾಳನಾದ, ಹಾಸನಿಕ್ಕ ಸಾಲಿಗನಾದ, ವೇದವನೋದಿ ಹಾರುವನಾದ, ಕರ್ಣದಲಿ ಜನಿಸಿದವರುಂಟೆ ಜಗದೊಳಗೆ? ವ್ಯಾಸ ಬೋಯಿತಿಯ ಮಗ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಮಾತಂಗಿಯ ಮಗ, ಮಂಡೋದರಿ ಕಪ್ಪೆಯ ಮಗಳು, ಕುಲವನರಸದಿರಿಂ ಭೋ' ಎಂದು ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಜನತೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿದರು.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿರುವ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೃತ್ತಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಆಗಬೇಕೆಂದು ವಂಚನೆ, ಕಳವು, ದ್ರೋಹದಿಂದ ಗಳಿಸುವುದು ಸಲ್ಲದು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಒಂದು ವಚನ ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ: 'ಕಳಬೇಡ ಕೊಲಬೇಡ, ಹುಸಿಯ ನುಡಿಯಲು ಬೇಡ, ಮುನಿಯ ಬೇಡ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯ ಪಡಬೇಡ, ತನ್ನ ಬಣ್ಣಿಸಬೇಡ, ಇದಿರ ಹಳಿಯಲು ಬೇಡ ಇದೇ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಇದೇ ಬಹಿರಂಗ

ಶುದ್ಧಿ ಇದೆ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನೊಲಿವ ಪರಿ.' ಅಂದರೆ ವೃತ್ತಿ ಸತ್ಯಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾಯಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆಂದೋಲನದ ಪ್ರಬಲ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದ್ಧತೆಯಿಂದಾಗಿ ಮೂಲಭೂತ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು.

ಕಾಯಕತತ್ವದಿಂದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ

ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾಯಕ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದರಿಂದಲೇ ಜೀವನದ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು. 'ಗುರುವಾದರೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ ಲಿಂಗವಾದಡೂ ಕಾಯುಕದಿಂದಲೇ ಶಿಲೆಯ ಕುಲ ಹರಿವುದು ಜಂಗಮವಾದಡೂ ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ವೇಷದ ಪಾಶ ಹರಿವುದು ಇದು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಪ್ರಿಯ ಚಂದೇಶ್ವರ ಲಿಂಗದ ಅರಿವು'.[೨೫] ಕಾಯಕ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತನ ಆಯ ಸ್ವಂತ ಬೆವರಿನ ಫಲವಾಗಿರಬೇಕು. ತಾನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯೆ ಭಕ್ತಿಯ ಸಾಧನೆ – ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸಿದ್ಧಿ.

ಶರಣರ ಕಾಯಕ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ವಿಧಾನ ಸಮಾಜದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಸಮಗಮವಾಗಿದೆ. ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದ ಅಧಿಕ ಆದಾಯವನ್ನು 'ಶಿವನ ಸೊಮ್ಮು ಶಿವನಿಗೆ' ಎಂದು ನಂಬಿ, ಅಖಂಡ ಸಮಾಜ ರೂಪದ ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತ, ಒಬ್ಬರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಬದುಕುವುದು ಸಾರ್ಥಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

"ದುಡಿಮೆ ಅಥವಾ ಉದ್ಯೋಗ ಸತ್ವಯುತವಾಗಿರಬೇಕು, ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು, ಚಿತ್ತ ಚಾಂಚಲ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಿರಬಾರದು, ಹಣದಾಸೆಗೆ ಕೈಗೊಂಡದ್ದಾಗಿರಬಾರದು, ಅಸಂಗ್ರಹ ಮನೋಧರ್ಮದ್ದಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಪಾದನೆ ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಎಂದರೆ ಸಮಾಜ ಸೇವೆಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಕಾಯಕ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೇ ಕೈಲಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆಯಲ್ಲದೆ, ಈ ಕಾಯಕಯೋಗಿಗಳು ಸರ್ವಬಂಧನದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾದ ದೇವಮಾನವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ"[೨೬]

ಅಸಂಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯ ಜನರಿಂದ ಸಮಾಜದ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕಾಯಕತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ 'ಶ್ರಮಗೌರವದ ಮೌಲ್ಯ' ದಾಸೋಹದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಯಾವುದೇ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತರತಮಭಾವನೆ ಇರಬಾರದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ. "ಅಂದಂದಿಗೆ ಬಂದ ಧನವನಂದೆ ವೆಚ್ಚವ ಮಾಡಿ"[೨೭]

---

೨೫. ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ (ಗೊಳೂರ) ಪು. ೨೫೮

೨೬. ಉಲ್ಲೇಖ ಹೆಂಡಿಯವರ "ಬಸವೇಶ್ವರ".

೨೭. ಅಲ್ಲಮ ವಚನ ಚಂದ್ರಿಕೆ; ಸಂ. ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು.

ಕಾಯಕ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಅದರ ಹಿಂದೆ ಲಿಂಗಾರ್ಪಣಭಾವ ಇರುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೋತ್ರ, ತ್ವಕ್ಕು, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧಗಳೆಂಬ ಅನುಭವಗಳುಂಟಾಂಗುತ್ತವೆ. ಇವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು. ಕೇಳುವ, ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ, ನೋಡುವ, ರುಚಿಸುವ, ಆಘ್ರಾಣಿಸುವ ಈ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಶಿವಲಿಂಗ, ಗುರುಲಿಂಗ, ಆಚಾರಲಿಂಗಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕಾಯಕ ಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಣ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಭಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗ ಕಾಯಕದಿಂದ ಲಿಂಗಾನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸದಾಚಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ.[೨೮] ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಅವನು ಸಮಾಜದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಶುದ್ಧ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ, ಪರಿಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾಜ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಿ, ಕೌಶಲ್ಯವೃದ್ಧಿ, ಕಾಯಕದಿಂದಲೇ ನೀತಿ ವಿಕಾಸ.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ: ಶರಣರ **'ಕಾಯಕ'** ತತ್ವಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಬದುಕಿದವಳು ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ. ಕಾರಣ ಇಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿರುವ, ಬಹುಶಃ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ನಮಗೆ ಎದುರಾಗುವ ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಂದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆಹಾರ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಮರಣದರ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ, ಜನರ ಸರಾಸರಿ ಆಯುಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಜನಸಂಖ್ಯಾ ಸ್ಫೋಟವೇ ಸಂಭವಿಸಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥ ಅಧಿಕಗೊಳ್ಳದಿರುವುದರಿಂದ, ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ನಾವು ಬೆಳೆದ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧/೫ ಭಾಗದಷ್ಟು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ನಷ್ಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದರೂ, ಶ್ರೀಮಂತರು ಆಹಾರ ಚೆಲ್ಲುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಹಸಿವನ್ನು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು".[೨೯] ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವಾಗ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯ ಶಿವಶರಣರು ತಮ್ಮ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಚಿಂತನದಲ್ಲಿ ಅಂದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನಿಜವಾದ ಶಿವಶರಣ ಆಹಾರವನ್ನೆಂದೂ ಪೋಲು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಆಹಾರ ಶಿವನ ಪ್ರಸಾದ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನಿಗೆ ಇರುವುದರಿಂದ.

'ಇಳೆ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಬೆಳೆ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಸುಳಿದು ಬೀಸುವ ವಾಯು ನಿಮ್ಮ

---

೨೮. ಅರಿವು ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೆ ಗುರು; ಕುರುಹು ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೆ ಲಿಂಗ; ಕಾಯಗುಣ ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೆ ವಿಭೂತಿ ಕರಣಗುಣ ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ; ಮರಹು ನಾಸ್ತಿಯಾದುದೆ ಮಂತ್ರ ಹೀಗೆ ಪಂಚಾಚಾರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳಾತನೆ ಸದಾಚಾರಿಯೆಂದು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಹೇಳುವನು.

೨೯. ಅರ್ಚನ: ಸಂಪಾದಕ : ವಿದ್ವಾನ್ ಡಾ॥ ಎಚ್.ಪಿ. ಮಲ್ಲೇದೇವರು.

ದಾನ; 'ಕಾಯ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಜೀವ ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಎತ್ತು ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಬಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ದಾನ, ಸಲೆ ಹರಿವ ಸಾಗರವೆಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ದಾನ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಜೇಡರದಾಸಿಮಯ್ಯ. ಅಂದರೆ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಯೂ ಪ್ರಾಣವೂ ಎಲ್ಲವೂ ಆ ದಿವ್ಯ ಶಕ್ತಿಯದು, ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರದವನದೇನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಿವಶರಣರು ಅನ್ನವನ್ನು ಪ್ರಸಾದವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಆಹಾರದ ರೂಪ, ರುಚಿ, ತೃಪ್ತಿಗಳನ್ನು 'ಇಷ್ಟಲಿಂಗ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ, ಭಾವಲಿಂಗ'ಗಳೆಂದು[೩೦] ಅರ್ಪಿಸಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಚೆಲ್ಲಿದರೆ ಅದು ಮಹಾಪಾಪ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾ: ಗಾಂಧೀಜಿ. ಅವರು ಒಂದು ಅಗುಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಊಟದ ನಂತರ ತಟ್ಟೆ ತೊಳೆದು ಆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದು ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಇದನ್ನು ಅಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಶರಣರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದರೆ ಅವರು ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದರು ಎನಿಸದೆ ಇರದು. ಶರಣ ಸಂಕುಲ ದುಡಿಮೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೆಣ್ಣು-ಗಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿಸಿತು.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮಳ ೨೫ ವಚನಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದು, ಪತಿ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ ಮತ್ತು ಇಷ್ಟದೈವ ಅಮರೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಸಂಯುಕ್ತರೂಪವಾಗಿರುವ 'ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಅಮರೇಶ್ವರ ಲಿಂಗ' ಇವಳ ವಚನಾಂಕಿತ. ಆಸೆ ಆಮಿಷವಳಿದ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಕಂಡು ಅನುಭವಿಸುವ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಭಾವ ಸ್ಥಿತಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ವಚನಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಭಾವವಾಗಿದೆ.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮಳ ಗಂಡ ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಪೇಟೆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ, ಮಹಾಮನೆಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಾಡಿದ್ದ, ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾದ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಯ್ದು, ದಾಸೋಹ ಮಾಡುವುದೇ ಅವನ ಕಾಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಇವನ ಬಗ್ಗೆ ಕನಿಕರ ಉಂಟಾಯಿತೋ ಅಥವಾ ಅವನ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕೆಂದೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಅವನ ಕಾಯಕದ ಹಿಂದಣ ದಿವ್ಯ ಭವ್ಯ ದರ್ಶನವನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೋ ಏನೋ, ಬಸವೇಶ್ವರರ ಮಹಾಮನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಸೋಹದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಳುಗಳು ಎರಚಾಡಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯರೂ ತಮ್ಮ ಗಂಡನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಒರಳುಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಳು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದರು. ಎಂದಿನಂತೆ ಮಾರಯ್ಯ ಮೂರು ಜಾವದವರೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೂರು ಸೊಲಿಗೆ ಅಕ್ಕಿ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಆರಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು,

---

೩೦. ಇಷ್ಟ-ಪ್ರಾಣ-ಭಾವಲಿಂಗಗಳು; ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆ ಆಚಾರಲಿಂಗ, ಗುರುಲಿಂಗವೆಂದೂ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವೆ ಶಿವಲಿಂಗ, ಜಂಗಮಲಿಂಗವೆಂದೂ, ಭಾವಲಿಂಗವೆ ಪ್ರಸಾದಿಲಿಂಗ, ಮಹಾಲಿಂಗವೆಂದೂ, ಎರಡೆರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ಇಂದು ಅವನು ಬರುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಕಾಳು!, ಅತೀವ ಆನಂದ, ಮೂರು ಸೊಲಿಗ ಅಕ್ಕಿ ಒಂದೇ ಜಾವದಲ್ಲಿ ದೊರೆತು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಮೌನ ಮುದ್ರೆ ಧರಿಸಿದಳು. ಏಕೆ ಮೌನ'? ಎಂದು ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ.

'ಭಕ್ತರ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಜಾವಗಳಲ್ಲಿ ಆಯ್ದು ತರುತ್ತಿದ್ದ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಒಂದೇ ಜಾವದಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಹೇಗಾಯಿತು' ಇದರಿಂದ ನೇಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಿದಂತೆ ಆದೀತೆ? ಇದು ಗಂಡನಿಗೆ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಅದಕ್ಕೆ ಮಾರಯ್ಯ ಇದು ಬಸವೇಶ್ವರರ ಕೃಪೆ', ನನ್ನ ಕೆಲಸ ಸುಲಭವಾಯಿತು, ಎಂದ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕನಲಿದ ಲಕ್ಕಮ್ಮ; ತಾವು ಬಡವರೆಂದು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಅವರಿಗೆ ಎಂಥ ಗರ್ವ! ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಉಪ್ಪು ನೀಡುತ್ತಾರೆಯೇ? ಹಾಲಿನ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೈನು ಸುರಿಯುವುದು ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ. ಶರಣರಾದ ನಮಗೆ ಎಂಥ ಬಡತನ? ನಾವು ಬಡವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ಅಕ್ಕಿ ತಂದಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಗಂಡನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವಳು.

ಈ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು, ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಣ್ಣನಂಥ ಕ್ರಾಂತಿ ಪುರಷನಿಗೆ ಸವಾಲೆಸೆಯುವ ಅವಳ ಧೈರ್ಯ ಆತ್ಮಾಭಿಮಾನ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತಂಗೆ ಬಡತನ ಉಂಟೇ?
ಸತ್ಯರಿಗೆ ಮರಣ ಉಂಟೇ?
ಭಕ್ತರು ಬಡವರೆಂದು ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಟ್ಟಿಹನೆಂದರೆ
ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಅಮರೇಶ್ವರ ಲಿಂಗನು ಸತ್ತಂದಿಗಲ್ಲದೆ ಬಡತನವಿಲ್ಲ.

'ಭಕ್ತನಿಗೆಂದೂ ಬಡತನವಿಲ್ಲ, ಶಿವಶರಣನಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ಬಸವಣ್ಣನಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ವಿಷಯವೆ ಎಂಬ ಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.'

ಭಕ್ತರು ಕಾಯಕವೆಂದು ದಾಯಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು
ದಾಸೋಹವ ಮಾಡಬಹುದೆ?
ಒಮ್ಮನವ ತಂದು ಒಮ್ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿ
ಇಮ್ಮನವಾಗದ ಮುನ್ನವೆ
ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರಲಿಂಗಕ್ಕೆ
ಸಲ್ಲಬೇಕು ಮಾರಯ್ಯ

'ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಳಿಸಬೇಕಲ್ಲದೆ, ಅನಗತ್ಯವಾಗಿ

ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಗುಣ ಇರಬಾರದೆಂದು, ಒಂದೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ದಾಸೋಹಮಾಡಬೇಕು ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ 'ಅಸಂಗ್ರಹಬುದ್ಧಿ' ಇರಬೇಕು ಎಂಬ ಧೋರಣೆಯನ್ನು ಮೇಲಿನ ವಚನ ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಮನಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವಂಗೆ ದ್ರವ್ಯದ ಬಡತನವಲ್ಲದೆ
ಚಿತ್ತಶುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕವ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ
ಸದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಎತ್ತ ನೋಡಿದಡತ್ತ ಲಕ್ಷ್ಮಿತಾನಾಗಿಪ್ಪಳು
ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರಲಿಂಗವ ಸೇವೆಯುಳ್ಳನ್ನಕ್ಕರ

ಮನಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಡತನವಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಚಿತ್ತ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದವನಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತು. ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. 'ದುಡಿಮೆಯೇ ದುಡ್ಡಿನ ತಾಯಿ' ಎಂಬ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಸಂದೇಶವೂ ಇದನ್ನೇ ಸಾರುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಇರುವವ ಎಂದೂ ಬಡವನಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಗಂಡ ತಂದ ಧಾನ್ಯ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದು ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಿ, ಬರಬೇಕೆಂದೂ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಗಣೇಶ್ವರರನ್ನು, ಬಸವಣ್ಣನನ್ನೂ ಆರೋಗಣೆಗೆ ಬರಲು ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ.

ಅಂತೂ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ ಲಕ್ಕಮ್ಮರ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಬಸವೇಶ್ವರರೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ತೊಂಬತ್ತಾರು ಸಾವಿರ ಗಣಂಗಳೆಲ್ಲಾ ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಅಡಿಗೆಯ ಸೌರಭ ಕಾಣದೆ ಗಲಿಬಿಲಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದ ಮೂರು ಸೊಲಗಿ ಧಾನ್ಯದಿಮದ ಅಡಿಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ, ಆಕೆ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ದ್ರೌಪದಿಯ ಅಕ್ಷಯ ಪಾತ್ರೆಯಂತೆ ಆಹಾರ ಒದಗಿಬರುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವ ಎಂಥದು ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಅರಿಯುವಂತಾಗಿ, ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಿಂದಾಗಿ ಹೇಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕುಣಿದಾಡುವಳೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ತೋರಿ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೂ ಅತೀವ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ಡಾ. ಬಿ.ಬಿ. ಹೆಂಡಿಯವರು ಹೇಳುವಂತೆ "ಕಾಯಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ವಚನಕಾರರ ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯಿರುವುದು ನೈಷ್ಠಿಕ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು

ಮನಗಾಣಬೇಕು"[೩೧]

ಲಕ್ಕಮ್ಮನ ವಿಚಾರಗಳು 'ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ'ಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಗಂಡನನ್ನು ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ. "ಕಾಯಕ ನಿಂದಿತ್ತು ಹೋಗಯ್ಯಾ ಎನ್ನಾಳ್ದನೆ, ಭಾವಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮಹಾಶರಣರ ತಿಪ್ಪೆಯ ತಪ್ಪಲ ಅಕ್ಕಿಯ ತಂದು ನಿಶ್ಚೈಸಿ ಮಾಡಬೇಕು ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ, ಬೇಗ ಹೋಗು ಮಾರಯ್ಯ" ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಸಮಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿದೆ. ಗಂಡ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೇ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲಳು. ಆದರೆ ಅವನೇ ಕಾಯಕವನ್ನು ಮರೆತು ಕುಳಿತಿದ್ದಾನಲ್ಲ ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಪರಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ "ಕಾಯಕ ನಿಂದಿತ್ತು ಹೋಗಯ್ಯ" ಎಂದು ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಇದರಿಂದ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದ ನಿಲುವು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಶರಣ ಸಂಕುಲದ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರಧಾನ ತತ್ತ್ವ ಸತ್ಯ ಚಿತ್ತ-ಭಾವಶುದ್ಧತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಕಮ್ಮ ಎಂಬ ಶರಣೆ ತನ್ನ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಅಸಂಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ವಚನದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಅಕ್ಕಮ್ಮ:

"ಖಂಡಿತ ಕಾಯಕದ ವ್ರತಾಂಗಿಯ ಮಾಟದ ಇರವೆಂತೆಂದಡೆ;
ಕೃತ್ಯ ನೇಮದ ಸುಯಿದಾನವ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತೆ ತಂದು
ಒಡೆಯರು ಭಕ್ತರು ತನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳು ಸಹಿತವಾಗಿ ಒಡಗೂಡಿ,
ಎಡೆಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆ ಭಾಜನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಗೆ, ಈಡಿಲ್ಲದಂತೆ,
ಬಿಡುಮುಡಿಯನರಿಯದೆ,
ಮತ್ತೆ ಇರುಳೆಡೆಗೆಂದಿರಿಸದೆ, ಹಗಲೆಡೆಯ ನೆನೆಯದೆ,
ಇಂದಿಗೆ ನಾಳಿಗೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಹಂ ಬಿಟ್ಟು
ಮುಂದಣ ಕಾಯಕ ಅಂದಂದಿಗೆ ಉಂಟು ಎಂಬುದನರಿತು
ಬಂದುದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಯ ಮಾಡಿ

---

೩೧. ಶಿವಶರಣರ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ,, ಸಂ. ಡಾ॥ ಎಂ.ಎಂ. ಕಲ್ಬುರ್ಗಿ, ಪುಟ ೩, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ ೧೯೮೫.

ಸದಾನಂದದಲ್ಲಿಪ್ಪ ಭಕ್ತನಂಗಳ ಮಂಗಳಮಯ ಕೈಲಾಸ,
ಆಚಾರವೇ ಪ್ರಾಣವಾದ ರಾಮೇಶ್ವರಲಿಂಗದ ಬೆಳಗು."

ಅಂದರೆ ತಾ ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಿ ದೃಢ ವ್ರತಾಂಗಿಯ ನೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿರಬೇಕು ಇಲ್ಲವೆ ಎಚ್ಚರವಿರಬೇಕು. ಒಡೆಯರಿಂದ ಮಕ್ಕಳವರೆಗೆ ಇಂದು ನಾಳೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸದೆ, ಅಂದಂದಿನ ಕಾಯಕದಿಂದ ಬಂದುದನ್ನು ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತನ ಅಂಗಳವೇ 'ಮಂಗಳಮಯ ಕೈಲಾಸ'ವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಸಂಗ್ರಹ ತತ್ತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ನಿತ್ಯ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದೇ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾಳೆ.

ಶಿವಶರಣೆಯರ ಸರಳ ಬದುಕು ಅನುಕರಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದ ಬಹುತೇಕ ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾ, ತಾವು ಸಂಗ್ರಹಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರಾಗಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ! ಶರಣರ ಕಾಯಕದ ಅಸಂಗ್ರಹನೀತಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಮಾನತೆ ಎಷ್ಟು ಮಹೋನ್ನತವಾದದು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ಆಡಂಬರದಿಂದ ದೂರವಿರುವ, ವಯಕ್ತಿಕ ದುಡಿಮೆ ಮತ್ತು ಅಸಂಗ್ರಹಗಳು ಇಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಆರ್ಥಿಕ ಏರುಪೇರುಗಳಿಗೂ ಸಿದ್ಧೌಷಧ ಎಂದು ನಂಬಿರುವುದು ಶರಣರ ಕಾಯಕತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ.[೩೨]

ಸತ್ಯಕ್ಕ:

ಭಕ್ತರ ಮನೆಯ ಅಂಗಳವನ್ನು ಗುಡಿಸಿ, ಮನೆಯನ್ನು ಸಾರಿಸಿ ಓರಣವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವಳು ತನ್ನ ಕಾಯಕದ ಬಗೆಗೆ ಎಂದೂ ಹೀನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ತನ್ನ ಕಾಯಕವನ್ನು ಶಿವನ ಕಾಯಕವೆಂದೇ ಪರಿಭಾವಿಸಿದ ನಿತ್ಯಶುದ್ಧಳು. ಯಾವ ಕಾಯಕವಾದರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಕಾಯಕ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದ ಮಹಿಮಾಮಯಿ ಮಹಿಳೆ ಸತ್ಯಕ್ಕ.

ಲಂಚ ವಂಚನಕ್ಕೆ ಕೈಯಾನದ ಭಾಷೆ!
ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನು ವಸ್ತ್ರ ಬಿದ್ದಿದ್ದಡೆ,
ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಎತ್ತಿದೆನಾದಡೆ, ಅಯ್ಯಾ ನಿಮ್ಮಾಣೆ
ನೀವಿಕ್ಕಿದ ಭಿಕ್ಷೆಯೊಳಗಿಪ್ಪೆನಯ್ಯಾ,
ಶಂಭುಜಕ್ಕೇಶ್ವರದೇವಯ್ಯಾ! ನಿಮ್ಮಾಣೆ

---

೩೨. ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ; ಬಸವೇಶ್ವರ ಗಾಂಧೀಜಿ, ಪು. ೭೬, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ ೧೯೮೩)

ಅಂದರೆ ದುಡಿಯದೇ ಬರುವ ಅನ್ಯಮೂಲದ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಇವಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಲಂಚಕ್ಕೆ ತಲೆಯತ್ತಿನಿಂತ ಆಧುನಿಕ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗಿರುವ ಮಾತನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿನ ಹೊನ್ನು ವಸ್ತ್ರವಾದರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ! ಎನ್ನುವ ನಿಷ್ಠುರವಾದ ಛಲವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ವಕಾರ್ಯವೋ ಸ್ವಾಮಿ ಕಾರ್ಯವೋ ಅಂದಂದಿಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರಗಳಿಸುವ, ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಚಾನಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆತದ್ದನ್ನು ಕೈ ಮುಟ್ಟಿ ಎತ್ತದ ಪವಿತ್ರತೆ ಶರಣರಲ್ಲಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಉಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶರಣ ಶರಣೆಯರು ಯಾರಿಗೂ ವಂಚನೆಯಾಗದಂತೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ತಂದರು. ಸಂಪತ್ತಿನ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಉಪಭೋಗ, ವಿತರಣೆ ಕೂಡ ಸಮವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. "ಕಾಯಕತತ್ತ್ವ" ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆರ್ಥಿಕ ತತ್ತ್ವ; 'ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ' ಎಂಬುದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಮಜಕ್ಕೆ "ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಚಿರಂತನ ಮೌಲ್ಯ".[೩೩]

ದಾಸೋಹವೆಂಬ ವಿಶ್ವಮಾನವಧರ್ಮ

"ದಾಸೋಹ ತತ್ತ್ವದ ತಾಯಿಬೇರು ಕಾಯಕ ಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲ ದಾಸೋಹತತ್ತ್ವ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕ ಹಾಗೂ ಪೋಷಕ." ಆದರೆ ಈ ದಾಸೋಹ ತತ್ತ್ವ ಇಂದಿನ ಯುಗದರ್ಮಕ್ಕೆ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಬಹುದೆ? ದಾಸೋಂಹಂಭಾವ ಇಂದಿನವರ ಮನ ಮುಟ್ಟಬಹುದೇ? ಇದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡುವುದು ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಅಂದಿನದು ಸರಳ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವನ; ತೃಪ್ತಿಯ ಆಗರ; ಇಂದಿನದು ವಿಲಾಸ ಜೀವನ, ಹಲವು ಮೋಹದತ್ತ ಹರಿದಾಡುವ ಅತೃಪ್ತಿಯ ಜೀವನ. ಸತ್ಯದೆಡೆಗೆ ಮುಖವಾಲಿಸಿದ ಅವರು ಸಂಸಾರವನ್ನು ಮಿಥ್ಯವೆನ್ನಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿನ ಮಾದಕತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರೇ ಹೊರತು, ಸಂಸಾರವನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ, ಪ್ರೀತಿಸಿದರು. ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು! ಅವರ ಸಾಫಲ್ಯದ ಗುಟ್ಟು ದಾಸೋಂಹಂಭಾವದಲ್ಲಿದೆ; ದಾಸೋಹತತ್ತ್ವದ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದೆ. ಅಂದರೆ ಅಂದಿನವರನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ, ಇಂದಿನವರನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಆಗಿಹೋದ, ಕೈಮುಟ್ಟಿ ಮನಮುಟ್ಟಿ ರೋಗಿಗಳನ್ನು ಉಪಚರಿಸಿ, ನೊಂದ ಜೀವಗಳ ಕಂಬನಿಯೊರಸಿ, ಉಪೇಕ್ಷಿತ, ನಿರ್ಲಕ್ಷಿತರ ಬಾಳಿಗೆ ಭರವಸೆಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿದ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ

---

೩೩. 'ಬಸವೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಲ್ ಮಾರ್ಕ್ಸ್' ದೇ. ಜವರೇಗೌಡ ಪು:೯೦

ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನೊಡ್ಡಿ ಜನಕೋಟಿಯ ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಅಜರಾಮರರಾಗಿರುವ ದಿ॥ ಮದರ್‌ಥೆರೆಸಾ ನಿಜಕ್ಕೂ ನೊಂದವರ ತಾಯಿ. ಆಕೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಜನತಾ ಜಂಗಮ ಸೇವೆ, ದಾಸೋಹ ಸೇವೆ.

ದಾಸೋಹಂಭಾವ ಅಂದಿಗೇ ಮುಗಿದು ಹೋಯಿತು ಎನ್ನುವುದು ತಪ್ಪು, ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಶರಣ ಸತ್ಪುರಷರು ಆಗಿ ಹೋಗಿರುವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈಗಲೂ ಕುಲಸೀಮೆಯಿಲ್ಲದ ಕರ್ನಾಟಕ ರತ್ನ, ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಡಾ॥ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶಿವಕುಮಾರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಗಂಗಾ ಮಠ, ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆ ಇವರು ಹಾಗೂ ಇನ್ನು ಹಲವಾರು ಶರಣ ಸತ್ಪುರಷರೂ ಅನ್ನ-ಜ್ಞಾನ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ದಾಸೋಹದಿಂದ ಜನತಾ ಜಂಗಮರ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಅಸಮತೆ, ಅಸೂಯೆ, ದ್ವೇಷ, ಅತೃಪ್ತಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತ ಮಾಡಬಲ್ಲ, ನುಡಿ-ನಡೆ, ಕೊಡುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ 'ಇವ ನಮ್ಮವ'ನೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಮುಡಿಸಬಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಧರ್ಮ ದಾಸೋಹ ಧರ್ಮವಾಗಿದೆ.

ದಾಸೋಹವೆಂದರೆ ಗುರು ಲಿಂಗ ಜಂಗಮರಲ್ಲಿ ನಾನು ದಾಸ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ದಾಸನಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು; ಸೇವಾವೃತ್ತಿ.

ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಜೀವನಾಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಈಶ್ವರ ಪೂಜೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಪಣೆ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕಾಯಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಹಣ ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಸ್ವತ್ತಲ್ಲ. ಜಂಗಮದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಸಮಾಜಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಕಾಯಕ ದಾಸೋಹಗಳು ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಮನ್ನಣೆಗೆ ನೇರ ಮಾರ್ಗವೆಂಬುದನ್ನು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಾರಿದರು, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ತಾವು ಅದರಂತೆ ನಡೆದು ಇತರರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿದರು.

ಇವರ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅನೇಕ ಶರಣ-ಶರಣೆಯರು ಕಾಯಕ ದಾಸೋಹ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಮೆಟ್ಟು ಹೊಲಿಯುವ ಹರಳಯ್ಯನ ಕಾಯಕದಿಂದ ಮಂತ್ರಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಾಯಕದವರಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಸಮಾನ ಕಾಯಕ, ಕೃಷಿ ಕೃತ್ಯ ಕಾಯಕದಿಂದಲಾದಡೇನು ತನುಮನ ಬಳಸಿ ತಂದ ಧನವೇ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವುದು. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಗಳಿಸಿದ ಹಣ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ (ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ) ಸಲ್ಲದು. ಅದು ಪಾಪಿಯ ಧನ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಲ್ಲಲು

ಸಾಧ್ಯ ಈ ರೀತಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬೋಧಿಸಿದ ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಗೌರವಕ್ಕೆ (Dignity of Labour) ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕಿದೆ.

ಜೀವನದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾದರೂ 'ಕಾಂಚನ'ಬೇಕು, ಆದರೆ ಅದನ್ನೇ ಆರಾಧಿಸುವಂತಾದರೆ ನಮ್ಮ ಬಾಳು "ತುಪ್ಪದ ಸವಿಗೆ ಅಲಗ ನೆಕ್ಕುವ ಸೊಣಗನಂತೆ"[೩೪]

ಆತ್ಮಘಾತಕವಾಗುತ್ತದೆ. "ಊರ ಸೀರೆಗೆ ಅಸಗ ತಡಬಡ ಹಡೆದಂತೆ ಹೊನ್ನೆನ್ನದು, ಹೆಣ್ಣೆನ್ನದು, ಮಣ್ಣೆನ್ನದೆಂದು"[೩೫] ಅಂದರೆ ಹೊನ್ನು, ಹೆಣ್ಣು, ಮಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಮಾಯದ ಗಾಳಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಉದ್ಯೋಗ ಸಂಪಾದನೆ, ಉಪಭೋಗ, ಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ವಿಷವರ್ತುಲದಲ್ಲಿಯೆ ತಿರುಗುತ್ತ, ಅದರ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ಮೀರದವರು.

ವಚನಕಾರರ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷವರ್ತುಲದ ಬಗೆಗಿನ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭೋಗಕ್ಕಿಂತ 'ಸಂಯಮ'ಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಕಾಯಕಯೋಗಿಯ ಉದ್ಯೋಗ ಪ್ರೇರಣೆ ವಯಕ್ತಿಕ ಲೋಭ ಅಥವಾ ಸಂಗ್ರಹಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಿರದೆ ದಾಸೋಹವ್ರತವಾಗಿದೆ. 'ಮಾಡಿದೆನೆಂಬುದು ಮನದಲ್ಲಲಿ ಕೂಡ ಹೊಳೆಯಬಾರದು' ಎನ್ನುವುದು ಶರಣರ ಕಾಯಕದ ಶುದ್ಧನೀತಿ.

ಇದನ್ನು ಪ್ರಭುದೇವರು ಹೀಗೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ

'ಅನ್ನವನಿಕ್ಕಿ, ನನ್ನಿಯ ನುಡಿದು,
ಅರವಟ್ಟಿಗೆಯನಿಕ್ಕಿ, ಕೆರೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆ
ಮರಣದಿಂದ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗ ಉಂಟಲ್ಲದೆ
ಶಿವನ ನಿಜವು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು
ಗುಹೇಶ್ವರನನರಿದ ಶರಣಂಗೆ ಅವ ಫಲವೂ ಇಲ್ಲ'.[೩೬]

ಶರಣರು ರಚಿಸಿದ ದಾಸೋಹ ನಿರತ ಕಾಯಕತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಕ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಆತ್ಮೋನ್ನತಿ ಎರಡೂ ಸಾಧಿತವಾಗುವುದರಿಂದ, ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟಿಷ್ಟು ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸಕಾಮ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವರು ಮೇಲೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

---

೩೪ ಬಸವಣ್ಣನ ಷಟ್ಥಲದ ವಚನಗಳು ಸಂಪಾದಕ ಶಿ.ಶಿ. ಬಸವನಾಳ, ೧೯೩೨

೩೫. ಅದೇ ಪು. ೩೦೯

೩೬ ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ (ಗೋಳೂರು ಸಂಪಾದಕ ಸಂ. ಶಿ. ಭೂಸನೂರ ಮಠ)೩೬

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ :-

ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರ ಮತ್ತು ಲೋಕೋದ್ಧಾರದ ಬಹುಮುಖಿ ಆಯಾಮವುಳ್ಳ ಶರಣರ 'ಕಾಯಕ-ದಾಸೋಹ ತತ್ವ'ವನ್ನು ತನ್ನ ಇಹ ಪರ ಸಾಧನೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಸಿಕೊಂಡ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ ಜೀವಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ.

ಮಾಡುವ ಮಾಟವುಳ್ಳನ್ನಕ್ಕ ಬೇರೊಂದು ಪದವನರಸಲೇತಕ್ಕೆ?
ದಾಸೋಹವೆಂಬ ಸೇವೆಯ ಬಿಟ್ಟು ನೀಸಲಾರದೆ
ಕೈಲಾಸವೆಂಬ ಆಸೆ ಬೇಡ
ಮಾರಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರಲಿಂಗವಿದ್ದ ಠಾವೆ ಕೈಲಾಸ.

ಮಾಡುವ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ದಾಸೋಹ ಸೇವೆಯ ಮಾಡುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಕೈಲಾಸವೆಂಬ ನಿಲವು ಅವಳದು.

ಬಸವಣ್ಣ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವರಾದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಜಂಗಮಭಕ್ತ ಗಣಂಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹದ ಬಿನ್ನಹ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಮೂರು ಜಾವದೊಳಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮೂರು ಸೊಲಿಗೆ ಅಕ್ಕಿಯಿಂದ ಆರೋಗಣೆ ಮಾಡಿಸಿ, ನಿಜವಾದ ಕಾಯಕ ನಿಷ್ಠೆ, ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಇಡೀ ಶರಣ ಸಮೂಹದ ಗೌರವಾದರಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರಳಾಗುತ್ತಾಳೆ.

ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ದಾಸೋಹದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ನೋಟಕ್ಕೆ ಬಾಹ್ಯ ಕ್ರಿಯೆಯೆನಿಸಿದರೂ, ನಿಜವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದು ಸಾಧಕನ ಅಂತರಂಗದ ಉದಾತ್ತೀಕರಣ. ಬಸವಣ್ಣ ತಮ್ಮ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ

"ನಾನು ಆರಂಬವ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ ಗುರುಪೂಜೆಗೆಂದು!
ನಾನು ವ್ಯವಹಾರವ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗೆಂದು!
ನಾನು ಪರಸೇವೆಯ ಮಾಡುವೆನಯ್ಯ ಜಂಗಮದಾಸೋಹಕ್ಕೆಂದು...... ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ!"[೩೭]

ಅಂದರೆ ನಾನು ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡಲಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲಿ, ಅನ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆಳಾಗಿ ದುಡಿಯಲಿ ನನ್ನ ದುಡಿಮೆಯೆಲ್ಲಾ ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೇ. ಮಾನವನ ಸಕಲವಿಧದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಶಿವನೇ ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಬಂದ ಆದಾಯವನ್ನು ಶಿವ ಸಂಬಂಧವಾದುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಯ ಮಾಡುವನೇ ಹೊರತು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಲ್ಲ. ನನಗೆ ಯಾವ ಕರ್ಮಬಂಧವೂ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕರ್ಮಯೋಗಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು.

---

೩೭. ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ-೧ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು, ವಚನ ೭೦೯, ಪುಟ ೧೭೮

ಕದಿರ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ :

ಒಬ್ಬ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಕಾಯಕ ಜೀವಿ. ರಾಟೆಯಿಂದ ನೂಲು ತೆಗದು ಮಾರಿ, ಅದರಿಂದ ಬಂದ ಆದಾಯದಿಂದ ಶರಣರಿಗೆ ದಾಸೋಹ ಸೇವೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೈ ಕಸುಬುಗಳಿಂದ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ಗುರು-ಲಿಂಗ ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುವ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನ ಶರಣೆ ಇವಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

ಸತ್ಯಕ್ಕ :

ಶರಣರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಕಸ ಗುಡಿಸುವ ಕಾಯಕದ ಉಪಜೀವನ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಕೂಲಿ ಕಂಬಳ ಮಾಡಿ ತಂದುದನ್ನು ಶಿವಶರಣರ ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಿದ ಶರಣೆ ಸತ್ಯಕ್ಕ.

ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ :

ಬಸವಣ್ಣನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹಧರ್ಮ. ಬಿಜ್ಜಳನ ಕರಣ ಶಾಲೆಯ ಕರಣಿಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಸವಣ್ಣ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಪತಿಯ ಕಾಯಕದ ಧನವನ್ನು ದಾಸೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ ಗಂಗಾಂಬೆ ತನ್ನ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹೊರಬಂದದ್ದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯವೇನಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಕೈ ಹಿಡಿದ ಗಂಗಾಂಬೆಗೆ ಮನೆ ಕೇವಲ ಮನೆಯಲ್ಲ 'ಮಹಾಮನೆ'ಯಾಯಿತು.

ದಂಪತಿಗಳ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪದ ಏಕಾಂತದ ರಸನಿಮಿಷಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಯ ನಾನಾ ಶರಣರು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಡುವ, ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವ, ಅರ್ಥೈಸುವ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪ' ದಂತಹ ವ್ಯಾಪಕ ನೆಲೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒದಗಿತ್ತು. ಅನುಭವಮಂಟಪದ ಜ್ಞಾನ ದಾಸೋಹಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯೊಡನೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಏರಿದಳು. ಬಸವಣ್ಣ ಎದುರಿಸಿದ ಎರಡು ಸವಾಲುಗಳೆಂದರೆ ಒಂದು ಅನ್ಯಧರ್ಮೀಯರ ಕಿರುಕುಳದ ಕಾರಣ ಬಿಜ್ಜಳನೊಂದಿಗೆ ಘರ್ಷಣೆ; ಮತ್ತೊಂದು ಶರಣ ಜಂಗಮರಿಂದಲೇ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಇದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ನಿಂತ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ಪಾತ್ರ ಮಹತ್ವದ್ದು.

ಗಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಿಂಡನಾಗಯ್ಯನ ವೇಶ್ಯೆ, ಮಹಾಮನೆಯ ಹಿರಿಯ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಉಟ್ಟ ದಿವ್ಯ ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಂತೆಯೆ ನಾಗಿಮಯ್ಯ 'ಬಸವಣ್ಣ ನಿಮ್ಮರಸಿಯುಟ್ಟ ಉನ್ನತ ದುಕೂಲ ಬೇಕೆಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ

ಸುರತಾಂಗನೆಗೆ' ಎನಲು, ತನ್ನ ಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಅರಮನೆಯ ನೆರೆದ ಓಲಗಕ್ಕೆ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಮಡದಿಯ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಸೆಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದಾಗ, ಅವಳಾದರೋ ಕಾಯದ ಹಂಗನ್ನು ತೊರೆದು ಅನುಭಾವದೆತ್ತರಕ್ಕೇರಿ ನಿಂತ, ಆಕೆ ಉಟ್ಟ ವಸ್ತ್ರ ಅಕ್ಷಯವಾಯಿತು ಎಂಬ ಪವಾಡ ಕಥನದ ಹಿಂದೆ, ಅನುಭಾವದ ಉನ್ನತ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಯ, ಕಾಯವನ್ನಾವರಿಸಿದ ವಸ್ತ್ರ ಕ್ಷುಲ್ಲಕವೆಂಬ ಸತ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಗುರುಸೇವೆ, ಪತಿಭಕ್ತಿ, ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅತ್ಮಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮಹತ್ತರವಾದುದು.

ಜಾತ್ಯತೀತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣ

ಜಾತಿಯತೆ ಎಂಬುದು ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದೆ. ಜಾತಿ ಮಾನವನ್ನು ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಪೀಡಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿರುವ ಭಯಂಕರ ಹಳೆಯ ರೋಗ. ಗುಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಹುಟ್ಟು, ಬಣ್ಣ, ಕಸುಬು, ಭಾಷೆ, ಮತ, ಪಂಥ ಮುಂತಾದ ಬಾಹ್ಯ ಶುಷ್ಕ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದರಿಂದ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ-ನೀಚ, ಶ್ರೇಷ್ಠ-ಕನಿಷ್ಟ, ಪವಿತ್ರ-ಅಪವಿತ್ರ ಎಂಬ ತರತಮಭಾವಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಿ, ಮಾನವಕುಲ ಅಸಂಖ್ಯ ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ಹೋಗಿ, ಅದರ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ಮಾನವ ಅಧೋಗತಿಗೆ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಮನಗಾಣಬಹುದು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಾತ್ಯತೀತ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವಾದ ನಡೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಮುಂದಾಯಿತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ನಿವಾರಣೆಯಂಥ ಉದಾತ್ತ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರಿದವರು ವಚನಕಾರರು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳಂಕಪ್ರಾಯವಾದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಹೆಣಗಿದವರು ಬಸವಣ್ಣನವರು.

"ಕೊಲುವವನೆ ಮಾದಿಗ!
ಹೊಲಸು ತಿಂಬವನೇ ಹೊಲೆಯ
ಕುಲವೇನೋ, ಆವಂದಿರ ಕುಲವೇನೋ?
ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸನೇ ಬಯಸುವ
ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮನ ಶರಣರೇ ಕುಲಜರು."

ಅಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಮಾನವರೂ ಒಂದೆ. ಮೇಲು ಕೀಳುಗಳೆಂಬುದು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅವರವರ ಗುಣ ಹಾಗು ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದ ಬರುವಂತಹುದು. ಉಚ್ಚ ಕುಲದವನಾದರೂ ಪರಹಿಂಸೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನೂ ಮಾದಿಗನೆ! ಹೊಲಸು ತಿಂದರೆ ಅವನೂ ಹೊಲೆಯನೇ! ಊರಾಚೆಯಿರುವ ಮಾದಿಗ ಪರಿಶುದ್ಧಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನೇ

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲಜ. ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಸಕಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಬಯಸುವವರೆಲ್ಲ ಕುಲಜರೇ! ಇಂಥ ಸಂದೇಶದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಶರಣ ಶರಣೆಯರು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದರು.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಚಳವಳಿಯ ಮೂಲಕ ದೇವಮಾನವತ್ವಕ್ಕೇರಿದವರಲ್ಲಿ ಹರಳಯ್ಯ, ಶ್ವಪಚಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಮುಂತಾದ ಶರಣರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಉರುಲಿಂಗಪೆದ್ದಿ, ಜನ್ಮತಃ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು, ಮೊದಲು ಚೋರ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಗುರುಗಳಾದ ಉರಿಲಿಂಗದೇವ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಅವರಿಂದ ದೀಕ್ಷೆಪಡೆದು ಸಾಧಿಸಿದ ದಿವ್ಯ ಜೀವನ ಸಿದ್ಧಿ ಎಂತಹುದೆಂದರೆ, ಉರಿಲಿಂಗದೇವರು ತಮ್ಮ ತರುವಾಯ ಮಠಕ್ಕೆ ಇವರನ್ನೇ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಹು ಅಪರೂಪ.

ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪತ್ನಿ ಶರಣೆ ಕಾಳವ್ವೆ

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಳವ್ವೆ ಕುಲಜರ ಕುಹಕದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ, ಅವಳು ಹಲವು ವೇಳೆ ಮೇಲ್ಜಾತಿಯವರ ಕೀಳು ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ. 'ಕುಲಜ ಕುಲಹೀನ' ಎನ್ನುವ ಭೇದ ಭಾವ, ಜನರ ನಡುವೆ ನಿಂತ ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ಅವಳಿಂದ ಕಠಿಣವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ.

> "ಕುರಿ ಕೋಳಿ ಕಿರಿಮೀನು ತಿಂಬವರೆಲ್ಲ ಕುಲಜ ಕುಲಜರೆಂದೆಂಬರು
> ಶಿವಗೆ ಪಂಚಾಮೃತದ ಕರಿವ ಪಶುವ ತಿಂಬ ಮಾದಿಗ ಕೀಳು ಜಾತಿಯೆಂಬರು,
> ಅವರೆಂತು ಕೀಳು ಜಾತಿಯಾದರು, ಜಾತಿಗಳು ನೀವೇಕೆ ಕೀಳಾಗಿರೊ?
> ಬ್ರಾಹ್ಮಣನುಂಡುದು ಪುಲ್ಲಿಗೆ ಶೋಭಿತವಾಗಿ ನಾಯಿ ನೆಕ್ಕಿ ಹೋಯಿತು
> ಮಾದಿಗರುಂಡುದು ಪುಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗೆ ಶೋಭಿತವಾಯಿತು"

ಅಂದರೆ ಕೃತಯುಗಾದಿ ಕಲಿಯುಗಾಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬಲಿಕೊಡುತ್ತ ಬಂದವರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಹಿಂಸೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಮೊದಲು ಮೇಲು-ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ವರ್ಗವೇ ಎಂಬ ದನಿಯೂ ಇದೆ. ಪ್ರಾಣಿ ಹಿಂಸೆ ಎಂದಾಗ ಚಿಕ್ಕದಿರಲಿ ದೊಡ್ಡದಿರಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೆ. ಯಾವ ಜಾತಿ ಹೀನ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನಿಮಗಿದೆಯೋ ಅವರು ಮಾಡುವ ಕೃತ್ಯವ ಮಾಡುವ ನೀವೆಂಥ ಕುಲಜರು ಎಂದು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಲೋಕದ, ಅದೃಶ್ಯಲೋಕದ ಮಹಿಳೆಯಾಗಿ ಕಾಳವ್ವೆ ಮಾತನಾಡಿದುದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿದೆ. ಅಲಕ್ಷಿತ ವಲಯದ ಮಂದಿ ಇಂದು ಮಾತನಾಡಲು ಹಾದಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದವರು ಶರಣರಂತಹ ಉದಾತ್ತ

ಚೇತನರು. ಹಾಗಾಗಿ ಇಂಥವರ ನೆನಪು ಇಂದಿನವರ ಏಳಿಗೆಗೆ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಸತ್ಯಕ್ಕ :

ಜಾತಿಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುವ ಒಂದು ವಚನ "ಅಯ್ಯಾ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ, ಇಹ ಪರಂಗಳಿಗೆ ಹೊರಗಾದ ಶಿಷ್ಯ–ಗುರು–ಜಂಗಮದ ವಿಚಾರವೆಂತೆಂದಡೆ ತನ್ನ ತಾನೆ ಪಕ್ವವಾಗಿ, ವೃಕ್ಷವ ತನ್ನೊಳಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶಿವಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ತೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ.

ಶಿವಭಕ್ತ ಮತ ಮೊದಲಾಗಿ
ಆವ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿತವಾದಡೇನು?
ಪೂರ್ವಗುಣಧರ್ಮಗಳ ಮುಟ್ಟದೆ,
ಲೋಕಾಚಾರವ ಹೊದ್ದದೆ,
ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಂಗಳ ಬೆರಸದೆ,
ಸತ್ಯ ಶರಣ ಸಂಗ, ಸತ್ಯ ನಡೆ ನುಡಿಯಿಂದಾಚರಿಸಿ.....
ಶಂಭುಜಕ್ಕೇಶ್ವರಾ.[೩೮]

ಶಿಷ್ಯ–ಗುರು–ಜಂಗಮದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಶಿವಭಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯವೇ ವಿನಃ ಇಂಥ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು ಎಂಬುದಲ್ಲ. ಅವನು ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನು ಬೆರಸದೆ, ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಶರಣರ ಸಹವಾಸ, ನಡೆ–ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಿರಬೇಕು. ದೇಹದ ಮಲಿನವ ತೊಳೆದು, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಜಾತಿ–ಮತ, ವರ್ಣಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಶಿವಧ್ಯಾನದ ಶಿಖರವೇರಿದ ಶರಣನಿಗೆ ಭವ ಬಂಧನಮುಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಇಡೀ ಜೀವನವೆಂಬುದೇ "ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ! ಇಂಥ ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯದೊಡನೆ ಬದುಕು ನಡೆಯಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸತ್ಯಕ್ಕನ ವಿಚಾರ.

ಹಡಪದಪ್ಪಣ್ಣನ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಮ್ಮ

ಶರಣೆಯರಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಇಬ್ಬರು ಮಹಿಳೆಯರು ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬಳು ಕೊಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಗಯ್ಯನ ಪತ್ನಿ, ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ. ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಿರುವ ಲಿಂಗಮ್ಮ ಹಡಪದ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ,

---

೩೮. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ ೫, ಸತ್ಯಕ್ಕನ ವಚನಗಳು, ವಚನ ೪, ಸಂ. ಡಾ॥ ವೀರಣ್ಣರಾಜೂರ.

ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕೆಳವರ್ಗದಿಂದ ಬಂದವಳು ಲಿಂಗಮ್ಮ. ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಲೆಯೆಂದು ಮನುಷ್ಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲೆತ್ನಿಸಿದ್ದ ವೈದಿಕ ಮೌಲ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಲಿಂಗಮ್ಮ ಎಷ್ಟೊಂದು ಸಾವಧಾನಚಿತ್ತದಿಂದ ವಿಡಂಭಿಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಳ ವಚನ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದಲೇ ನೋಡಬಹುದು.

> "ಕನಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಉತ್ತಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದೆ, ಸತ್ಯ ಶರಣರ ಪಾದವಿಡಿದೆ.
> ಆ ಶರಣರ ಪಾದವಿಡಿದು ಗುರುವ ಕಂಡೆ, ಲಿಂಗವ ಕಂಡೆ,
> ಜಂಗಮವ ಕಂಡೆ, ಪಾದೋದಕವ ಕಂಡೆ, ಪ್ರಸಾದವ ಕಂಡೆ
> ಇಂತಿವರ ಕಂಡೆನ್ನ ಕಂಗಳ ಮುಂದಣ ಕತ್ತಲೆ ಹರಿಯಿತ್ತು.
> ಕಂಗಳ ಮುಂದಣ ಕತ್ತಲೆ ಹರಿಯಲೊಡನೆ,
> ಮಂಗಳದ ಮಹಾಬೆಳಗಿನೊಗೋಳಾಡಿ ಸುಖಿಯಾದೆನಯ್ಯ
> ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣಾ.

ಅಂದರೆ ಸತ್ಯವಂತ ಶಿವಶರಣರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಕನಿಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನನಗೆ ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಬಾಹ್ಯದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾಣುವ ಕತ್ತಲೆ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಜಾತಿ ಎಂಬ ಮಹಾಪಿಡುಗಿನಿಂದ ಹೊರಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧ ಶರಣ ಸಮೂಹದಿಂದ ಸುಖಿಯಾದೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ "ಹುಟ್ಟು", "ವಂಶ", "ಜಾತಿ", "ವಂಶಪರಂಪರೆ" ಮುಂತಾದ ಕೀಳುಮಟ್ಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ವಿಫಲಗೊಳಿಸಿದ ಹಾಗೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿನ ಕೀಳುತನವನ್ನು ಮೆಟ್ಟುತ್ತ ಮುಕ್ತಿಯ ಸೋಪಾನದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮೇಲೇರಿದ ಲಿಂಗಮ್ಮನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿಜಕ್ಕೂ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು.

ಕಾಲಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಮಮ್ಮ:

ಹೆಸರೇ ಹೇಳುವಂತೆ "ಕಣಿ ಹೇಳುವ" ಅಥವಾ "ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುವ" ಕೊರವಂಜಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಊರೂರು ಅಲೆಯುವ ಈ ಜನ ಇಂದಿಗೂ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಅಥವಾ ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಒಂದೊಂದು ವೃತ್ತಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಜಾತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ದೇಶದ ಎಷ್ಟೊಂದು ಜನಾಂಗಗಳನ್ನು ಎಂಥ ಅಮಾನುಷವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ "ಒಡೆದು ಆಳುವ" ಕರ್ಮ ಕೂಪಕ್ಕೆ ದೂಡಿತು. ಎಂಬುದರ ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮಕಾಂಡವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ "ಹಾವನೂರು ವರದಿ"ಯಲ್ಲಿ (ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಪರಿಶಿಷ್ಟರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿದೆ) ಮಾತ್ರ ನಾಗರಿಕರನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿರುವ ಈ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ

ಅವಕಾಶಗಳಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗೌರವದಿಂದಲೂ ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾಲಕಣ್ಣಿಯ ಕಾಮಮ್ಮ ಮತ್ತು ಅವಳ ಸುತ್ತಲಿರುವ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಇತಿಹಾಸವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದಾಖಲಾತ್ಮಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯ (Documentary Evidence) ವನ್ನೇ ನುಡಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಶರಣರೊಡಗೂಡಿ ಹರಪಾರಮ್ಯದ ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುದೇ ಶರಣಧರ್ಮದ ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಲೊಂದಾಗಿದೆ. ಇವಳ ಅಂಕಿತ ನಿರ್ಭೀತಿ ನಿಜಲಿಂಗ.

"ಎನ್ನ ಕರಣಂಗಳ ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವೆ;
ಗುರುಲಿಂಗಜಂಗಮದ ಕಾಲ ಕಟ್ಟುವೆ;
ವ್ರತಭ್ರಷ್ಟರ ನಿಟ್ಟೊರಸುವೆ, ಸುಟ್ಟು ತುರುತುರನೆ
ತೂರುವೆ, ನಿರ್ಭೀತಿ ನಿಜಲಿಂಗದಲ್ಲಿ!"

ಮೊದಲೆರಡು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಎರಡು ಮೌಲಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಾದ ಗುರು, ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಜಂಗಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ವ್ರತಭ್ರಷ್ಟರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ತುರುತುರನೆ ತೂರುವೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೊಂತಾದೇವಿ : ಇವಳು ಕೇವಲ ಐದು ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಅವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ವಿಡಂಬನೆ, ದೇವನ ಸ್ವರೂಪ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತವುಗಳಾಗಿವೆ. ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಯ ಕೃತ್ರಿಮತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ಒಂದು ವಚನ ಹೀಗಿದೆ.

"ಊರ ಒಳಗಣ ಬಯಲು, ಊರ ಹೊರಗಣ ಬಯಲೆಂದುಂಟೆ?
ಊರೊಳಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಬಯಲು, ಊರ ಹೊರಗೆ ಹೊಲೆ ಬಯಲೆಂದುಂಟೆ?
ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಡೆ ಬಯಲೊಂದೆ.
ಭಿತ್ತಿಯಿಂದ ಒಳಹೊರಗೆಂಬನಾಮವ್ಯೆಸೆ,
ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಡೆ ಕರೆದಡೆ ಓ ಎಂಬಾತನೆ ಬಿಡಾಡಿ".

ಅಂದರೆ ಬಯಲನ್ನು ಹೇಗೆ ಊರ ಒಳಗಣ ಬಯಲು, ಹೊರಗಿನ ಬಯಲು ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಊರೊಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಇರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಹೊಲೆ ಎಂದು ವಿಭಜಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. "ಮಾನವ ಕುಲವೊಂದೆ" ಎನ್ನುವಂತೆ, ಬಯಲನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಸಕಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ ಎಲ್ಲೆಂದರಲ್ಲಿ ಕರೆದರೆ ಓ ಎನ್ನುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಸಲ್ಲದು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ ಬೊಂತಾದೇವಿ. ಜಾತಿ ಎಂಬುದು ಮಾನವ ತನ್ನ ಅನುಕೂಲ ಸಿಂಧುವಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯರೆಲ್ಲಾ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಜಾತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆ, ಮೌಢ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ಅರಿವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ "Nature is a Silent Teacher" ಎಂಬ ಮಾತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ.

ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆಯರೂ; ಕೊಟ್ಟಣದ ಸೋಮಮ್ಮ ಕದಿರ ಕಾಳವ್ವೆ, ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ, ನಾಟ್ಯ ಪ್ರವೀಣೆ ಸಿದ್ಧದೇವಮ್ಮ ಹೂವಿನ ಅಲ್ಲಮದೇವಿ, ಸೇವಕರ ಗೌರವ್ವೆ ಮುಂತಾದವರಿಗೂ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನಮಾನವಿತ್ತು.

'ಎನ್ನ ಸ್ತ್ರೀ ಜಾತಿ ನಿಮ್ಮ ಶ್ರೀಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿತ್ತು, ಎನಗೆ ಭಿನ್ನದ ಮಾತಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಮೋಳಿಗೆಯ ಮಹಾದೇವಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ.

'ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಆಗಮ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೊಟ್ಟಣವ ಕುಟ್ಟಿದ ನುಚ್ಚು ತೌಡು ಕಾಣಭೋ!' ಎಂಬ ಮಾತು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯಳಂತೆ ಕಂಡ ವೇದಾಗಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಆಡಿದ ಮಾತು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನಂತಹ ಮೇಲು ವರ್ಗದ ವಚನಕಾರರೂ ಸಹ ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯನ... ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾರುಹೋಗಿ 'ಅಪ್ಪನು ನಮ್ಮ ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯ... ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯನ ಮನೆಯ ಮಗ ನಾನು... ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದಾರ ಚನ್ನಯ್ಯನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ, ಬಸವಣ್ಣನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಮಾದರ ಚನ್ನಯ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಚನ್ನಯ್ಯನಷ್ಟು ಪಾತ್ರನಾದ ಭಕ್ತ ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.[೩೯]

ಒಟ್ಟಾರೆ ವಚನಕಾರರು ಜಾತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆಗಳೆಂದರೆ "ಪಂಚಾಚಾರ"[೪೦] ಗಳೆಂಬ ನಿಯಮಾವಳಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ತಾತ್ವಿಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಒಂದಾದರೆ; ಜಾತಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನ ಎಂದು ಸಾರಿದುದಲ್ಲದೆ, ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಡೆದದ್ದು ಮತ್ತೊಂದು.

---

೩೯. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ, ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ. ೧೯೮೫.

೪೦. ಲಿಂಗಾಚಾರ, ಸದಾಚಾರ, ಶಿವಾಚಾರ, ಗಣಾಚಾರ, ಭೃತ್ಯಾಚಾರ, ಲಿಂಗಾಚಾರ:– ಲಿಂಗವಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯವನರಿಯಹುದಿಹುದು, ಸದಾಚಾರ:– ಸಜ್ಜನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತಂದು ಗುರು–ಲಿಂಗ–ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ನೀಡಿ ಸತ್ಯ ಶುದ್ಧನಾಗಿರುವುದು. ಶಿವಾಚಾರ:– ಶಿವ ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಕುಲಗೋತ್ರ ಜಾತಿ ವರ್ಣಾಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡದೆ ಅವರು ಒಕ್ಕುದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಗಣಾಚಾರ:– ಶಿವಾಚಾರದ ನಿಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳದಿರುಹುದು. ಭೃತ್ಯಾಚಾರ:– ಶಿವಶರಣರೆ ಹಿರಿಯರಾಗಿ ತಾನೆ ಕಿರಿಯನಾಗಿ ಭಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದು.

‘ಆವ ಕಾಯಕವ ಮಾಡಿದಡೂ ಒಂದೇ ಕಾಯಕವಯ್ಯ’ ಎಂದು ಗಂಗಮ್ಮನಂತಹ ಹೆಂಗಸು ಹೇಳುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಭಾವನೆ ಆಗ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿತ್ತು.

ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ:

ಮಾನವನ ಸಂಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪದ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ರೂಪ, ಯೌವನ, ವಿದ್ಯೆ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಅಧಿಕಾರ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮಾನವನ ಆತ್ಮೀಯವಸ್ತು. ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ.

ಶರಣಧರ್ಮದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವಾಗ ಈ ‘ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ’ ತುಂಬಾ ಸುಲಭ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅತ್ಯಂತ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೊಲೆಮಾದಿಗರಂಥ ಸಮಾಜದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ವರ್ಗ ಎಂಬುದುದೇನಿತ್ತೊ ಅವರೂ ಅಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಪರಿಚಿತ ಅಲ್ಲದ ಅನುಭವ ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರೆಂಬುದು ನಮ್ಮನ್ನ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚರಿತ್ರೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಮಜಲುಗಳನ್ನು, ತಿರುವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಧಾತುವೇ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಚೇತನದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದಮನ ಮಾಡುತ್ತ, ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ದಾಸ್ಯದ ಶೃಂಖಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸುತ್ತ ನಡೆದಿರುವ ವೈದಿಕ ಪಟ್ಟಭದ್ರಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಶರಣರು ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಮುನ್ನಡೆದರು ಎಂಬುದನ್ನು, ಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಿಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡ ಸ್ವತಃ ವಸ್ತುಗಳೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅವರ ವಚನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ವಚನಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಈ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬುದು ಶರಣರ ಧಾರ್ಮಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಕಾಯಕಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾ: ಶರಣರಾದ ಕಂಕರೀ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಹಾಗೂ ಢಕ್ಕೆಯ ಮಾರಯ್ಯರಂಥ ಶರಣರು ತಮ್ಮ ವಾದ್ಯಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಶರಣರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಮೆರೆಸಿ, ತನ್ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಧೂಳಯ್ಯನಂಥ ಒಬ್ಬ ಚಮ್ಮಾರ, ಜೋಡು ಚುಚ್ಚುವ ತನ್ನ ಉಳಿಯ ಮೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವನನ್ನು ಕಂಡ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವುದೂ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಶರಣರ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲ ಕಸಗುಡಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯಕ್ಕ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾಳೆ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮಾತಂತಿರಲಿ, ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರಿದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ, ಉಚ್ಚವರ್ಣದವಳಾದರೂ ಹೆಣ್ಣು ಶೂದ್ರನ ಸಮಾನಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿತ್ತು. ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಹೊರಗಿಟ್ಟ ಕಾರಣ ಅವಳ ತಿಂಗಳ ಮೈಲಿಗೆ. ಆದರೆ ವಚನಕಾರರು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮೈಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. ಜಾತಿ ಸೂತಕ, ಜನನ ಸೂತಕ, ಮರಣ ಸೂತಕ, ಉಚ್ಚಿಷ್ಟ ಸೂತಕ ಹಾಗೂ ರಾಜ ಸೂತಕಗಳೆಂಬ ಪಂಚಸೂತಕಗಳನ್ನು ವಚನ ಚಳವಳಿ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಮೈಲಿಗೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆಗೆ ಎಡೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಲಿಂಗಧಾರಣೆ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೈಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೊಗಲಾಡಿಸುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಯಿತು.

'ಹೆಣ್ಣು ಭಕ್ತೆಯಾದರೆ ಹೊಲೆಗಂಜಲಾಗದು' ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಸಾರುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟ ಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಪ್ರತಿವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕ, ಹೆಣ್ಣಿರಲಿ ಗಂಡಿರಲಿ" ಹೆಣ್ಣು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹಳಲ್ಲ ಎಂದು ಸಾರಿದ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೌನವಾಗಿ ಕಸ ಗುಡಿಸಿದಂತೆ ಗುಡಿಸಿ ಸಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕನ ನಿಲವು. ಅಲ್ಲದೆ ಅಧಿಕಾರವರ್ಗವನ್ನೇ ತೃಣವಾಗಿ ಕಂಡ ಅಕ್ಕನ ಧೋರಣೆ ಸಹ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ನಡುವೆ ಸುಳಿವ ಆತ್ಮ ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿರಿಯ ವಚನಕಾರ ಜೇಡರದಾಸಿಮಯ್ಯ ಸಾರಿದ ಮೇಲೆ, ಈ ವಾದವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರದ್ದೇ ಮೇಲುಗೈ.

ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ :

ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಒಂದೆಡೆ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸಹಜವಾದದ್ದು, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಯಾದೃಚ್ಛಿಕವಾದದ್ದು, ಆದರೆ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ವಾದಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈ ತೋರಿಕೆಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಸತ್ಯಕ್ಕ "ಅದು ಜಗದ ಹಾಹೆ; ಬಲ್ಲವರ ನೀತಿಯಲ್ಲ"ಎಂದು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾಳೆ.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ :

ಇವಳು ಇನ್ನು ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ
"ಆವ ಬೀಜವು ಬೀಳುವಲ್ಲಿ ಮೊಳೆ ಮುಖ ಹಿಂಚು ಮುಂಚುಂಟೆ?
ನೀ ಮರೆದಲ್ಲಿ ನಾನರಿದಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದುಡಲುಂಟೆ?
ಮೂಲನಷ್ಟವಾದಲ್ಲಿ ಅಂಕುರ ನಿಂದಿತ್ತು.
ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸತಿಪತಿ ಎಂಬ ನಾಮವಲ್ಲದೆ, ಅರಿವಿಂಗೆ ಬೇರೊಂದೊಡಲುಂಟೆ?
ಬೇರೊಂದಡೆಯಿಡದಿರು, ಮಾರಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಅಮಲೇಶ್ವರಲಿಂಗವನರಿಯಬಲ್ಲಡೆ".

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಅಂದರೆ ಬೀಜ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ತನ್ನ ರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮರವಾಗುವ ರೂಪಕವನ್ನು ಬಳಸುತ್ತ ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕೂಟದ ಮೂಲಕ ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದದ್ದು ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಶಿವನನ್ನು ಅರಿಯುವ ದಾರಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ರೀತಿ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಹಾಗೂ ತಾಜಾತನದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ನಡುವೆ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೆಂಗಸರೇ ವಾದಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಚನಕಾಲದ ಆಲೋಚನಾ ರೀತಿ ಮುಕ್ತವಾಗಿತ್ತು.

ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬರಹಗಾರ್ತಿಯರು. ತಾವೂ ಗಂಡಸರಂತೆ ಸರಿಸಮಾನರು ಎಂಬ ಮನವರಿಕೆಯೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಬರಹಕ್ಕೂ ಪ್ರಚೋದಿಸಿತು. ಹಿಂದೆ ಮೇಲುವರ್ಣದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು (ಅದೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಕ್ಷರತೆಯನ್ನು) ಪಡೆದಿದ್ದಿರಬಹುದಾದರೂ ಅವರಾರೂ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ರ ಕೊನೆಯ ಭಾಗ, ಕ್ರಿ.ಶ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ, ನಾಗಚಂದ್ರನ ಸಮಕಾಲೀನಳಾಗಿ 'ಕಂತಿ'ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿಯಿದ್ದಳೆಂಬ ಕತೆಯಿದೆ. ಆದರೆ ಆಕೆ ಬಹುತೇಕ ಕಲ್ಪಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದು ಸಾಬೀತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರೇ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಬರಹಗಾರ್ತಿಯರು.

ದುಗ್ಗಳೆ:

ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ವಚನಕಾರರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯನಾದುದರಿಂದ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ದುಗ್ಗಳೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ವಚನಕಾರ್ತಿ; ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಬರಹಗಾರ್ತಿ; ಆದರೆ ನಮಗೆ ಸಿಗುವುದು ಆಕೆಯ ಎರಡು ವಚನಗಳು ಮಾತ್ರ.

"ಭಕ್ತನಾದಡೆ ಬಸವಣ್ಣನಂತಾಗಬೇಕು
ಜಂಗಮನಾದಡೆ ಪ್ರಭುದೇವನಂತಾಗಬೇಕು
ಯೋಗಿಯಾದರೆ ಸಿದ್ಧರಾಮನಂತಾಗಬೇಕು
ಭೋಗಿಯಾದರೆ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನಂತಾಗಬೇಕು
ಐಕ್ಯನಾದರೆ ನಮ್ಮ ಅಜಗಣ್ಣನಂತಾಗಬೇಕು
ಇಂತೀ ಐವರ ಕಾರುಣ್ಯ ಪ್ರಸಾದವ ಕೊಂಡು
ಸತ್ತಹಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲದೆ ತತ್ತ್ವದ ಮಾತು ನಮಗೇಕಯ್ಯಾ
ದಾಸಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ರಾಮನಾಥಾ"

ಇಲ್ಲಿ ದುಗ್ಗಳೆ ವಿವಿಧ ಶರಣರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ತೋರುತ್ತಾಳೆ.

ಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವರಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣ ಸ್ವಭಾವದವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರಂತಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ವಿನಯವಂತಿಕೆಯು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಡಿದುದೇ ದುಗ್ಗಳೆಯ ವಿಶೇಷ. ವಚನ ಚಳವಳಿ ಕೊಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ತಮಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ವಚನ ಚಳವಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ; ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವಲ್ಲ, ಸದ್ಬಳಕೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ "ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದುದು ಭವಿಯನ್ನು, ಭಕ್ತನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ ವಿಚಾರ"[೪೧]

ಇದಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕ ಧರ್ಮ ಸಾರಿದಂತೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಾಯೆಯಲ್ಲ, ಮನದ ಮುಂದಣ ಆಸೆಯೇ ಮಾಯೆ; ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಪಿಲ ಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಸಾರಿ ಹೆಣ್ಣು ಕುಲದ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದವಳು, ಹೆಣ್ಣು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಅಂಕಿತದವಳು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ

ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದ ಉದಯಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಜೀವನ ಮೂಲವಾದುದು. ರಾಜರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದ ಧರ್ಮ ಕತ್ತಿಯ ಮೊನೆಯಿಂದಲೂ, ಪ್ರಸಾದದ ಪ್ರಲೋಭನೆಯಿಂದಲೂ ತನ್ನ ಗುರಿಯನ್ನು – ಜನರ ಮತಾಂತರವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಿರಂಕುಶರಾದ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿರುವಾಗ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರದೊಡನೆ ಧಾಮಿಕಧಾರೆಯೂ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ನಾಡಿನ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಹದಗೆಟ್ಟು, ರಾಜರು ಪರಸ್ಪರ ಕಿತ್ತಾಡುತ್ತಲೂ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿಯೂ, ದೌರ್ಬಲ್ಯದ ಕುರುಹಾಗಿ ಭೋಗವಿಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾಗ, ಧರ್ಮ ಅವರ ಕೈತಪ್ಪಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಕಹಳೆಯನ್ನು ಊದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ರಾಜಕೀಯ ಅನಿಶ್ಚಯತೆ ಒಂದೆಡೆಯಾದರೆ, ಕುರುಡರ ಕೈಹಿಡಿದು ಹೋಗುವ ಕುರುಡರಂತೆ ಡಾಂಭಿಕ ಆಚಾರಗಳ

---

೪೧. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದ ಆಶಯ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಕ.ಸಾ.ಅ.ಬೆಂ.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಶರಣರನ್ನು ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಜನಜಂಗುಳಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ, ದೈವ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಜವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಧರ್ಮನಿಯಂತ್ರಣ ಕರ್ತೃಗಳ ತಂಡ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ. ಇಂಥ ಸಮಾಜದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತೊಡೆದುಹಾಕುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮತಾವಾದವನ್ನು ಸಾರಿದ ಕೀರ್ತಿ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಅ) ದೇವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ:

ಶರಣರ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ದೇವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಸರಳಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ಶೂನ್ಯ ಬಯಲು ಇಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನಾಗಿ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಪರಶಿವನ ಕುರುಹೇ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ. ಇದರ ಮುಖಾಂತರ ಧ್ಯಾನ, ಚಿಂತನೆ, ಪೂಜೆಗಳು ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೆ ದೇವರು, ಆತನೇ ಶಿವ. ಸಾಧಕ ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತ, ಶಿವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ನಿರಾಕಾರ ಶಿವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನೇ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯ ಅಥವಾ ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ[೪೨] ಸ್ಥಲದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಶರಣ ಐಕ್ಯಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕಾರ ಪರಶಿವನ ಧ್ಯಾನ ಚಿಂತನೆಗಳು ನಡೆದು ಅವನೇ ತನ್ನಲ್ಲಡಗಿರುವ ಪರತತ್ತ್ವವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಧನೆಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಪರತತ್ತ್ವವಾಗಿ, ದೇವರಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ದೇವನನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ರೀತಿ, ಅರಿತು ಅವನೇ ತಾನಾಗುವ ರೀತಿ, ಈ ರೀತಿ ಅರಿವಿನ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಕ ಒಂದು ಹಂತ ತಲುಪಿದಾಗ ಸಾಕಾರಪೂಜೆಯಾಗಲೀ, ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಾಗಲೀ ಅನವಶ್ಯಕ.

ಹೀಗೆ ವೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ:

ಶಿವನ ಬಗೆಗಿನ ಭಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಅಚಲವಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ವಚನ.

"ವ್ರತ ಹೋದಾಗಳೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕಳೆನಷ್ಟವಪ್ಪಾ
ಅವರು ಲಿಂಗವಿದ್ದೂ ಭವಿಗಳು

---

೪೨. **ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ:** ಪರವಸ್ತುವನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ಕರಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ತಂದು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ನಿವೇದಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ವೇಧಿಸಿ, ತಾನೆಂಬ ಅನಿಷ್ಟವನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗ ಸಂಬಂಧವಾಗಲಾರದೆಂದು ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅದು ಹೇಗೆಂದಡೆ; ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದ ದೇಹದಂತೆ
ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳರಸ ಬಲ್ಲ ನೊಲ್ಲನವ್ವಾ"

ಅಂದರೆ ಈ ವಚನ ವ್ರತದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಳವ್ವೆಯ ನಿಲುವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ. ವ್ರತನಷ್ಟದಿಂದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ಕಳೆ ಕೂಡ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇಷ್ಟಲಿಂಗಧರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹವರು ಲಿಂಗವಿದ್ದು ಭವಿಗಳೆ! ಕೇವಲ ಬಾಹ್ಯ ಆಡಂಬರಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗ ಧರಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು, 'ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದ ದೇಹ'ಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲವೂ ಮಹತ್ವ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ ಧರಿಸಿದವನ ನಿಷ್ಠೆ.

ದೇಗುಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಖಂಡನೆ:

ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡುವರು;
ನಾನೇನ ಮಾಡಲಿ ಬಡವನಯ್ಯ.
ಎನ್ನ ಕಾಲೆ ಕಂಭ! ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ!
ಶಿರ ಹೊನ್ನ ಕಳಸವಯ್ಯಾ!
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ ಕೇಳಯ್ಯ
ಸ್ಥಾವರಕ್ಕಳಿವುಂಟು, ಜಂಗಮಕ್ಕಳಿವಿಲ್ಲ![೪೩]

ಅಂದರೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀಮಂತವರ್ಗ ಅಪಾರ ಹಣದಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಶಿಥಿಲಗೊಂಡು ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯಿಂದ ಜನರ ಶೋಷಣೆ ನಡೆಯತೊಡಗಿತು.

ದೇವದಾಸೀ ಪದ್ಧತಿಯಂಥ ಅನಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಗಳು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅನೈತಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ ಉಚ್ಚವರ್ಗದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರವೇಶ ಪೂಜಾದಿಗಳು ಸೀಮಿತವಾಗಿ ದೀನರು ಹಾಗೂ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವರ್ಗದವರು ಈ ಹಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುವಂತಾಯಿತು.

ಇಂಥ ದೇವಾಲಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಸಿಡಿದೆದ್ದರು. ನಮ್ಮ ದೇಹವೇ ಒಂದು ದೇವಾಲಯ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪಾರ ಹಣ ವ್ಯಯಮಾಡಿ ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲದೆ ಬಡವರಿಗೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ

---

೪೩. ಬಸವ ವಚನಾಮೃತ ಭಾಗ–೧/ಪುಟ.೨೧ ಡಾ.ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು.

ಕೆಲಸ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ದೈವೀಶಕ್ತಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ, ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಕಾಯಕ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಸದಾಚಾರ ಸನ್ನಡತೆಯಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದರೆ, ನಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನೇ ದೇವಾಲಯವನ್ನಾಗಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟೇ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿದ ಸ್ಥಾವರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪರಿಶುದ್ಧ ಜೀವನಸಿದ್ಧಿಯಿಂದಾಗಿ ಶರಣ ಸಂತತಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅನಂತ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಂತ ಜಂಗಮರ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಪಾರವಾದ ಹಣ ವ್ಯಯವಾಗಲಿ, ಮಾನವನಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಟವಾದುದು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. 'ಮಾನವ ಜನ್ಮ ದೊಡ್ಡದು ಇದ ಹಾಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಡಿ ಹುಚ್ಚಪ್ಪಗಳಿರಾ' ಎಂದು ದಾಸರ ವಾಣಿಯಂತೆ.

ಬೊಂತಾದೇವಿ:

> "ಅರಿವೆ ಬಿಡಾಡಿ, ಅರಿಯದೆ ಬಿಡಾಡಿ,
> ಮರವೆ ಬಿಡಾಡಿ, ಮರೆಯದೆ ಬಿಡಾಡಿ,
> ಅರಿವರತು ಕುರುಹಿಲ್ಲದಾತ ನೀನೆ ಬಿಡಾಡಿ"

ತಾನು ಬೇರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಬೇರೆ ಎಂಬ ಭಿನ್ನಭಾವದ ಅರಿವು ನಷ್ಟವಾಗಬೇಕು. ಆ ಅರಿವಿನ ಕುರುಹು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಆತನೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪ ಎನ್ನುವುದರ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ದೈವತ್ವದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು, ಆ ಶಕ್ತಿಯೇ ದೇವರು, ದೇಹವೇ ದೇಗುಲ ಎಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇವಳೂ ಬರುತ್ತಾಳೆ.

ಸತ್ಯಕ್ಕ

> "ಅರ್ಚನೆ ಪೂಜನೆ ನೇಮವಲ್ಲ;
> ಮಂತ್ರ ತಂತ್ರ ನೇಮವಲ್ಲ;
> ಧೂಪ ದೀಪಾರತಿ ನೇಮವಲ್ಲ;
> ಪರಧನ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರದೈವಂಗಳಿಗೆರಗದಿಪ್ಪದೆ ನಿತ್ಯನೇಮ
> ಶಂಭುಜಕೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಇವು ಕಾಣಿರಣ್ಣಾ ನಿತ್ಯನೇಮ.

ಇವಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಭಜನೆಯಲ್ಲ, ಅರ್ಚನೆ, ಪೂಜೆ, ಮಂತ್ರವಲ್ಲ, ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ ಶುದ್ಧಗೊಂಡ ಮನುಷ್ಯನ ಮಾನವ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಸೇವೆಯೇ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿ. ಪರಧನ ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರದೈವಗಳಿಗೆ ಎರಗದಿರುವುದೇ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ದೇಗುಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದಾಗುವ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಣದ ವ್ಯಯ, ಪರಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಮೋಹ, ಹಲವಾರು ದೈವಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ಧೋರಣೆ ಮೇಲಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಡಾಂಭಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಮೀಸಲಾಗಿರುವ ಪ್ರಸ್ತುತ ದೇವಾಲಯಗಳ ಇರುವಿಕೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇದನ್ನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೨ನೇ ಶತಮಾದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಮಥರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಶರಣ-ಶರಣೆಯರು ಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಅದರೆ ವಿಪರ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಅಂಥ ವಿಚಾರವಾದಿ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯದ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಇಂದು ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿ, ಆ ಶರಣರ ಬದುಕಿನ ಪರಿಶುದ್ಧ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೇ ಮೂಲೆಗುಂಪು ಮಾಡಿ, ಬಸವ ಜಯಂತಿ ಎಂಬ ಉತ್ಸವ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ತಿರುಳನ್ನು ವೀರಶೈವರೇ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿರುವುದು ದುರಂತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ.

ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳ ನಿರ್ಮೂಲನೆ:

ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬೇರೂರಿ ನಿಂತಿರುವ ಗುಣವಾಗದ ವ್ಯಾಧಿಗಳೆಂದರೆ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಅಂಧ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು. ಮಾನವ ತನ್ನ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ದಿನ, ವಾರ, ತಿಥಿ, ತಿಂಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಮನಸ್ಸಿರುವವರಿಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಗಳಿಗೆಯೂ ಒಳ್ಳೆಯದೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಬದ್ಧರಾಗೇ ಇದ್ದಾರೆ.

ಇಂಥ ಮೌಢ್ಯದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಹೊರತರಲು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೆಣಗಿದರು. ಬಸವಣ್ಣನ ಅನುಯಾಯಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಹುಮಂದಿ ವೀರಶೈವರು ಕೂಡ ಜಾತಕ, ನಕ್ಷತ್ರ ನೋಡದೆ, ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ದಿನ ನೋಡಿ ಮದುವೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯ ತಿಳಿಯಲು ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳ ಮನೆಗೆ ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ನಡವಳಿಕೆ ಶರಣಪಥಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲದು ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

"ಎಮ್ಮವರು ಬೆಸಗೊಂಡರೆ ಶುಭಲಗ್ನವೆನ್ನಿರಯ್ಯಾ;
ರಾಶಿಕೂಟ ಋಣಸಂಬಂಧವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ;
ಚಂದ್ರಬಲ ತಾರಾಬಲವುಂಟೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ;
ನಾಳಿನದಿನಕಿಂದಿನ ದಿನ ಲೇಸೆಂದು ಹೇಳಿರಯ್ಯ;
ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವರ ಪೂಜಿಸಿದ ಫಲ ನಿಮ್ಮದಯ್ಯ!"

ಎಂಬ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮರತೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ.

ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ತನ್ನ ಪತಿ ಮಾರಯ್ಯ ಬಸವಣ್ಣನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ತಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವಲ್ಲಿ, ಪರರು ನೀಡಿದ ದಾನದಿಂದ ನಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ

ಎಂಬುದು ವಿಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉದ್ಧಾರ ಏಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ನೀಡುವ ಧಾನ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ವಂತ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ, ಸ್ವಯಂ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದು ಶರಣ ಶರಣೆಯರ ಬದುಕಿನ ರಹಸ್ಯ.

ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ

ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಅವನೇ ಪರಮದೈವ, ಅವನೇ ಪರಾತ್ಮರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಿವೈಕ್ಯವೇ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಸರ್ವೋನ್ನತವಾದ ಗುರಿ, ಲಿಂಗವು ಶಿವನ ಪ್ರತೀಕವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಲಿಂಗೈಕ್ಯವೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದುಂಟು. ಈ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಗೆ 'ಅಂಗ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಜೀವ ಶಿವ ಸಾಯುಜ್ಯಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗ ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾಂಗಸಂಯೋಗ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಟ ಸಾಧಕನ ಸಾಧನವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗಳೆಂದು, ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಅವೇ ಭಕ್ತಸ್ಥಲ, ಮಹೇಶಸ್ಥಲ, ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ ಸ್ಥಲ, ಶರಣಸ್ಥಲ ಮತ್ತು ಐಕ್ಯಸ್ಥಲವೆಂಬ ಅರು ಸ್ಥಲಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಐಕ್ಯಸ್ಥಲವೇ' ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ಇದೇ 'ವಚನಸಿದ್ಧ'ನ ನಿಲವು ಎನ್ನಬಹುದು. ಶಿವ-ಜೀವರ ಸಮರಸ ಐಕ್ಯವು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯಸ್ಥಲವೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇದೇ ಶಿವೈಕ್ಯ, ಲಿಂಗೈಕ್ಯ, ನಿಜೈಕ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವ ಸ್ವರೂಪವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ, ಶೂನ್ಯ ರೂಪವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು.

ಸಾಧಕ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮ ಇವರೇ ಜೀವ-ಶಿವರು, ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನೇ ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಅಂಗ' ಮತ್ತು 'ಲಿಂಗ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರೂ. ಲಿಂಗವು ಗುರುಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಲಿಂಗ-ಆಚಾರ ಲಿಂಗ ಎಂದು ಮೂರು ತೆರೆನಾಯಿತು. ಈ ಮೂರು ಮತ್ತೆ ಮಹಾಲಿಂಗ-ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ-ಜಂಗಮಲಿಂಗ ಅಥವಾ ವಾಚಕಲಿಂಗ-ಶಿವಲಿಂಗವಾಯಿತು ಇದೇರೀತಿ ಅಂಗವು ಯೋಗಾಂಗ, ಭೋಗಾಂಗ, ತ್ಯಾಗಾಂಗ ಎಂದು ಮೂರು ತೆರ ಆಗಿ. ಅ ಮೂರು ಮತ್ತೆ ಐಕ್ಯ-ಶರಣ, ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಿ-ಪ್ರಸಾದಿ, ಮಹೇಶ-ಭಕ್ತ ಎಂದು ಒಂದೊಂದು ಎರಡು ತೆರ ಆದವು. ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ಆರು ಲಿಂಗಸ್ಥಲಗಳೂ, ಆರು ಅಂಗ ಸ್ಥಲಗಳೂ ಆದವು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಈ ಆರು ಸ್ಥಲಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

(೧) ಭಕ್ತಸ್ಥಲ: ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನನ್ಯವಾದ ಪ್ರೇಮ, ಸತತವಾದ ಸ್ಮರಣ-ಮನನಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ಮನಸ್ಸು ಇರಬಾರದು. ದೈನಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ

ಲೀನಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಜಂಗಮವೊಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇರಬೇಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನೆ ಮೇಲು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇರಬೇಕು. ಬಸವಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನೇ ಮೇಲು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ದೃಢವಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಮುಂದುವರಿದು ಬ್ರಹ್ಮ ಪದವಿ, ವಿಷ್ಣು ಪದವಿಗಳು ಬೇಡ, ಸಾಧು ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸ ಸಾರಸಜ್ಜನರ ಸಂಗವಯ್ಯ ಎಂದು ಹಾಡಿದರು.

(೨) ಮಹೇಶಸ್ಥಲ: ಶಿವನಲ್ಲದೆ ಬೇರೊಂದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ದೃಢವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಲಿಂಗ ಜಂಗಮರ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು ಈ ಸ್ಥಲದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೈವದಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ನೈತಿಕ ಶುದ್ಧಿ ಮುಖ್ಯ ನೀತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾಮ–ಕಾಂಚನ ತ್ಯಾಗದ ವಿಷಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಪರಸ್ತ್ರೀ ಪರಧನವೆಂಬ ಜೂದಿಂಗೆ ಅಂಜುವೆನಯ್ಯ' ಎನ್ನುವ ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ಜೀವ.

(೩) ಪ್ರಸಾದಿಸ್ಥಲ: ಸಾಧನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿ ಬಳಿಕ ತಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಪ್ರಸಾದಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಾದವೆಂದರೆ ತೃಪ್ತಿ, ಇದುವರೆಗೂ ಯಾವ ಯಾವುವು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಾಗಿದ್ದುವೋ ಅವೆಲ್ಲ ಈಗ ಭಗವಂತನಿಂದ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿವೆ.

(೪) ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಸ್ಥಲ: ಮುಂದಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಧಾನ. ಈಗ ಇಷ್ಟಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ದೇವರು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಒಳ ಹೊರಗುಗಳಲೆಲ್ಲಾ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಉಸಿರಾಡುವುದು ಅವನ ಉಸಿರನ್ನೇ ಎನ್ನುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯ ಭಕ್ತಿಗೆ 'ಅನುಭವಭಕ್ತಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಣವು ಲಿಂಗವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. "ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಕಾಯವೇ ಸೆಜ್ಜೆ, ಆಕಾಶ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜನ, ಹೂವಿಲ್ಲದ ಪರಿಮಳದ ಪೂಜೆ, ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಶಿವ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಇದು ಅದ್ವೈತ ಕಾಣಾ ಗುಹೇಶ್ವರ.

(೫) ಶರಣ ಸ್ಥಲ: ಲಿಂಗಾಂಗ ಯೋಗದ ಅನುಭವಯುಕ್ತ ಜ್ಞಾನವೇ ಶರಣನ ಲಕ್ಷಣ? ಜ್ಞಾನ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ, ಮೋಹ ಹೋಗಿದೆ, ಆನು–ನೀನು ಎಂಬುದು ಬೇರೆ ತಾನಿಲ್ಲ, ತಾನು ಅರಿದ ಬಳಿಕ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ದೇಹ ಬುದ್ಧಿ ಹೋಗಿದೆ. ಆತ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಲೀನವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಿತಿ.

(೬) ಐಕ್ಯ ಸ್ಥಲ: ಇದುವರೆಗೂ ಅಂಗವಾಗಿದ್ದು, ಈಗ ಅದನ್ನು ದಾಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿದೆ 'ಬಯಲು ಬಯಲಿನ ಸಂಗಮ', 'ನದಿ ನದಿಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿದಂತಾಯಿತ್ತು', ಬೆಳಕು ಬೆಳಕಿನೊಡನೆ ಸೇರಿದಂತೆ' ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುವುದು. ಎಲ್ಲ ಗುಣಗಳು ಅಳಿದು ಒಂದು ಒಂದೇ ಆಗಿ ನಿಂತಿರುವುದು. ನೀರೊಳಗಿನ ಮಡಕೆಯಿದ್ದಂತೆ. 'ಲಿಂಗವೆನ್ನಿ ಲಿಂಗೈಕ್ಯವೆನ್ನಿ' ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವುದು ಸಮರಸತೆಯನ್ನೆ ಪರಿಪೂರ್ಣತಾ ಭಾವದ ಸಿದ್ಧಿ. ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂತು, ಶಿವತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಸತ್ ಚಿತ್ ಆನಂದ ಎಂಬ ಮೂರು ಮುಖಗಳಿವೆ, ಅದೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ಥಿತಿ.

ದೇಹವಿಡಿದು ಬಂದ ಜೀವ ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮರೆತು ಲೌಕಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಮಾಡಬಾರದ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತದೆ ಆ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಜಾತಿಸ್ಮರೆಯಾಗಿ (ನಿಜಸ್ವರೂಪ) ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವುಂಟಾಗಿ, ಅದನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಯೋಜಿತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಜೀವ ಷಟ್ಸ್ಥಲದ ಸೋಪಾನಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತ ಮೇಲೆ ಮೇಲೇರುವುದೇ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ.

೧] **ಶೀಲ-ನೇಮ:** ಬಸವಣ್ಣನವರ ಉದಯಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಡಾಂಭಿಕತೆ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೃದಯ ಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿತ್ತು. ಜಪತಪಗಳನ್ನಾಚರಿಸುವುದಾಗಲೀ, ವ್ರತ ನಿಯಮ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದಾಗಲಿ ಸಲ್ಲದು. ಸದಾಚಾರ, ಸನ್ನಡತೆ, ಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯುವುದು ಇವು ಹಾಗೂ ಅಂತರಂಗ ಶುದ್ಧಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಗೆ ಮೂಲ.

ತಾವೇ ಶೀಲವಂತರೆಂದು ಗರ್ವದಿಂದ ನುಡಿಯುವವರಿಗೆ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರು 'ಇದ್ದುದ ವಂಚನೆ ಮಾಡದಿಪ್ಪುದೇ ಶೀಲ; ಪರಧನ, ಪರಸ್ತ್ರೀಯರ ಮುಟ್ಟದಿಪ್ಪುದೇ ಶೀಲ', ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಮತ್ಸರ, ಹಾಗೂ ಆಮಿಷಗಳೆಂಬ ವೈರಿಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದೇ ಶೀಲ, ಅದೇ ನೇಮ. ಲಿಂಗವಂತನಾದರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹೋದರೆ ಅವನು ಭವಿಯೇ ಸರಿಯೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಶೀಲಗಳನ್ನು ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶರಣೆಯರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ

ಅಕ್ಕಮ್ಮ: ಈಕೆಯ ೧೫೩ ವಚನಗಳು ಅಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಬಹಳಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಶೀಲದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ, "ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಶೀಲ"[೪೪] ಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಕೆಲವು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ.

"ಅಕ್ಕಿ ಬೇಳೆ ಬೆಲ್ಲ ಉಪ್ಪು ಮೆಣಸು ಅಡಕೆ ಫಲ ರಸ ದ್ರವ್ಯ ಮುಂತಾದ
ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ರತವೋ ಮುಟ್ಟುವ ತಟ್ಟುವ ಸೋಂಕುವ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ವ್ರತವೊ?
ಇವು ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸೌಕರಿಯವಲ್ಲದೆ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲ ವ್ರತವಾವುದೆಂದಡೆ;'

---

೪೪. ಪಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿ: ಟಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರಿ; ಶ್ರೀ ವತ್ಸ ನಿಘಂಟು, ಮೈಸೂರು

ತನ್ನಯ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ತನಗಲ್ಲದುದ ಕಂಡಡೆ
ತಾ ಮುಟ್ಟದುದ ಮುಟ್ಟಿದಡೆ ತಾ ಕೊಳ್ಳದುದ ಕೊಂಡಡೆ
ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ಆ ತನುವಂ ಬಿಟ್ಟು ನಿಂದುದು ವ್ರತ".

ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ವ್ರತ, ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲ, ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಆಚರಣೆಗಳು ವ್ರತ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ರತ ಅಂಗದಲ್ಲಿರಬೇಕು, ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿ ಆಚಾರವಿರಬೇಕು, ಅಂತರಂಗದ ಶುದ್ಧತೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ಬಳಸುವ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಕ್ಕಮ್ಮ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮ:

"ಶೀಲವಂತನಾದಡೆ ಜಾತಿಯ ಬಿಡಬೇಕು" ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೊರಜಗತ್ತಿನ ಅಜ್ಞಾನ, ಮೌಢ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಡದವನು ಶೀಲವಂತನಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗ ಒಂದೇ ಆಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ನಿಲವು ಇವಳದು. 'ಜಾತಿ'ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ದೊಡ್ಡ ಪಿಡುಗು ಅದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಂಟಿದ ಶಾಪ. ಅದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ, ಆದರೆ ಶರಣನಾದವನು ಅದರಿಂದ ಹೊರತಾಗಬೇಕು, ಶರಣನಾದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ಜಾತಿಯನ್ನು ನೆನೆಯದೆ ಲಿಂಗನಿಷ್ಠೆ ತೋರಿದರೆ ಅದು ಅವನ ಶೀಲ ಇಂಥ ಶೀಲವಂತರ ಬದುಕೇ ಒಂದು ವ್ರತ. ಇದು ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನೆಗೆ ಮಾರ್ಗ

ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಕಾಳವ್ವೆ:

"ವ್ರತವೆಂಬುದು ನಾಯಕರತ್ನ
ವ್ರತವೆಂಬುದು ಸುಪ್ಪಾಣಿಯ ಮುತ್ತು;
ವ್ರತವೆಂಬುದು ಜೀವನ ಕಳೆ;
ವ್ರತವೆಂಬುದು ಸುಯಿದಾನ
ವ್ರತ; ತಪ್ಪಲು, ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಗಳರಸ ನೊಲ್ಲನವ್ವಾ"

ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ವ್ರತವೆಂಬುದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರತ್ನಗಳಿಗೂ ನಾಯಕರತ್ನ, ನಿಜವಾದ ವ್ರತವೇ ಬದುಕಿನ ಜೀವಂತಿಕೆ, ವ್ರತವೇ ಸುಯಿದಾನ ಇದು ತಪ್ಪಿದರೆ ಶಿವ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬದುಕಿನೊಳಗೆ ಅಳವಟ್ಟುದೇ ವ್ರತ, ವ್ರತವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ನಿರರ್ಥಕ ಎಂಬುದು ಇವಳ ನಿಲುವು.

ಅನುಭಾವ: ಅನುಭಾವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಪಥ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಹಾದಿಯೇ ಅನುಭಾವ ಪಥ, ಇಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಪತಿ, ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು.

ನಿರಾಕಾರನೆಂದು ಪರಿಭಾವಿಸುವ ಶರಣರು ಅನುಭಾವದ ಮಧುರ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಮೂರ್ತೀಕರಿಸಿ ಪರಿಭಾವಿಸುವುದು ಅನುಭಾವ ಕಾವ್ಯದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ, ಪರಿಚಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ವಿರಹ, ಮಿಲನವೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅನುಭಾವದ ಹಂತಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದರೂ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಈ ಹಾದಿಗೆ ಆರುಸ್ಥಲಗಳಿವೆ.

ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ:

ಶೂನ್ಯ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶನಾದ ಅಲ್ಲಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನೊಡನೆ ಶರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ವೈಚಾರಿಕ ವಾದಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳೊಡನೆ ಅನುಭವ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು 'ಅನುಭಾವ'ವಾಗಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಶಿವಶರಣೆಯರು ನಿಷ್ಣಾತರಾಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ವಿಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕನಿಗೆ ಅಜಗಣ್ಣ (ಆದರೆ ಅಜಗಣ್ಣನ ವಚನಗಳು ಇದುವರೆಗೂ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಖರತೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರಭುದೇವರ ಮಾತು, ಚರ್ಚೆಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ). ಅಣ್ಣ, ಗುರುವೂ ದೈವವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಅವನ ಮರಣದಿಂದ ಮುಂಗಾಣದೆ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋದವಳಂತಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕನ್ನೆ ಹುಡುಕುವಂತೆ ತತ್ತರಿಸಿ ಹೊಗುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಮ ಅರಿವುಳ್ಳವಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವೆ, ಆದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಂತೆ ಬದುಕನ್ನು ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ನೋಡಲಾರದೆ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿರುವೆ, ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹುಟ್ಟೂ ಒಂದೇ ಸಾವೂ ಒಂದೇ ಎಂದಾಗ, ಅಜಗಣ್ಣ ನನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ಮನವಾಗಿ ಪ್ರಾಣದೊಳಗೆ ಪ್ರಾಣವಾಗಿದ್ದವನು ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಇಷ್ಟಲಿಂಗವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಜಗಣ್ಣ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎನ್ನುವ ಅಲ್ಲಮನ ಮಾತಿಗೆ, ಕೇವಲ ಅಣ್ಣನಾಗಿ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ನೆನೆದು ಅಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅನುಭಾವದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಜಗಣ್ಣ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ, 'ಬೇರೆ ಮಾಡಿ ನುಡಿಯಬಹುದೇ ಪ್ರಾಣಲಿಂಗವನು' ಎಂಬ ಮಾತು ಅವಳಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಗುರುಮುಖೇನವೇ ಎಲ್ಲವೂ ಸಾಧಿತವಲ್ಲವೆ? ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಮ 'ನಿನಗೆ ನೀನೇ ಗುರು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವಳು,

> 'ತನ್ನ ತಾನರಿದವಂಗೆ ಅರಿವೆ ಗುರು'
> 'ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ
> ಸ್ವರವೆಂಬುದು ಪರತತ್ತ್ವ" ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ.

ಥಟ್ಟನೆ ತನ್ನಣ್ಣ ಶಬುದಕ್ಕೆ ಹೇಸಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುವ ರೀತಿ ಅವಳ ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿ. 'ಶರಣ, ನಡೆದರೆ ನಿರ್ಗಮನಿ ನುಡಿದರೆ ನಿಶ್ಯಬ್ದಿ' ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಮಾತಿಗೂ ಪ್ರತಿ ಮಾತನ್ನಾಡುವ ದಿಟ್ಟೆ. ಆಗ ಪ್ರಭು 'ನುಡಿತತ್ತ್ವವೂ

ಹೌದು, ಮಾಯೆಯೂ ಹೌದು,' ಅರಿತು ಆಡಿದರೆ ತತ್ತ್ವ ಅರಿಯದೇ ಆಡಿದರೆ ಮಾಯೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ಕಬ್ಬುನ ಉಂಡ ನೀರಿನಂತೆ,
ಉರಿಯೊಳಡಗಿದ ಕರ್ಪೂರದಂತೆ
ಬಯಲನಪ್ಪಿದ ವಾಯುವಿನಂತೆ'

ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳು ಸತ್ಯವಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರ ಬಾಹ್ಯಕ್ಕೆ ಅಗೋಚರ ಹಾಗೆ ಕೂಟವಿಲ್ಲದ, ವಿಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ 'ಸಿಡಿಲು ಹೊಯ್ದ ಬಾವಿಗೆ ಸೋಪಾನವುಂಟೆ?' ಎಂದು ಸಾವಿನ, ಅಗಲಿಕೆಯ, ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ನಿರಪೇಕ್ಷ ಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ ಅನುಭಾವದ ಒಟ್ಟಾರೆ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾಳೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾದ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯಿರುವ ಶರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಶರಣೆ ಲಿಂಗಮ್ಮ:

"ಒಂದು ಊರಿಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲು
ಆ ಊರಿಗೆ ಐದು ಕಾವಲು, ಆರುಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು
ಅಪ್ಪಣ್ಣಪ್ರಿಯ ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ."[೪೫]

ಅಂದರೆ ಈ ದೇಹವೆಂಬುದೊಂದು ಊರು ಇದ್ದಂತೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿವಿಗಳು, ಬಾಯಿ, ನಾಭಿ, ಮಲಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆಯ ದ್ವಾರಗಳು ಮತ್ತು ನಾಸಿಕ ಹೀಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ದೇಹದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಾದ ಕಣ್ಣು, ಕರ್ಣ, ಜಿಹ್ವೆ, ನಾಸಿಕ, ಚರ್ಮ ಇವು ದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾವಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅದರ ಆಗು ಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ದೇಹವೆಂಬುದು ಪುಟ್ಟ ರಾಜ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು ಮನಸ್ಸೇ ಈ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅರಸು, ಇದರ ಆಡಳಿತದ ಕಡಿವಾಣವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವವರು ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮದ, ಮೋಹ, ಮತ್ತು ಮತ್ಸರಗಳೆಂಬ ಆರು ಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನಿಗಳು. ಇವು ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳೆಂದು ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿರಪರಿಚಿತವಾಗಿವೆ. ರಾಜ್ಯದ ಚಟುವಟಿಗೆಗಳ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ ನವದ್ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರಲಿಂಗ ಗುರುಲಿಂಗ, ನಿಶ್ಶೂನ್ಯಲಿಂಗ ಮತ್ತು

---

೪೫. ಶಿವಶರಣೆಯರ ಸಮಗ್ರ ವಚನ ಸಂಪುಟ–೫. ೭೪ನೇ ವಚನ, ಪುಟ. ೩೪೭, ಸಂ. ಡಾ॥ ವೀರಣ್ಣರಾಜೂರ)

ನಿರಂಜನಲಿಂಗ, ಪ್ರಸಾದಲಿಂಗ, ಮಹಾಲಿಂಗ, ನಿಃಕಲಲಿಂಗ, ನಿರಂಜನಲಿಂಗ ಎಂಬ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವತ್ತ ಸಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದಾಗ ಮಾನವನ ಜೀವನದ ಪರಮ ಧ್ಯೇಯವಾದ ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಬೆಳಗಿನೊಳು ನಿತ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಲಿಂಗಮ್ಮ ಮಾನವ ದೇಹವನ್ನೊಂದು ಗ್ರಾಮ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಸುಂದರ ಉಪಮಾಲಂಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಶರಣತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ಈ ಮಹಾಚೇತನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಮನಸ್ಕರಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ:

ಲಿಂಗಾಂಗಯೋಗದ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನು ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಅಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ ಸುಂದರ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಮಾರುತನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತ ಗಂಧದಂತೆ
ಸುರತದಲ್ಲಿ ಬೆರೆದ ಸುಖದಂತೆ
ಮಚ್ಚಿದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಉಚಿತದಂತೆ
ಭಕ್ತರಿಗದೆ ಹಾದಿ ಎಂದೆ ನಾಸ್ತಿನಾಥ.

ಅಂದರೆ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಬೆರತ ಪರಿಮಳ, ಸುರತದಲ್ಲಿನ ಸುಖ ಹೇಗೆ ಅಗೋಚರ ವಾದುದು, ಆದರೆ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಗೋಚರಿಸುವಂತಹುದು. ಆತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿ ಎಂಬುದು ವಯಕ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾನುಭವಗಮ್ಯವಾದುದು. ಭಕ್ತಿಯ ಅಂತಿಮ ಗುರಿಯೆ ಸಮರ್ಪಣೆ, ಸಾಮರಸ್ಯ. ಲೌಕಿಕ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳ ಮೂಲಕ ಭಕ್ತ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಡುವಿನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗುವ ಅನುಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬೊಂತಾದೇವಿ:

ವೀರ ವಿರಕ್ತೆಯೆಂದು ಕಾವ್ಯಗಳು ನಿರೂಪಿಸುವ ಬೊಂತಾದೇವಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯೋಗ ಸಾಧಕಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

'ಶಬ್ದವೆ ಬ್ರಹ್ಮ, ಶಬ್ದವೆ ಸಿದ್ಧ, ಶಬ್ದವೆ ಶುದ್ಧ ಕಾಣಿರೆ, ಬಿಡಾಡಿ;' ಎನ್ನುವ ಹೇಳಿಕೆ ಶಬ್ದವೇ ಶುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ.

"ಘಟ ಪಟನಾದ, ಓ ಎಂಬಾತ ಲಿಂಗ,
ತರಗೆಲೆಗಳಿಂ ಗೊಂದೆ ಗಾಳಿ
ಹಾರುತ್ತಿಪ್ಪವು
ಒಂದೆ ಅನಿಲ, ನಿಂತ ದೇಹ ಪಟ್ಟಿಗಳೊಳಗೆಲ್ಲ
ಕರೆದಡೆ, ಓ ಎಂಬಾತನೆ ಬಿಡಾಡಿ"

ಶಿವಯೋಗ ಸಿದ್ಧಿಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಹಂತವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ವಚನ ಇದಾಗಿದೆ. ಧ್ಯಾನಗಳಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿಕೊಂಡು, ಶ್ವಾಸವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಶರೀರವನ್ನು ತರಗೆಲೆಯಂತಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಂತರಾತ್ಮದಲ್ಲಿ ಏಕಭಾವನೆ ಹೊಂದಿರುವ ಇವಳ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಸತ್ಯಕ್ಕ: ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಅನುಭಾವಿ ಕವಯತ್ರಿ.

"ಇನಿಯಂಗೆ ತವಕವಿಲ್ಲ; ಎನಗೆ ಸೈರಣೆಯಿಲ್ಲ.
ಮನದಿಚ್ಛೆಯನರಿವ ಸಖಿಯರಿಲ್ಲ, ಇನ್ನೇವೆನವ್ವಾ?
ಮನುಮಥವೈರಿಯ ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಎನ್ನಮನ ಬಿಡದು."

ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಗೆಗಿನ ಐಕ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಲೀನಗೊಳ್ಳಲು ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ತವಕಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮನ್ಮಥನ ಎಡೆಯಿಂದಾಗಿ ಅನುಭಾವಕ್ಕಾಗುತ್ತಿರುವ ಅಡೆ ತಡೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಆತ್ಮ-ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಐಕ್ಯಗೊಳ್ಳುವ ಅನುಭಾವವೊಂದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಐಕ್ಯ, ಲಿಂಗೈಕ್ಯ

"ಉದಕದೊಳಗಣ ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ,
ವಾಯುನುಂಗಿದ ಪರಿಮಳದಂತೆ
ಉರಿಯೊಳಡಗಿದ ಕರ್ಪೂರದಂತೆ,
ಭಾವನಾಟಿದ ಬಯಲಿನಂತೆ,
"ಅರಿವು ನುಂಗಿದ ಮರಹಿನಂತೆ"

ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೀರಿನೊಳಗಿರುವ ಬೆಂಕಿ ಹೇಗೆ ಅಗೋಚರವೋ,! ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗಿರುವ ಪರಿಮಳ ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ! ಬಯಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಾವದಂತೆ, ಅರಿವಿರುವ ಮನದೊಳಗೆ ಮರೆವೂ ಇರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನಿರುವ ಅನುಭವ, ಅಂತರಂಗ ಭಕ್ತಿ ಸತ್ಯಶುದ್ಧವಾದದ್ದು ಎಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅನುಭಾವಲೋಕದ ಸತ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಪಂಚದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ನೀಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಶರಣೆ ಸತ್ಯಕ್ಕನಂಥವಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ:

ಇವಳ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಷಟ್ಸ್ಥಲಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಇಷ್ಟಲಿಂಗ–ಪ್ರಾಣಲಿಂಗಗಳ ಸಂಬಂಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇವಳದು ದೀರ್ಘ ವಚನಗಳು. ವಚನಗಳೆಲ್ಲ ಬಹಳ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಉದಾತ್ತ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವಂಥವು. "ಅನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕೊರತೆ, ಬುದ್ಧಿಯ ಕಸರತ್ತು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪದಗಳ ಲೀಲಾಜಾಲವಾದ ಬಳಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ರೂಪಕಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹಾದೇವಿಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಸತ್ವ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ. ಕಲಿತ ಕನ್ನಡವಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ, ಇವಳಾಡುವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಕಲಿಕೆಯ ಮಾತುಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತವೆ.[೪೬]

ಇವಳ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನ ವಿಶೇಷವಾದದ್ದು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಅದರಿಂದ ಕಾಯ – ಜೀವಗಳ ಕರ್ಮ–ಭವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಮುಂದುವರಿದು ಜೀವದ ಭವ ಹಿಂಗಲಕ್ಕೆ ಶಿವನ ಕೃಪೆ ಒಂದೇ ದಾರಿ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಬಹು ಭಾವುಕತೆಯಿಂದ, ಅನುಭಾವದಿಂದ, ಓದುವವರನ್ನು ಮೈಮರೆಸುವಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ.

"ಏನೇನು ಎನಲಿಲ್ಲದ ನಿರಾಲಯದಿಂದಾಯಿತ್ತು ಸಹಜ,
ಆ ಸಹಜದಿಂದಾಯಿತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿ,
ಸೃಷ್ಟಿಯಿಂದಾಯಿತ್ತು ಸಂಸಾರ,
ಸಂಸಾರದಿಂದಾಯಿತ್ತು ಅಜ್ಞಾನ,
ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಯಿತ್ತು ಮರವೆ,
ಆ ಮರವೆಯಿಂದವೆ ಜ್ಞಾನರತ್ನವ ಮರೆದು
ತಾಮಸಕೊಳಗಾದಲ್ಲಿ ನಾನೀನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರ ತಲೆದೋರಿತ್ತು.
ಆ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಸೀಮೆಗೆಟ್ಟು ದುಷ್ಕರ್ಮಕ್ಕೀಡಾಗಿ ನೀನೆಂಬುದ ಮರೆದನಯ್ಯಾ
ಇನ್ನು ಕೃಪೆಯ ಮಾಡು, ಕೃಪೆಯ ಮಾಡು ಶಿವಧೋ ಶಿವಧೋ
ಎನ್ನಯ್ಯ ಪ್ರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ."

ಸಾಧನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನಡೆನುಡಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವ ವಚನ ಹೀಗಿದೆ.

---

೪೬. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಚ. ಸರ್ವಮಂಗಳ ರವರ ಹೇಳಿಕೆ.

ಊರ್ವಸಿ ಕರ್ಪೂರವ ತಿಂದು
ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಮುತ್ತ ಕೊಟ್ಟಡೆ ಮೆಚ್ಚುವರಲ್ಲದೆ,
ಹಂದಿ ಕರ್ಪೂರವ ತಿಂದು
ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಮುತ್ತು ಕೊಟ್ಟಡೆ ಮೆಚ್ಚುವರೆ,
ಹುಡು ಹುಡು ಎಂದಟ್ಟುವರಲ್ಲವೆ?
ನಡೆನುಡಿ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರು ಪುರಾತನರ ವಚನವ ಓದಿದಡೆ
ಅನುಭಾವವ ಮಾಡಿದಡೆ ಮೆಚ್ಚುವರೆ?
ನಡೆನುಡಿ ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲದವರು ಪುರಾತನರ ವಚನವ ಓದಿದಡೆ
ಆ ಹಂದಿಗಿಂತ ಕರಕಷ್ಟ,
ಎನ್ನಯ್ಯಪ್ರಿಯ ಇಮ್ಮಡಿ ನಿಃಕಳಂಕಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾ.

ಅಂದರೆ ನಡೆ–ನುಡಿ–ಆಚಾರಗಳು ಶುದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ, ಪುರಾತನರನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಆಷಾಢಭೂತಿ ಶರಣರನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡಿರುವ ಈ ಕಟುವಾದ ಟೀಕೆ ಯೋಗ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತಹವರು ಹಂದಿಗಿಂತಲೂ ಕಡೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ.

ನೀಲಾಂಬಿಕೆ:

ಬಸವಣ್ಣನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಇವಳ ಪ್ರವೇಶ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಾಗೃತಿಯ ಮಹಾಮಣಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮುನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ದುಡಿದ ಇವಳೂ, ಅವನ ಜೀವನ ಪಥದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಹಧರ್ಮಿಣಿಯಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ.

ಅವಳ ಲಿಂಗೈಕ್ಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ವಚನ "ಪರಿಣಾಮಮೂರ್ತಿ ಬಸವನ ರೂಪು ಎನ್ನ ಕರಸ್ಥಲದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದ ಬಳಿಕ ಸಂಗಯ್ಯನ ಹಂಗು ನಮಗೇಕಯ್ಯ" ಎಂಬುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

"ಬಸವನ ಅನುಭವದಿಂದ ವಿವರವ ಕಂಡು ವಿಚಾರ ಪತ್ನಿಯಾದೆನಯ್ಯ" ಎಂಬುದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮಾತು. ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡನಿಗೆ ವಿಚಾರ ಪತ್ನಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಇರಾದೆ ಜಾಗತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಅಪರೂಪದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇವಳ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಮಾತಿನ ಹಂಗೇತಕ್ಕೆ ಮನವೇಕಾಂತದಲ್ಲಿ ನಿಂದ ಬಳಿಕ" ಎಂಬಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅನುಭಾವದ ಎತ್ತರವನ್ನು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಿತ್ತರವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ, ವಚನ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ನೀಲಲೋಚನೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸ್ತ್ರೀಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸ್ತ್ರೀಸಂವೇದನೆ

ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಏಳು ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವಾಗ ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಉನ್ನತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ; 'ಯಾವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಾನವಿದೆಯೋ ಆ ಸಮಾಜದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉತ್ತಮಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಚಿಂತನೆಯಿದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಪುರುಷ ಸಮಾಜ ಕಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವೇದಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮತ್ತು ಪುರುಷರು ಸಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. 'ಯತ್ರನಾರ್ಯಸ್ತು ಪೂಜ್ಯಂತೆ ರಮಂತೆ ತತ್ರದೇವತಾಃ' ಎಂಬ ಮಾತು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿತ್ತು. ಋಗ್ವೇದದ ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಲೋಪಾಮುದ್ರಾ, ವಿಶ್ವವರಾ, ಘೋಷಾ ಮುಂತಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ರಚಿಸಿದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳಿವೆ. ಗಾರ್ಗಿ, ಅಪಾಲಾ, ಮೈತ್ರೇಯಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳು, ವೇದಾಂತಿಗಳು, ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕಲಾಯಿತು, ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ವಂಚಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಮುಸ್ಲಿಂರ ಆಗಮನದ ನಂತರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕುಸಿದವು. ರಾಜ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ಮುಖಾಂತರ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಪಹರಣ, ಭೋಗವಸ್ತುವಂತೆ ಕಾಣುವ ಪರಿಪಾಠ ಬೆಳೆಯಿತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸತಿ ಪದ್ಧತಿ ಅಮಾನುಷ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಪತಿಯೇ ಪರದೈವ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಹನ್ನೆರಡನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಕಾರಣ ವೈದಿಕಧರ್ಮ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಶೂದ್ರಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಆಕೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಿಂದ ದೂರವಿಟ್ಟಿತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಜೈನ ಹಾಗೂ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತದ್ವಾರವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ-ಸಂವೇದನೆಯ ನೆಲೆಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಗಂಡಿನಂತೆ ಹೆಣ್ಣಿಗೂ ಧರ್ಮದ ದ್ವಾರ ತೆರೆಯಿತು. ಶರಣರ ಈ ಧೋರಣೆಯಿಂದ ಇದುವರೆಗಿನ ಅಂಕಿ ಅಂಶದಂತೆ ಒಟ್ಟು ೩೩ ಮಂದಿ

ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛಮಟ್ಟದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶರಣೆಯರು ಸಾಧಿಸಿದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಿದ್ಧಿ ಎಂಥ ಉಚ್ಛಮಟ್ಟದ್ದಿತ್ತೆಂದರೆ ಅವರು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶರಣಪತಿಯರನ್ನು ಮೀರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿದ್ದರು!

ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಿಗೆ ನೆನಪಾದರೂ, ಉಳಿದಂತೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ, ಅಕ್ಕನಾಗಮ್ಮ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಮ್ಮ ಮುಂತಾದವರಲ್ಲದೆ, ತೀರ ಕೆಳವರ್ಗದಿಂದ, ಕೆಳಜಾತಿಗಳಿಂದ ಬಂದ ಕದಿರ ಕಾಳವ್ವೆ, ಸಂಕವ್ವೆ, ಗುಡ್ಡವ್ವೆ, ರೇಕಮ್ಮ, ರೇಮಮ್ಮ, ಮಸಣಮ್ಮ, ಕಾಮಮ್ಮ, ವೀರಮ್ಮ, ರಾಯಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂವೇದಿಸಿದ್ದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದಂತೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉದಾ: ಉರಿಲಿಂಗಪೆದ್ದಿಯ ಪತ್ನಿ ಕಾಳವ್ವೆಯ ಸಂವೇದನಾ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೂ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಸಂವೇದನೆಯ ನೆಲೆಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಭಿನ್ನತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದ ಜಾತಿಯ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕೌಟುಂಬಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ, ಆ ಮೂಲಕ ನವಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ತುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡಿನ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಂವೇದನೆ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಿಳಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಮಹಿಳಾ ಬಿಡುಗಡೆ ಎಂದಾಕ್ಷಣ ಪರುಷನ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಅವರ ಸಂವೇದನೆ ತಿರುಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕೆಳವರ್ಗದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸಂವೇದನೆ ಮೇಲುವರ್ಗದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸಂವೇದನೆಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಇವರು ಶರಣಸತಿ–ಲಿಂಗಪತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿದವರು. ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 'ಸತಿಪತಿಯೊಳೊಂದಾದ ಭಕ್ತಿ ಹಿತವಪ್ಪುದು ಶಿವನಿಗೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮೂಹದ ಹಿತಾಸಕ್ತಿ, ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತಿ, ಆ ಮೂಲಕ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಕೆಳವರ್ಗ ಜಾತಿಯ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ನಿಲುವಾಗಿತ್ತು.

ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವಂಥ ನೆಲೆಯು ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಯೆಂದು ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು

[illegible]

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು 'Counter Culture' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕೆಳವರ್ಗದವರ ಕಾಯಕವನ್ನು ಕುರಿತ ವಚನಗಳನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. "ವಚನಕಾರರ ಪ್ರಕಾರ 'ಕಾಯಕ' ಎಂದರೆ ಕೇವಲ ದುಡಿಮೆ ಅಲ್ಲ, ಪೂಜ್ಯಭಾವನೆಯಿಂದ ಇದು ದೇವರ ಸೇವೆ ಎನ್ನುವ ಮನೋಧರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಯಾರು ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಅದನ್ನು ಒಂದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕಾರಣ ವೃತ್ತಿಗಳ ತರತಮ ಭಾವನೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೊಗುತ್ತದೆ.

"ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವೆಂಬ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭಿತ್ತಿ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ರೂಢಿಸಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಾಯಕವಾವುದು ಎಂದು ಕೇಳಬಾರದು. ಅವರವರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಮಾನ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ಹೇಳುವ ಡಾ|| ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ಬಗೆಗಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕಾಯಕದಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮುನ್ನಡೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಆ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು ಅವರ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲದೆ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲೂ ಪುರುಷರನ್ನು ಮೀರಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಲುಪಿದ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ತಾವು ಕೂಡಲಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗೈಕ್ಯವಾಗುವಾಗ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಬರಲು ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎನ್ನನ್ನು ಬರಹೇಳಿದರಂತೆ, 'ಇಲ್ಲಿ ತಾನಿಲ್ಲವೇ ಸಂಗಯ್ಯನು? ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಉಭಯ ಸಂದೇಹವು ಬಲ್ಲ ಮಹಾತ್ಮರಿಗಿದು ಗುಣವೆ?' ಎಂದು ಆಕೆ ಬಸವಣ್ಣನವರಿಗೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ.

ಮೋಳಿಗೆ ಮಾರಯ್ಯನವರು ತಾವು ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯರಾಗುವೆವೆಂದು ತನ್ನ ಸತಿ ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯಮ್ಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಾಗ, ಆಕೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಮರುಗಿ, 'ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಲಿಂಗವಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ, ಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುವೆನೆಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಬೇಕೆಂದು' ಹೇಳಿ ಗಂಡನ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸುತ್ತಾಳೆ.

ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆರಿಸುವ ಕಾಯಕದಿಂದ ಜೀವಿಸುವ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಮಾರಯ್ಯ ಒಂದು ದಿನ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಆಯ್ದು ತಂದಾಗ,

ಆತನ ಪತ್ನಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ: "ಆಸೆ ಎಂಬುದು ಅರಸಂಗಲ್ಲದೆ ಶಿವಭಕ್ತರಿಗುಂಟೆ? ಈಸಕ್ಕಿಯ ಆಸೆ ನಿಮಗೇಕೆ?" ಎಂದು ಮಾರಯ್ಯನವರನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ, ಕಾಯಕ ದಾಸೋಹ ಧರ್ಮದ ತಿರುಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾಳೆ.

ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಿಲ್ಲದ ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಒತ್ತಡ ಹೇರದೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರಿಬ್ಬರಿಗೂ ದೀಕ್ಷೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಕಡ್ಡಾಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇರಿತು.

ಶರಣರು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದಿಂದ ಕಂಡರು. ಪ್ರಭುದೇವರು 'ಹೆಣ್ಣು-ಹೊನ್ನು-ಮಣ್ಣು-ಮಾಯೆಯಲ್ಲ, ಮನದ ಮುಂದಣ ಆಸೆಯೇ ಮಾಯೆ ಕಾಣಾ ಗುಹೇಶ್ವರ' ಎಂದು ಮಾಯೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದರು. ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ 'ಗಂಡನುಳ್ಳಮ್ಮನ ಗೌರಿ ಎಂದು ಕಂಡಡೆ ಭೂಮಂಡಲಕೆ ಅರಸನಾಗಿ ಪುಟ್ಟುವನಾತನು' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಬಸವಣ್ಣ 'ಪರವಧುವನು ಮಹಾದೇವಿಯೆಂಬೆ' ಎಂದರೆ ಸಿದ್ಧರಾಮರು 'ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು, ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ.

ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ

ವಚನ ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ವಚನ ಗದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಪದ್ಯದ ಗುಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಈವರೆಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದ. ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಅಂಶ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ವಚನಕಾರರು ಜನರಾಡುವ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಜ್ಞಾನ ಸ್ಫೋಟಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ವಚನಕಾರರಿಗಿರುವ ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿ – ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದು. ವಚನಕಾರರ ಭಾಷೆ ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯ ಕೀಳರಿಮೆ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಭಾಷಾ ಸ್ವೀಕರಣದಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರರು ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕೀಳರಿಮೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಪದ–ಪದ ಸಮುಚ್ಛಯಗಳನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶುದ್ಧ ದೇಶೀ ಶಬ್ಧಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕುಂದು ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗತ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇವರು, ಆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ಧಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವೆಂಬಂಥ ಅರ್ಥ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಆ ಪದಗಳಿಗೆ ತುಂಬುವ ಸೃಜಶೀಲತೆಯನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಈ ಕೆಲವು ಶಬ್ಧಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

"ದಾಸೋಹ, ಕಾಯಕ, ಜಂಗಮ, ಸ್ಥಾವರ, ಶೂನ್ಯ, ನಿಶ್ಶೂನ್ಯ, ಮಹಾಶೂನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೇಲಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದಲೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ದಾಸೋಹ ಮತ್ತು ಕಾಯಕ ಶುದ್ಧಿಗಳು ವಚನಕಾರರ ಒಂದು ಹೊಸ ಪರಿಭಾಷೆಯೇ ಆಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು"[೪೭]

ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ಧಗಳ ವ್ಯಾಮೋಹಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ತುಂಬುವ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು. ಉದಾ:

ಅರಿವು, ಮರೆವು, ಅರುಹು,
ಮರಹು, ಕುರುಹು, ಬಯಲು ಇತ್ಯಾದಿ

---

೪೭. ಜಿ.ಎಸ್. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ, 'ಅರಿವು ಮತ್ತು ಪಾಂಡಿತ್ಯ' –ಲೇಖನ; ವಚನಕಾರರು ಮತ್ತು ಅವರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳು ಗ್ರಂಥ.

[illegible]

ಅರಹು ಮತ್ತು ಅರಿವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ 'ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ' ಬದಲಾಗಿ 'ಮರಹು' ಶಬ್ದವನ್ನು, 'ಕುರುಹು' ಶಬ್ದವನ್ನು 'ಲಾಂಛನ'ಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯ ಪದವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕುರುಹು ಇಷ್ಟಲಿಂಗವೂ ಆಗಿ, ಬಯಲು ಶರಣರು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಶಿವತತ್ತ್ವ ನೆಲೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ:

ಅಂತು – ರಹಸ್ಯ	ಕೋಡು – ದಾನ
ಕರುಳು – ಅಂತರಂಗ	ಅಯ್ಯತನ – ಗುರುತ್ವ
ಬಳಿನೀರು – ಮಂತ್ರಜಲ	ಇಬ್ಬಟ್ಟಿಗಾರ – ದ್ವಂದ್ವನೀತಿಯ ಮನುಷ್ಯ
ಬಯಲು – ಶೂನ್ಯ	ಆಳವಾಡು – ನಿಂದೆ
ಮಾಗುಡ – ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ	ಒಳಬೊಳ್ಳೆತನ – ಕಪಟ
ತೆತ್ತಿಗ – ಯಜಮಾನ	ಬೆರಸು – ಐಕ್ಯವಾಗು
ಮಾರಂಕ – ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ	ಕೂಟ – ಸಾನಿಧ್ಯ
ಮರುವಾಳು – ಪುನರ್ಜನ್ಮ	ನುಡಿಹ – ಶಬ್ದ
ನಿರವಯಲು–ನಿಶ್ಶೂನ್ಯ	

ಮಾತೆಂಬುದು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ ಇಂಥವು ಅವರ ಸ್ವಂತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಆಚಾರವೇ ಕುಲ, ಅನಾಚಾರವೇ ಹೊಲೆ, ತನ್ನರಿವೆ ತನಗೆ ಗುರು. ಇಂಥ ಗಾದೆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಹುತೇಕ ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ಆರಾಧ್ಯದೈವದ ಹೆಸರನ್ನೇ ಅಂಕಿತವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ವಚನಗಳಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಅದುವರೆಗೆ ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಇದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸದು.

"ನಡೆ ನುಡಿ ಶುದ್ಧವುಳ್ಳವರು ಪುರಾತನರ ವಚನವ ಓದಿದಡೆ ಅನುಭಾವದ ಮಾಡಿದಡೆ"[೪೮] ಎಂಬ ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಇಂಗಿತವಿದೆ.

ವಚನಗಳು ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳ ಗದ್ಯದ ಶೈಲಿಗಿಂತ ತುಂಬ ಭಿನ್ನವಾದ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆಡು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಗಾದೆಗಳು, ನಾಣ್ಣುಡಿಗಳು, ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗಿವೆ. ದೈವಕ್ಕೆ ನಿವೇದಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ಧಾಟಿಯಿರುತ್ತದೆ.

---

೪೮. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ 'ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ' ಅದರ ಸ್ವರೂಪ & ಅರ್ಥಚ್ಛಾಯಗಳು' ಎಂಬ ಲೇಖನ.

[illegible]

ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶೈಲಿ ಕೆಲವರದ್ದು, ಕೆಲವು ವಚನಗಳು ಸಂವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ವಚನಗಳ ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಶೈಲಿಗಳು ಆ ಕಾಲಕ್ಕೇನು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹೊಸದಾದ ಬಗೆಯವು. ದೇವವಾಣಿ ಜನವಾಣಿಯಾಗದಿದ್ದಾಗ ಜನವಾಣಿಯನ್ನು ದೆವವಾಣಿಯಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ವಚನಕಾರರು ಏರಿಸಿದರೆಂದು ಶಿ. ಶಿ. ಬಸವನಾಳರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುವಂತೆ ಆವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿರದಿದ್ದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗಾಢ ಅನುಭವಗಳ ನೆಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಟ್ಟಿ ವಚನಗಳು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಸಂವಹನಶೀಲತೆಯನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟವು.

"ಅಯ್ಯ, ನಿಮ್ಮಾದ್ಯರ ವಚನವ ಕೇಳಿ ಎನ್ನಂಗದ ಭಂಗ ಹಿಂಗಿತ್ತು. ನೋಡಾ", ಎಂದು ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾಳೆ.

ಆದ್ಯರ ವಚನಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಗಳಂತೆ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯಿತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುವುದನ್ನು 'ಓದು'ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. "ಆದ್ಯರ ವಚನಂಗಳ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಓದಿದಡೇನು ನಿತ್ಯವಾಗಬಲ್ಲರೆ?" ಎಂಬ ಅಮುಗೆರಾಯಮ್ಮನ ಮಾತು ವಚನಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚುಬಾರಿ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿರುವಂತಿದೆ. ಆಕೆಯದೇ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನ ಹೀಗಿದೆ.

ಎಲ್ಲರೂ ಓದುವುದು ವಚನಂಗಳು
ಎಲ್ಲರೂ ನುಡಿವರು ಬೊಮ್ಮವ
ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳುವುದು ವಚನಂಗಳು
ಹೇಳುವಾತ ಗುರುವಲ್ಲ, ಕೇಳುವಾತ ಶಿಷ್ಯನಲ್ಲ
ಹೇಳಿಕ ಕೇಳಿಕೆಯೆಂಬನ್ನಕ್ಕರ
ವಿರಕ್ತಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಭಂಗ ನೋಡಾ ಅಮುಗೇಶ್ವರಾ

ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ವಚನಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವ, ಶಿಷ್ಯ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಪಾಠವೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ವಚನಗಳನ್ನು ಮನೆ ಮನೆಗೆಹೊಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ಮನೆಯವರಿಂದ ಕಾಣಿಕೆ ವಸೂಲು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ರಾಯಮ್ಮನದೇ ಇನ್ನೊಂದು ವಚನ ವಿಡಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಕೊಂಡುಹೋಗಿ
ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರೆವವನಂತೆ,
ಉತ್ತಮ ತೇಜೆಯ ಹೆಸರ ಹೇಳಿ
ಕಡಲೆಯ ತಿಂಬ ಗಾವಲಿಗನಂತೆ,
ಅತ್ತೆಯ ಹೆಸರ ಹೇಳಿ

ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹೊರೆವ ತೊತ್ತಿನಂತೆ
ಆದ್ಯರ ವಚನಂಗಳ ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಉಸುರಿ
ಅನ್ಯ ಕೂಳಿಂಗೆ ಹರಿದಾಡುವೆ
ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಅನುಭಾವಿಗಳೆಂಬೆನೆ? ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ.

"ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಎರವಲು ತಂದದ್ದಲ್ಲ, ಅದು ಕನ್ನಡದ ಸ್ವಯಾರ್ಜಿತ ಸ್ವತ್ತು. ವಚನಕಾರರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಚಾರ್ಯರಲ್ಲ. ಅವರು ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಬೇಸಾಯಗಾರರು" ಎಂದು ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀ ಯವರು ವಚನಗಳ ಹಾಗೂ ವಚನಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ನುಡಿದ ಮಾತು ಮನನೀಯ.

ವಚನಕಾರರ ಬದುಕಿಗೂ; ಬರಹಕ್ಕೂ ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಬಂದದ್ದು ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವಿದ್ದು, ವೃತ್ತಿ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ರೂಪಕ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ರೂಪ ನೀಡಿ, ಯಾವ ಪದಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದವೋ, ಅಂತಹ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಸ್ಕಾರ ನೀಡಿ, ಜೀವತುಂಬಿ ಮೌಲ್ಯದ ನುಡಿಗಳಾಗಿಸಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿದರು. ಮಠದ ಬೆಕ್ಕು, ಬಿಲದ ಇಲಿ, ನಾಯಿ, ಕತ್ತೆ, ಹಂದಿ, ಉಣ್ಣೆ, ಬಲೆ, ಮೊರ, ಹರಿದ ಗೋಣಿಚೀಲ ದಾರ ಹರಿಗೋಲು, ಉಪ್ಪು ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ, ನೀರು, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಮೆಗಳಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದು ವಚನಗಳ ಮುಖಾಂತರವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಅನುಭವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ಅನಿವಾರ್ಯ ಅಂಗಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಯಾವ ಅಲಂಕಾರವೂ ಕೃತಕವಲ್ಲ, ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪಡೆಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. ವಚನಕಾರರು ತಮ್ಮ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಉಪಮಾನ, ರೂಪಕ, ಸಾದೃಶ್ಯ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಅರ್ಥದ ಆಳವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನ, ಚಿಂತನೆ, ಭಾಷೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ನೇರ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವು ಅನುಭವದ ರೂಪಧರಿಸಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಮಾಲೋಕವನ್ನು ನಮ್ಮೆದುರು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿಮೆ ಎಂದರೆ ಭಾವ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಶಬ್ದಚಿತ್ರ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲ, ಅಮೂರ್ತ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಮೂರ್ತರೂಪ ಕೊಡುವ ರೂಪಧಾರಣ ಕ್ರಿಯೆ. "ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವಾಗ ಅದು ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ, ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಡುಗಟ್ಟಿ, ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಫಲಿಸುತ್ತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸೊಗಸನ್ನು ಅರ್ಥದೀಪ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಚುರತೆಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ." (ಜಿ.ಎಸ್.ಎಸ್).

ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಂಡಸರು ಬೊಕ್ಕಣದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷರಿಗೆ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿ ವಚನ ರಚನೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿದ್ದು, ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಘಟನೆ, ಆದರೆ ಮೂಕಳಾಗಿದ್ದ ಹೆಣ್ಣು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದನಿ ಎತ್ತರಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದು, ಬರೆಯಲು ಲೇಖನಿ ಎತ್ತಿದ್ದು, ಅವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿದೆ. ತಾವು ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಗಂಡಂದಿರು ಕೈಗೊಂಡ ಉದ್ಯೋಗದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಧರ್ಮದ ಘನವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾದರು.

"ನಾ ತಿರುಹುವ ರಾಟೆಯ ಕುಲಜಾತಿ ಕೇಳಿರಣ್ಣಾ ಅಡಿಯ ಹಲಗೆ
....
ಅರಿವೆಂಬ ಕದಿರು
ಸುತ್ತಿತ್ತು ನೂಲು, ಕದಿರು ತುಂಬಿತ್ತು. ....
ಕದಿರರೆಮ್ಮೆಯೊಡೆಯಗುಮ್ಮೇಶ್ವರಾ".

ರಾಟೆಯಿಂದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವ ರೆಮ್ಮವ್ವೆಯ ಅನುಭಾವದ ನೂಲು ತೆಗೆಯುವ ಆಕೆಯ ರಾಟೆಯೇ ಬೇರೆ, ರಾಟೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವನ್ನು ಕಾಯಕದ ಜೊತೆ ಸಮ್ಮಿಲನಗೊಳಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಕದಿರು, ಅಡಿಯ ಹಲಗೆ, ನೂಲು ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಬಹು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.

ಅರಿವೆಂಬ ರಾಟೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ಕೈಯಿಂದ ತಿರುಹಲು ಸ್ವಾನುಭಾವ ಸೂತ್ರವು ಸದ್ವಿವೇಕ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಸೂಳೆ ಸಂಕವ್ವೆ :

ಇಡೀ ವಚನ ಒಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ.
ಒತ್ತೆಯ ಹಿಡಿದು ಮತ್ತೊತ್ತೆಯ ಹಿಡಿಯೆ
ಹಿಡಿದಡೆ ಬತ್ತಲೆ ನಿಲಿಸಿ ಕೊಲುವರಯ್ಯ
ವ್ರತಹೀನನರಿದು ಬೆರೆದಡೆ
ಕಾದಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಕಿವಿ ಮೂಗ ಕೊಯ್ವರಯ್ಯ
ಒಲ್ಲೆನೊಲ್ಲೆ ಬಲ್ಲೆನಾಗಿ ನಿಮ್ಮಾಸೆ ನಿರ್ಲಜ್ಜೇಶ್ವರಾ"

ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒತ್ತೆಯಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬನ ಜೊತೆ ಕೂಡಲಾರೆನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ನಂಬಿದ ಇಷ್ಟದೈವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರದೈವಕ್ಕೆ ಒತ್ತೆಬೀಳಲಾರೆ, ಮೊರೆ ಹೋಗಲಾರೆ ಎನ್ನುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ರತನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ವಚನ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾವ, ಭಾಷೆಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. "ನಿರ್ಲಜ್ಜೇಶ್ವರ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಅವಳ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನಿತರ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ವ್ರತನಿಷ್ಠೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ವ್ರತಹೀನರನ್ನು, ಡಾಂಭಿಕರನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಯಕದ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮಾತಾಡುತ್ತವೆ.

೧) ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಯಿರಲು ತನ್ನ ತಾ ನೋಡಲಾರದೆ"?

–ಕನ್ನಡಿ ಕಾಯಕದ ರೇಮಮ್ಮ

೨) ಹದ ಮಣ್ಣಲ್ಲದೆ ಮಡಕೆಯಾಗದು, ವ್ರತಹೀನನ ಬೆರೆಯಲಾಗದು.

–ಕೇತಲದೇವಿ

೩) "ಹದತಪ್ಪಿ ಕುಟ್ಟಲು ನುಚ್ಚಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಕಿಯಲ್ಲ"

–ಕೊಟ್ಟಣಕಾಯಕದ ಸೋಮವ್ವೆ

೪) "ಬಂಜೆಯಾವಿಂಗೆ ಕ್ಷೀರವುಂಟೆ?"

–ರೇಚವ್ವೆ

೫) "ಮೂಗಿಲ್ಲದವಂಗೆ ಕನ್ನಡಿ ತೋರಲೇಕೆ?
ಕೈಯಿಲ್ಲದವ ಕುದುರೆ ಏರಿದಂತೆ
ಕಾಲಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ನಿಚ್ಚಣಿಕೆ ನೀಡಿದಂತೆ"

"ಸೂಳೆಯ ಮನೆಯಿಲ್ಲಪ್ಪ ಹವುಡಿಯಂತೆ
ತಮಗೆ ತಮ್ಮ ಹಿರಿತನವನ್ನು ಮುಂದುಗೊಂಡು
ಕುರಿಯಂತೆ ತಿರುಗುವ ಜಡರುಗಳ ಅನುಭಾವಿಗಳೆಂಬೆನೆ"

"ಬೆಟ್ಟದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಹೊತ್ತಕೊಂಡು
ಹೋಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆವವನಂತೆ
ಉತ್ತಮ ತೇಜಿಯ ಹೆಸರ್ಗೇಳಿ ಕಡಲೆತಿಂಬ ಗಾವಿಲನಂತೆ ವೇಷವ
ಹೊತ್ತು ತಿರುಗುವ ಡೊಂಬನಂತೆ"

–ಅಮುಗಿ ರಾಯಮ್ಮ

೬) "ಕುರುಡ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಂತೆ
ತನ್ನ ಬಳಗ ಮರೆದು, ಇದಿರಿಂಗೆ ಬೋಧೆಯ ಹೇಳಿದಂತೆ"

–ಲಿಂಗಮ್ಮ

೭) "ಕೂಲಿಗೆ ಹಾವ ಕಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಸಾವತೆರನಂತೆ"

–ಅಕ್ಕಮ್ಮ

೮) "ನಾಯಂಗೆ ನಾರಂಗವಕ್ಕುವುದೆ"

–ಮಸಣಮ್ಮ

೯) "ತೂಬರ ಕೊಳ್ಳಿಯಂತೆ ಉರಿವಾತ ಭಕ್ತನೆ"?

–ಕಾಳವ್ವೆ

ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ (ವಿಪ್ರಲಂಭ ಶೃಂಗಾರ) ಉದಾ: ಸತ್ಯಕ್ಕನ ಈ ವಚನ ನೋಡಬಹುದು "ಇನಿಯಂಗೆ ತವಕವಿಲ್ಲ, ಎನಗೆ ಸೈರಣೆಯಿಲ್ಲ ಮನದಿಚ್ಚೆಯನರಿಯದ ಸಖಿಯರಿಲ್ಲ ಇನ್ನೇನವ್ವಾ? ಮನ ಮದ ವೈರಿಯ ಅನುಭಾವದಲ್ಲಿ ಎನ್ನಮನ ಸಿಲುಕಿ ಬಿಡದು.

ಇನ್ನೇನ ಮಾಡುವೆನೆಲೆ ಕರುಣವಿಲ್ಲದ ತಾಯಿ?
ದಿನ ವೃಥಾ ಹೋಯಿತ್ತಾಗಿ ಯೌವನ ಬೀಸರವಾಗದ ಮುನ್ನ
ಪಿನಾಕಿಯ ನೆರಹವ್ವಾ ಶಂಭುಕೇಶ್ವರನ"

ತನ್ನ ಪ್ರಿಯತಮನ ಪ್ರೀತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಕೆ ಕಾಮವೈರಿಯಾದ ಆತನಿಗೆ ಯಾವ ಆತುರವಿಲ್ಲ, ಮನದಿಂಗಿತ ಅರಿತ ಸಖಿಯರಿಲ್ಲ, ಯೌವನ ವ್ಯಯವಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ವಿರಹದ ಮಧುರ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸುಂದರ ಭಾವಗೀತೆಯಂತಿದೆ ಈ ವಚನ. ವಿರಹದ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಪ್ರಲಂಬ ಶೃಂಗಾರದ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಈ ವಚನ ಶರಣಸತಿ–ಲಿಂಗಪತಿ ಭಾವವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅನುಭಾವವನ್ನು ಬೆಸೆಯುವ ಸಿದ್ಧಿ ಸತ್ಯಕ್ಕನಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ.

ಎಲ್ಲರ ಗಂಡಂದಿರು ಪರದಳ ವಿಭಾಡರು,
ಎನ್ನ ಗಂಡ ಮನಗಳ ವಿಭಾಡ
ಎಲ್ಲರ ಗಂಡಂದಿರು ಗಜವೆಂಟೆಕಾರರು,
ಎನ್ನ ಗಂಡ ಮನವೇಂಟೆಕಾರ'

ಎಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ತನ್ನ ಗಂಡ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನನೆಂಬುದನ್ನು ಶರಣೆ ರೆಮ್ಮವ್ವೆ ಅರಹಿ, ಅಳುಕದೆ ನಿರ್ಭಿಡೆಯಿಂದ ಹೇಳುವ ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು–ಗಂಡಿನ ಲೈಂಗಿಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಇಡೀ ವಚನ ಒಂದು ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡಿನಂತೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡು ಅಲೌಕಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ಲೋಕಾನುಭವದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಪ್ರತಿಮಾಲೋಕ ನಿಜಕ್ಕೂ ಅತ್ಯದ್ಭುತ. ವಚನ ಗದ್ಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಗದ್ಯ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪದ್ಯ ಗಂಧಿಗದ್ಯ ಗದ್ಯಗಂಧಿ ಪದ್ಯ. ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೂಲಕ ಸಾಧನೆಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಷಟ್ಸ್ಥಲ ಗದ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ

ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಂತೂ, ಈಕೆಯದು ಅನುಮಪ ಸಿದ್ಧಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಭೂಯಿಷ್ಠವಾಗಿ ಬರೆಯುವಂತೆಯೇ ಧಾರಾಳವಾದ ದೇಸಿಯ ಬಳಕೆ.

'ಉಟ್ಟುದ ತೊರೆದವಂಗೆ ಊರೇನು, ಕಾಡೇನು?
'ಸಿಡಿಲೊಳಡಗಿದ ಗಾತ್ರದ ತೇಜದಂತೆ'
ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲದ ಬಣ್ಣವನುಟ್ಟು ಸುಳಿದನು

ಅಲ್ಲದೆ, 'ಅಂಧಕನ ಕೈಯ ಅಂಧಕ ಹಿಡಿದಂತಿರಬೇಕು' 'ಸೊಡರುಳ್ಳ ಮನೆಗೆ ಮತ್ತೆ ತಮಂಧವೇನೋ' ಎಂಬಂಥ ಹದವರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ, ಕನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಣವೂ ಉಂಟು. 'ಹೇಳದೆ ಹೋದನೆನ್ನಜಗಣ್ಣಾ' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಜಾನಪದದ ಪ್ರೇರಣೆಯೂ ಇದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕನಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾದ ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯುಳ್ಳ ಶರಣೆ ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ.

ಸತ್ಯಕ್ಕ

ಸತ್ಯಕ್ಕ ನೀಡುವ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಧ್ವನಿ ಪೂರ್ಣವಾದುವುಗಳು
"ಉದಕದೊಳಗಣ ಕಿಚ್ಚಿನಂತೆ,
ವಾಯುನುಂಗಿದ ಪರಿಮಳದಂತೆ,
ಉರಿಯೊಳಡಗಿದ ಕರ್ಪೂರದಂತೆ,
ಭಾವನಾಟಿದ ಬಯಲಿನಂತೆ
ಅರಿವು ನುಂಗಿದ ಮರಹಿನಂತೆ,

ಈ ಬಗೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಅನುಭಾವಲೋಕದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸತ್ಯಕ್ಕನಂಥ ಮಹಾಮಹಿಮಾವಂತಳಾದ ಶರಣೆ, ಕವಯಿತ್ರಿ ಮಾತ್ರ ನೀಡಬಲ್ಲಳು.

ಆದಿ, ಅಂತ್ಯ, ಪ್ರಾಸ, ಅನುಪ್ರಾಸವುಳ್ಳ
ಲಯಾನ್ವಿತ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ

ರಾಚನಿಕ ಕೌಶಲ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಆನೆತ್ತಲೀ ಸಂಸಾರವೆತ್ತ! ಆನೆತ್ತಲೀ ಕಾಯವೆತ್ತ!
ಆನೆತ್ತಲೀ ನಿಜ ಮಹತ್ವವೆತ್ತ!
ಸಂಗಯ್ಯನೆತ್ತ, ಬಸವನೆತ್ತ, ಆನೆತ್ತ! (ನೀಲಾಂಬಿಕೆ)

ಹೀಗೆ ಬದುಕಿನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸತ್ಯಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯ ಚಿಂತನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪಾಕಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರದೂ ಆಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಸಮುದಾಯದ ದಿನ ಬಳಕೆಯ ಭಾಷೆ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ವಚನದ ಪರಿಭಾಷೆಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ದೇಸಿ ಭಾಷೆಯ ಸೊಗಸು ಮೊನಚನ್ನು ಅರ್ಥಶಕ್ತಿ ಧ್ವನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾ: ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಾಲಹುಳು, ಮಣ್ಣಹರವಿ ಹಚ್ಚಡ ಜಾತಿಕಾರ, ಭಂಡ ಜಗಭಂಡ, ದಸರಿದೊಡಕು, ಅಪ್ಪದ ಕಲ್ಲು, ಹುಲ್ಲು ಸುಲಿ, ಎಕ್ಕಲು ನರಕ, ಹಚ್ಚಡ, ಒರಳು ಒನಕೆ, ಬೊಕ್ಕಣ, ಕೆರಹಿನಟ್ಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸ್ವಾನುಭವದ ಸಮರ್ಥನೆ, ಲೋಕಾನುಭವದ ಸತ್ವ ವಚನ ಕಾರ್ತಿಯರ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂವೇದನೆಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿವೆ.

ಉಪಸಂಹಾರ

ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು, ತಮ್ಮ ಸಾಮಾಜಿಕ-ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅನುಭವ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ವಚನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರು. ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸತ್ವವನ್ನು ಆತ್ಮಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಲಿಂಗಮ್ಮ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ಮೋಳಿಗೆ ಮಹಾದೇವಿ, ಕಾಳವ್ವೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕ, ರಾಯಮ್ಮನವರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಉತ್ಕಟ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ತತ್ತ್ವನಿಷ್ಠೆ, ಋಜುಜೀವನದ ಕಾಳಜಿ ಒಂದಡೆಯಾದರೆ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ, ಗಂಗಾಂಬಿಕೆ, ಬೊಂತಾದೇವಿ, ನೀಲಾಂಬಿಕೆ ಮುಂತಾದವರ ಅನುಭಾವಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು ಸ್ತ್ರೀ ಸತ್ವಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಬರೆದವು.

'ಮಾಯೆ', 'ರಾಕ್ಷಸಿ'ಎನ್ನುವ ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರತೀಕಗಳು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದು, "ಹೆಣ್ಣು ಹೆಣ್ಣಲ್ಲ, ಹೆಣ್ಣು ರಾಕ್ಷಸಿಯಲ್ಲ, ಹೆಣ್ಣು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಪಿಲಸಿದ್ಧ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ" (ಸಿದ್ಧರಾಮ) ಎನ್ನುವ ಉನ್ನತ ಮನ್ನಣೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮಹಿಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಯತ್ತತೆಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯತ್ನವೆನಿಸಿರುವ ವಚನಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡ ಒಟ್ಟು ೩೫ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ೧೩೫೧ ವಚನಗಳು ಈವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.[೪೯] ಇದರಲ್ಲಿ ೩೩ ಮಹಿಳೆಯರ ಹೆಸರು ಮತ್ತು ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದರೆ, ಅಂಕಿತ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ಮಹಿಳೆಯರ ರಚನೆಗಳೆಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿರುವ ಎರಡು ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ವಚನ ಕರ್ತೃವಿನ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬಂದಿಲ್ಲ.

ಈ ನಿಬಂಧದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೨೦ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದು ಇಂದು ಔಚಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಲಿಂಗ ಸಮಾನತೆಯ ಧ್ವನಿ ಅನೇಕ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಆಲೋಚನಾ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸಿದೆ. ಹೆಣ್ತನವನ್ನು ಅಧೀನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಪಮಾನಿಸಿದ ಪುರುಷ ಪ್ರಧಾನತೆಯ ಅವಾಸ್ತವವನ್ನು ಗೊಗ್ಗವ್ವೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕ, ಲಕ್ಕಮ್ಮ, ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ ಲಿಂಗಾತೀತ ನೆಲೆಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸತಿಪತಿ ಎಂಬ ನಾಮವಲ್ಲದೇ
ಅರಿವಿಂಗೆ ಬೇರೊಂದೊಡಲುಂಟೇ"?

---

೪೯. ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ, ಸಂ. ಡಾ॥ ವೀರಣ್ಣರಾಜೂರ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ೨೦೦೧, ಬೆಂಗಳೂರು.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ಎನ್ನುವ ಆಯ್ದಕ್ಕಿ ಲಕ್ಕಮ್ಮ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು 'ಅರಿವಿನ' ನೆಲೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಲಿಂಗನೀತಿಯನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ಅವಿವೇಕತನವನ್ನು; "ಅದು ಜಗದ ಹಾಹೆ; ಬಲ್ಲವರ ನೀತಿಯಲ್ಲ." ಎಂದು ಸತ್ಯಕ್ಕ ಖಂಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಓರೆಕೋರೆಗಳನ್ನು, ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಕ್ಷುದ್ರತೆಯನ್ನು ಮುಕ್ತವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಅಕ್ಕಮ್ಮ, ಅಮುಗೆ ರಾಯಮ್ಮ, ಕಾಳವ್ವೆ, ರೆಮ್ಮಮ್ಮ, ಸತ್ಯಕ್ಕ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವರ್ಗದ ಮಹಿಳೆಯರು ತಮ್ಮ ವ್ರತಾಚಾರ ನಿಷ್ಠೆ, ಕಾಯಕ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಸಮಾಜ ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ವಿಚಾರ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಶಾಬ್ದಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೇ, ವಚನ ಚಳವಳಿಯ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ಭಾಗವಾಗಿ, ವಾಸ್ತವ ಬದುಕಿನ ಸತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂದಿಗ್ಧತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಲೇ ನಡೆ-ನುಡಿ ಒಂದಾದ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಬದುಕಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಚಳವಳಿಯ ವೈಚಾರಿಕ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಸಾಧಕಿಯರಾಗಿ, ಚಿಂತನಶೀಲರಾಗಿ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುಭಾವಿಗಳಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರು ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸತ್ವ ಪೂರ್ಣ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು.

ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ವಾನುಭವ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿರುವ ವಚನಗಳು ಅವರ ಅಂತರಂಗದ ಸಾಧನೆ, ಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಜೀವನಾನುಭವದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸರಳ ಸಹಜ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಸುಪರಿಚಿತ ವಸ್ತುವಿವರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿರುವಲ್ಲಿಯೂ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ಸ್ತ್ರೀ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಛಾಪು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ: "ಘನವ ಕಾಂಬುದಕ್ಕೆ ಮನವೆಂತಾಗಬೇಕೆಂದಡೆ, ಅಕ್ಕಿಯ ಥಳಿಸಿದಂತೆ, ಹಲ್ಲ ಸುಲಿದಂತೆ, ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡಿದಂತೆ" (ಹಡಪದಪ್ಪಣ್ಣನ ಪುಣ್ಯಸ್ತ್ರೀ ಲಿಂಗಮ್ಮ)

ಬಹುತೇಕ ವಚನಗಳು ಧರ್ಮತತ್ತ್ವ ನಿರೂಪಣೆ, ಅನುಭಾವ ವಿವೇಚನೆಯುಳ್ಳ ಪ್ರಬುದ್ಧ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತವಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರ್ತಿಯರ ವೈಚಾರಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ಶತಮಾನಗಳ ಬೌದ್ಧಿಕ-ಮಾನಸಿಕ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸ್ವಂತಿಕೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಸ್ತ್ರೀ ಸಮಾಜ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಆಯ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಯೋಚಿಸಿದುದು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿ. ಶೋಷಿತ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ

ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ, ಆತ್ಮಸನ್ಮಾನವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ ಶರಣ ಚಳವಳಿಯು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದಲೇ ನಡೆದ ಜನಪರ ಹೋರಾಟ.

"ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಳವಳಿ ನಡೆದದ್ದು ಅದೇ ಮೊದಲು"[೫೦]

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗಿನ ವೀರಶೈವ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳು ಮರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ಒಳಪಡುತ್ತಾ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿವೆ. ೧೫-೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿರಕ್ತ ಪರಂಪರೆಯ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿವೆ. ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿ, ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸೃಜನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಪರ ಆಶಯಗಳು ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬಸವಪುರಾಣ, ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಗುರುರಾಜ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯ, ಭೈರವೇಶ್ವರ ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾಮಣಿಸೂತ್ರ ರತ್ನಾಕರ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ನೀಡುವ ಸ್ತ್ರೀಸಮಾಜದ ವಿವರಗಳು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಎನಿಸಿವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ೩೩ ವಚನ ಕಾರ್ತಿಯರ ರಚನೆಗಳು ದೊರಕಿದ್ದರೂ ಕಾಲದ ಪ್ರವಾಹ ಮತ್ತು ವಿಸ್ಮೃತಿಯ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಹೋದವರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಮರ್ತ್ಯವೆಂಬುದು 'ಕರ್ತಾರನ ಕಮ್ಮಟ'ವೆಂದು ಹೇಳಿದ ವಚನಕಾರರು, ವ್ರತ ನೇಮ ಡಂಭಾಚಾರ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಅವೈಚಾರಿಕ ನಡೆನುಡಿ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನಿವಾರಿಸಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಂತಮ್ಮ ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕವೇ ಪರಮಾರ್ಥ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಕಾರ್ಯವೂ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಬದಿಗಳೆಂಬ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಮೇಲು ಕೀಳು ಎಂಬ ಭಾವ ಹೊಲ್ಲದೆಂಬ, ಕಾಯಕವೇ ಬೇರೆ ಚಿಂತನೆಯೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಭ್ರಮೆ ಎಂಬ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದವರು ಶಿವಶರಣರು. ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮೂರು ಆಯಾಮಗಳುಂಟು ಅವು ದೇಹ, ಬುದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಹೃದಯ ಈ ಮೂರರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಸಮಗ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹೊಂದಿದವರಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಮಾಜ ಸ್ಥಿರವೆನಿಸುತ್ತದೆ, ಸುಭಿಕ್ಷೆಯೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದುಡಿಮೆ-ಚಿಂತನೆಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನ ಸ್ಥಾನ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಗಾಂಧೀಜಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಬಸವಣ್ಣನವರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ವಚನಕಾರರು- ವಚನಕಾರ್ತಿಯರೂ ೧೨ನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು.

---

೫೦. ವಚನ ಶೋಧ-೨, ಡಾ.ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಪು. ೧೧೩, ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಬೆಂಗಳೂರು.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

೧) ಶಿವಶರಣ ಕಥಾರತ್ನಕೋಶ – ತ.ಸು. ಶಾಮರಾಯ, ತಳುಕಿನ ವೆಂಕಣ್ಣಯ್ಯ ಸ್ಮಾರಕ ಗ್ರಂಥ ಮಾಲೆ, ಗೋಕುಲಂ, ೩ನೇ ಹಂತ ಮೈಸೂರು.

೨) ಶಿವಶರಣೆಯರ ವಚನ ಸಂಪುಟ – ಸಂಪಾದಕ ಡಾ. ವೀರಣ್ಣರಾಜೂರ, ಸಮಗ್ರವಚನ ಸಂ. ೫, ಜನಪ್ರಿಯ ಆವೃತ್ತಿ, ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೩) ಕನ್ನಡ ಮಹಿಳಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ – ಡಾ. ಎಚ್.ಎಸ್. ಶ್ರೀಮತಿ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹಂಪಿ.

೪) ಅರ್ಚನ – ಸಂಪಾದಕ: ವಿದ್ವಾನ್ ಡಾ. ಎಚ್.ಪಿ. ಮಲ್ಲೇದೇವರು ಪ್ರಕಾಶಕರು, ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವಾರಾತ್ರಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪಟ್ಟಾಧಿಕಾರ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಮೈಸೂರು.

೫) ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ – ೪ನೇ ಸಂಪುಟ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು

೬) ಅರಿವಿಂಗೆ ಬೇರೊಂದೊಡಲುಂಟೆ! – ಹಸನಬಿ ಬೀಳಗಿ, ಸಂವಹನ/ಶಿವರಾಂಪೇಟೆ, ಮೈಸೂರು.

೭) ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ – ಡಾ. ಪಿ.ವಿ. ನಾರಾಯಣ, ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು.

೮) ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದ ಆಶಯ ಮತ್ತು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೯) ಶರಣ ಜಗತ್ತು – ಅಭಿನಂದನಾಗ್ರಂಥ, ಸಂಪಾದಕ ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಶಿವಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ

೧೦) ಶರಣತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆ – ಪ್ರೊ. ಬ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ, ಭಾಗ–೧– ಬಸವಸಮಿತಿ, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೧) ದಲಿತವರ್ಗದ ಶರಣರು ಮತ್ತು ಶರಣೆಯರು – ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಡಾ ಮ.ನ. ಜವರಯ್ಯ

೧೨) ಶರಣತತ್ತ್ವ ವಿವೇಚನೆ – ಭಾಗ – ೨ ಪ್ರೊ. ಬಿ.ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ, ಬಸವಸಮಿತಿ, ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೃತ್ತ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೩) ಶಿವಶರಣರ ಕಾಯಕ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಧಾರವಾಡ.

೧೪) ವಚನವಾಙ್ಮಯ ಮತ್ತು ಭಾಷೆ – ಪ್ರೊ. ಜಿ.ಎಸ್. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ, ಅಖಿಲಭಾರತ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೫) ವಚನ ಪಾರಿಭಾಷಿಕಕೋಶ – ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೧೬) ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ – ಡಾ. ವೀರಣ್ಣದಂಡೆ.

೧೭) ಬಸವ ವಚನಾಮೃತ – ಡಾ.ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು, ಭಾಗ ೧ ಮತ್ತು ೨.

೧೮) ಶ್ರೀ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರ ಸಮಗ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟ – ೨, ಶಾಂತೇಶ ವಿರಚಿತ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಧಾರ್ಮಿಕ ದತ್ತಿ ಇಲಾಖೆ, ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವಸ್ವಾಮಿ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಎಡೆಯೂರು, ಸಂಪಾದಕರು: ಡಾ. ಬಿ.ನಂ. ಚಂದ್ರಯ್ಯ.

೧೯) ವಚನ ಸಾವಿರ: ಸಂಪಾದಕ: ಓ.ಎಲ್. ನಾಗಭೂಷಣಸ್ವಾಮಿ.

ಅನುಬಂಧ

ಕಠಿಣ ಪದಕೋಶ

ಅ

ಅಂಗಗೊಳಿಸು–ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳು
ಅಂಗೈಸು – ಆಶ್ರಯಿಸಿ
ಅಘಹರ – ಶಿವ
ಅಚ್ಚುಗ – ಪ್ರೀತಿ
ಅಜ – ಬ್ರಹ್ಮ, ಆಡು
ಅಡಗು – ಮಾಂಸ

ಆ

ಆವು – ಆಕಳು
ಆಳ್ದ – ಒಡೆಯ
ಆರೋಗಣೆ – ಊಟ

ಇ

ಇಂಗಳ – ಬೆಂಕಿ
ಇಕ್ಷುದಂಡ – ಕಬ್ಬು
ಇಪ್ಪೆ – ಒಂದುತರದ ಮುಳ್ಳು ಕಂಟಿ

ಉ

ಉರ – ಎದೆ
ಉಲುಹು – ಧ್ವನಿ

ಎ,ಏ,ಐ

ಎಕ್ಕಲ – ಹಂದಿ
ಎಲವದ ಮರ – ಬೂರಲಮರ
ಏಣಾಂಕ – ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಶಿವ
ಏಡಿಸು – ಅಣಕಿಸು
ಐದು–ಹೊಂದು, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯ

ಒ,ಓ

ಒತ್ತೆ – ಅಡವು
ಒರೆಕಟ್ಟು – ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟು
ಓಗರ–ಅನ್ನ

ಕ

ಕಂಥೆ – ಹರಕುಬಟ್ಟೆ
ಕರುಮಾಡ – ಉಪ್ಪರಿಗೆ
ಕಲಕೇತ – ಜಾನಪದ ವೇಷಗಾರ
ಕಳವೆ – ಭತ್ತ

ಗ, ಘ

ಗವುಡಿ – ದಾಸಿ
ಗನ್ನ – ಮೋಸ
ಗಾವಿಲ – ಗಾಂಪ, ಹೆಡ್ಡ
ಗೊರವ – ಶಿವ, ಭಿಕ್ಷುಕ
ಘಟ – ದೇಹ
ಘೃತ – ತುಪ್ಪ

ಚ

ಚಿತ್– ಜ್ಞಾನ
ಚರ–ಜಂಗಮ
ಚೋಹ–ವೇಶ

ಜ

ಜಿಹ್ವೆ–ನಾಲಗೆ
ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ–ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿ

ಟ, ಠ, ಢ,

ಟೊಣೆ–ಮೋಸಮಾಡು
ಠಾವು–ಸ್ಥಳ
ಢಾಳಕತನ –ಢಂಬಾಚಾರ

ತ

ತೂಬರ–ತುಂಬರದ ಗಿಡ
ತೆತ್ತಿಗ–ಸಂಬಂದಿಕ

ದ

ದಧಿ–ಮೊಸರು

ದಾಯ–ಪಾಲು, ಲಾಭ

ನ

ನನ್ನಿ – ಸತ್ಯ

ನಿರವಯ–ಬಯಲಸ್ಥಿತಿ

ನೆಮ್ಮುಗೆ–ನಂಬಿಕೆ

ಪ

ಪಟಲ–ತೆರೆ

ಪರಿಕರ–ರೀತಿ

ಪಾಷಾಣ–ಕಲ್ಲು

ಪಿನಾಕಿ–ಶಿವ

ಬ

ಬಟ್ಟೆ–ದಾರಿ

ಬತ್ತೀಸು–೩೨

ಬಳ್ಳು–ನರಿ

ಮ

ಮರ್ಕಟ–ಮಂಗ

ಮಾರ್ಜಾಲ–ಬೆಕ್ಕು

ಮಾರಂಕ–ಎದುರಾಳಿ, ವೈರಿ

ಯ,ರ

ಯತನ–ಪ್ರಯತ್ನ

ರಜ್ಜು–ಹಗ್ಗ

ರುಜೆ–ರೋಗ

ಲ

ಲವಣ – ಉಪ್ಪು

ಲಾಗು–ಸಂಪರ್ಕ

ಲೆಪ್ಪ–ಗೊಂಬೆ

ವ

ವಾರಿಧಿ–ಸಮುದ್ರ

ವಿಭಾಡ–ನಾಶಮಾಡುವವ

ವೇಧಿಸು–ಕೂಡು, ಬೆರೆಸು

ಶ

ಶುನಕ–ನಾಯಿ

ಶುಕರ–ಹಂದಿ

ಸ

ಸಂದು–ಬಿರುಕು, ಬೇಧ

ಸಗ್ಗಳೆ–ತೊಗಲಿನ ಚೀಲ

ಸಟೆ–ಸುಳ್ಳು

ಸಚರಾಚರ–ಸ್ಥಾವರ–ಜಂಗಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ

ಸತ್ತಿಗೆ–ಕೊಡೆ

ಸಯದಾನ–ಭಿಕ್ಷೆ

ಸುಯಿಧಾನ–ಸಮಾಧಾನ, ಶಾಂತಿ

ಹ

ಹಂದೆ–ಹೇಡಿ

ಹದುಳಿಗ–ಸುಖಿ

ಹಲ್ಲು ಸುಲಿ– ಹಲ್ಲು ತಿಕ್ಕುವುದು

ಹಾರೈಸು–ಅಪೇಕ್ಷಿಸು

ಹಾಹೆ–ಗೊಂಬೆ, ಕಣ್ಗೊಂಬೆ

ಹಿಬ್ಬೆ–ಸಿಪ್ಪೆ

ಹೊಲಬು–ಹಾದಿ

ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ

